

המבשר תורני

ערש"ק פרשת בלק
ט' תמוז תשפ"ב • גליון 710

תורה מסלאוויטא

150 שנה להסתלקותו של

הרה"ק רבי פנחס מסלאוויטא זי"ע

הצצה מחכימה למלאכת הקודש הייחודית שנעשתה
בבית הדפוס הוותיק בסלאוויטא

בהנהלת צאצאי הקודש לבית קאריץ-סלאוויטא בראשותו

מתוך ההפכה

עדות חיה ומרגשת מפיו של
אוד מוצל מאש שהתלווה אל
כ"ק מרן ה'שפע חיים' מצאנז זי"ע
בתוך שנות התופת, לקראת יומא
דהילולא רבא

'איזה' ו'אלו'

סיפורן של המילים הקצרות
'איזה' ו'אלו', מילים פשוטות
ותמימות לכאורה עד שיסור
מעליהן הלוט ותיחשף מסכת
שלמה המסתתרת מאחור

ורחמיו על כל מעשיו | הגבול שבין צער בעלי חיים לצער הנצרך לתועלת האדם

- ❖ כלביא יקום וכארי יתנשא: || דברי צדיקים אודות השמחה הנדרשת בעת התפילה (ב)
- ❖ מה טובו אהליך: || הפולמוס על מנהג החסידים לקרוא קריאת שמע לפני התפילה (יח)
- ❖ את שבעת המזבחות: || הלימוד שלמד הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע אודות כן (כא)

זי"ע
בלק

דברי שיר להבין משל ומליצה

יקותיאל יהודה גנזל

בְּעָלִיו עֲמוֹ

יודע כל לומד בכמיהה
מסכת בבא מציעא
ארבעה סוגי שומרים ישנם
שומר, שומר שכר, שומר חנם
ויש גם שואל – שכל ההנאה שלו
הוא נהנה מהחפץ שמשאל לגבולו

השואל תמיד חייב לשלם
על כל נזק, אם החפץ ישבר או יעלם
אפלו ארע אנס, פתאום
ישלם השואל, הכל, עד תם
אולם אם בעליו עמו' בשעה ששאל
פטור הוא מכל וכל, בכל צעד ושעל

טען הרבי מרז"ן קדישא
בשבת פרשת בלק, בנהורא נפישא
רבנו של עולם, אכן עם היצר נועדנו
הלכנו שולל בפתיו ומעדנו
אכן חטאנו, לך אבינו
אכן פשענו, לך עוינו

ואתה רוצה להלקות אותה על אולת
פי שואל' אנחנו, נשמתנו בתוכנו משאלת
אולם אתה רבנו של עולם, תמיד בקרבנו
בעליו עמו' – אתה תמיד שוכן בלבנו
ואם בעליו עמו' – לא ישלם
מחטאנו, נא עניך העלם

ביאר הרבי הקדוש בפסוקי הפרשה: "הן עם לבדד ישכן
ובגוים לא יתחשב", היהודי מיחד הוא בכך שעונתיו לא
נחשבים לו, מאחר ו"ה' אלוהיו עמו", הבעלים, בעלי
העולם והנשמה, אתנו נמצא בכל עת ובכל שעה

כלביא יקום וכארי יתנשא

השמחה הנדרשת לעת תפילה

פי' כשהם קמים בבוקר הם משימים עצמם בהכנעה
כעפר, ואח"כ הם הולכים בגדלות וכארי יתנשא
בשעת התפלה.

כיוצא בזה כתוב לאמור ב'באר-משה' (קו'ניץ)
ע"פ בפרשת השבוע (כד, ה) "מה טובו אוהליך יעקב
ומשכנותיך ישראל": "בא להורות לנו סדר התפלה...
שבתחילה כשעומד האדם להתפלל מוכרח להיות
בגודל היראה וענווה, להתבונן ולהסתכל בשפלות-
עצמו, איך שהוא שפל-אנשים וכאין נחשב, כאומרו
בנוסח התפלה: 'מי אנכי שאזכה להתפלל לפני
מלך רם ונשא' וכו'. ואח"כ יעלה בתפלתו בסולם
המדריגות ויגיע למדת האהבה, להסתכל ברוממות
א-ל ולחשוב בגדלות הבורא בהוב"ש, ויתמלא
מגודל האהבה והתשוקה וההתלהבות.

"וזהו מה טובו אוהליך יעקב" – מלשון עקב
ושפלות. כלומר, מה טוב ונעים הוא 'אוהליך', המה
האוהלים ובתי-תפילה שאתה עושה במדת העקב
והענווה וגודל השפלות, שהוא היראה השלימה שיש
לך בתחילת התפלה. ואח"כ – 'משכנותיך ישראל' –
אתה שוכן אצל הבורא ב"ה וב'כביכול, בהתבונן
על גדולת ורוממות הבורא ב"ה – 'ישראל' אותיות
ל' ראש', שהוא הבורא ב"ה, הראש העליון".

בא ה'תניא' ז"ע ואמר, כי אדרבה, ההכנעה
והשפלות שלפני התפלה, לא רק שלא סותרת
את השמחה הנדרשת בשעת התפלה, אלא שעוד
מסייעת לה, והיא שתביא אותה. שכה כתב (מכתב
בסוף סידור 'תהלת-ה'): "זאת העצה היעוצה –
להתפלל בשמחה גדולה עד אין-קץ, ואז ממילא
יתפרדו כל מחשבות אוון. כי גם אם יעל, ירדו ויפלו
מיד כמוץ לפני רוח, ומלאך ה' דוחה. וענין השמחה
הוא כדכתיב: 'ישמח ישראל בעושי' – להתענג
תענוג גדול בגדלות-הבורא משבחים המזוכרים
בסידור התפלה, כאילו רואה בעיניו גדלות מלך
בו"ד המתגלה ביקר תפארת גדלותו וכבוד מלכותו
לאין-קץ, שהכל ששים ושמחים ומתענגים לרוץ
לקראתו לראותו, וכביכול ממש בשעת התפלה,
ומכריזים 'צאינה וראינה במלך שלמה, והוא עת רצון
לאסתכלא ביקרא דמלכא ולהתענג בתענוגים מזיו
כבודו וגדלו.

"אך צריך תחילה להעביר כל יגון ואנחה, וכל
שמץ עצבות, והעצה היעוצה לזה להכניס בלבו
יגון ואנחה קדם התפלה, ולשבר לבו על כל חטאיו,
ולבכות עליהם בדמעות שליש, ולבקש מחילה
גמורה מה', ואז על ידי הבכי יסיר היגון מלבן, ויהיה
שש ושמח בבטחונו בה', כי בלי שום ספק בעולם,
ימחל לו כל עוונותיו ברגע זה, ויכון יהיה לבו בטוח
בה', כי אם כה יעשה וירגיל עצמו זמן מה, יתהפך
לבריה חדשה, וה' יהיה בעזרו".

השמחה בעבודת ה' ובקיום המצוות מתבקשת
ומתחייבת משתי סיבות. קודם כל, כי בכך מביע
ומבטא אדם את יחסו ורגשי לבבו למצווה – יחס של
כבוד ויקר, ורגש של זכות ואושר: דבר ורצון אלוהים
חיים הנני זוכה לקיים ולמלא, ולפני מלך עולם אני
זוכה לשרת ולהעלות נחת-רוח! והרי ערכה של
מצווה ומעלתה תלויה ונמדדת במדה רבה במה
שמעבר ולפני עצם המעשה והפועל – במגיעיה,
בכוונתה וברגשות המביאות ומלוות אותה.

ועוד זאת. כי הלא עיקר מטרתה ותכליתה
של מצווה – להביא את מקיימה לקירבת אלוהים
ולדביקות בה'. והרי עוז וחדווה במקומו, ואין
השכינה שורה אלא מתוך שמחה. עצבות, א"כ,
מהווה בלם וחסם בפני מילוי יעודה של מצווה. עשית
– ולא פעלת. העיקר חסד. המטרה הוחטאה. ירבה
ויגביר אדם שמחה בעשיית מצוותיו של מקום ב"ה
– ויגדיל סיכוייו כי מעשי-ידייו יכוננו כי יהי נועם ה'
עליו ושכינה תשרה במשכן-לבבו.

וככל שהשמחה נדרשת לכל מצווה, ביותר היא
מתבקשת לעת. תפילה. הרי יסודה ומהותה של
תפילה היא עבודה-שבלב. שעת תפילה היא זמנו
הגדול של הלב. כשזה מגיע לתפלה – הלב אמור
להיות הכי עירני ופעיל וחי והכי מרוכז וממוקד.
ומצב אידיאלי זה קיים רק כשאדם שמח ורוחו
מרוממת. כשאדם נפול ברוחו ושרוי בעצב – הלב
הוא במצב הפוך מכל זה. הוא יכול להגות ולבטא את
המילים, הוא אף מסוגל לכוון את פירוש המילות, אך
לב אין. ממילא, תפילה אין. 'היכי תימצא': אדם לא
התפלל – ופטור מלהשלים תפילה...

העבודה להערת השמחה לקראת תפילה הינה
אתגר לא-פשוט, מאחר ונדרש מעבר-חד – מקצה
לקצה. וכמבואר ב'תפארת-שלמה': "ידוע כי עיקר
הכנת האדם לתפלה – להיות נכנע ושפל בעצמו,
ויכיר גדולת הבורא ב"ה, וישים א"ע כעפר. ואחר
התחלת התפלה ישליך הכל מנגד עיניו ויתחזק
בשמחת-עולם על ראשו, אף שמקודם היה שפל,
ונפשו כעפר, עתה יעלה שמים שיחו. וזהו 'כשהן
יורדין – יורדין עד לעפר, וכשהן עולין – עולין עד
לרקיע'... 'מי מנה עפר יעקב' – לפי מה שביארנו
לעיל בפ' 'יורא בלק את כל אשר עשה ישראל
לאמורי', פי' שהבין ההכנות של בני' לתפלה, שהם
בבחי' השפלות והכנעה קודם התפלה. וז"פ 'מי מנה
עפר יעקב' – על-כורחו הודה על גודל מעלת בני'
שמשמים עצמם כעפר קודם התחלת התפלה...

"וז"ש להלן: 'לא הביט אוון ביעקב ולא ראה
עמל בישראל' – להורות בזה מ"ש לעיל, כי בשעת
התפלה צריך להתגבר להיות בשמחה ולהשליך אחר
גיו גם דאגות העוונות, כל עמל ואוון... 'אין מעבירין
על המצוות' – שלא להעלות זכרון העבירות בשעת
עשיית המצוות, לבל יבוא ח"ו לעצבות; 'ותרועת
מלך בו' – לשון התחברות וריעות עם השכינה ועוז
וחדווה במקומו. הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא,

מבי מדרשא

שביבים ופנינים בענייני הפרשה

מלוקטים מספרי שו"ת והלכה • אהרן לזין

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שלי"א מח"ס שערי אהרן

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי (כ"ב ב').

כתב רש"י, אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה, לפיכך ויגר מואב ע"כ.

מש"כ "אלו שני מלכים" הכוונה לסיחון ועוג, שהיו שניהם מלכי אמורי, כמש"כ בפרשת דברים (ג', ח') "ונקח בעת ההיא את הארץ מיד שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן" וכן כתיב ביהושע (ב', י') שאמרה רחב "כי שמענו את אשר הוביש וגו' ואשר עשיתם לשני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן, לסיחון ולעוג וגו'" וכן כתיב (שם ט', י') "ואת כל אשר עשה לשני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן, לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך הבשן" ועיין עוד לקמן מש"כ בזה.

מש"כ "שהיינו בטוחים עליהם" כוונתו למש"כ לעיל בסוף פ' חקת (כ"א, כ"ג) שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות (נחלת יעקב).

מש"כ "אמר אלו שני מלכים וכו' לפיכך ויגר מואב" זהו ביאורו, דהיה קשה לרש"י לשון הפסוק שהתחיל "וירא בלק" וסיים "ויגר מואב" על כן פירש ואמר, שרואה זה הענין היה המלך, שאמיתות הענין הזה ומלחמות כאלה, ידוע יותר למלכים מאשר להמון, וכשראה אמר למשרתיו ושריו והם מואב מה שנודע לו מה שעשה ישראל, ונשא להם קל וחומר זה, לפיכך ויגר מואב, כלומר כששמעו את מלכם בלק שעשה להם הקל וחומר הזה, רעדה אחזתם, ועל כן ויגר מואב (זכרון).

נמצא לפ"ז הטעם שפחד מואב, בגלל שראה מה שעשה ישראל לאמורי, א"כ מדוע כתיב בפסוק דלקמן, שמואב פחד כי רב הוא, ויש לומר דצריכי תרוויהו, דאם ממה שעשה ישראל לאמורי, יש לומר דנצחו כסומא בארובה מפני שהשעה עמדה להם באותו זמן, אבל לא ינצחו את מואב, אמנם בהצטרף טעם "כי רב הוא" ש"מ מחמת רבויים נצחו, והוא הדין אם מהטעם כי רב הוא בלחוד לא סגי, דשמא הם חלשים כיתושים, אבל בהצטרף הטעם מה שעשו לשני המלכים, ש"מ שאינם חלשים, ולכן יותר מסתבר לתלות הנצחון בטבע שהם עם רב, מאשר לומר שנצחו לפי שעה, בקיצור: זהו פירוש הכתוב לפ"ד, וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי, ולכן ויגר מואב מפני העם מאד, כי רב הוא, ולכן מסתבר דמה שעשה ישראל לאמורי, היה זה מחמת רבויים, ולא כסומא בארובה (נחלת יעקב, ד"ע).

ממש כדברים האלה: "הא דאמרינן במשה שכתב ספרו ופרשת בלעם, נראין דברי האומרים שאין זו פרשת בלעם שכתובה בתורה, דההיא הקדוש ברוך הוא כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה היא שכתב והאריך בה יותר והייתה מצויה להם..."

וראו עוד בעניין זה, ב"אבי עזרי", פרק ז' מהלכות יסודי התורה, הלכה ו', מה שהעתיק מחידושי המהרי"ל דיסקין.

מי הגיד לנו מה היה

יש להציע מבט נוסף לפרש את ההדגשה המיוחדת ב'ספר בלעם', על פי דברי ה"חתם סופר" (שו"ת יורה דעה, סימן שנו) שהצביע על השוני שיש בפרשה זו, ביחס למסירת התורה במסורת איש מפי איש: "ויש לי לעורר בדבר אחד, הנה אין לנו בכל התורה שום דבר שאין אנחנו בעצמנו עידי ראיה, חוץ מפרשת בלעם. כי כל מופת מצרים ומקדב, את הכול ראו עינינו, ונעשה לפני שישים ריבוא, ולא נשאר אחד מכל ישראל בחוץ שלא ראה ... אין האבות מנחילים שקר לבניהם, והווה ליה כאלו ראינו בעינינו. ואפילו חידוש עולם, ומעשה נחש בגן עדן, והמבול והפלגה, כבר כתב רמב"ן בספר דרשות הרמב"ן, הרי אדם הראשון ראה עצמו יחידי בלי אב ואם, ומעשה גן עדן וגירושו, והוא דיבר פנים אל פנים עם שם בן נח, רבו של יעקב אבינו ע"ה ... וקיבל ממנו כל הנ"ל, עם מעשה מבול והפלגה, והוא סיפר לבניו, ועמרם שמע מלוי, ואמרו לבניו משה ואהרן, וכל הדור ההוא קיבלו כן מאבותיהם, ובכל הדורות כל הנעשה לזקן וזקנים, הרי הוא כאלו נעשה בפניהם ממש ואי אפשר להכחיש. זהו במעשיות וסיפורי תורה..."

החתם סופר ממשיך ומפרט, שמסירת התורה איש מפי איש, אב לבן, היא הערובה לאמונה גם בכל מצוות התורה, ותורה שבעל פה: "... נראה לנו כשיגעון מי שיאמר, שבאחד מהדורות קם אחד והמציא להניח תפילין, ויצא בקרן אחד על מצחו והטעה העולם לומר זהו טוטפת האמור בקרא, הלא ירגמוהו העם ויאמרו זה לא שמענו ולא ראינו מאבותינו מיום עמדנו על הר סיני, ועמנו משה רבנו עליו השלום, ואחריו יהושע בן נון, וזקנים ונביאים, מי ימלא לבו לחדש דבר. וכן בעניין סוכה וארבעה מינים..."

שונה מכל התורה כולה, היא פרשת בלעם: "נחזור להנ"ל, כל התורה כולה ראינו בעינינו, חוץ מפרשת בלעם - מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב, ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו אל ארצו, ולמה בא, ומי הביאו, ומי ידע שבנה מזבחות ושרצה לקלל ונהפך לברכה, מי בא בסודם. וישראל היו שרויים במדבר, ואם הם עמדו בארץ מואב בראש הפסגה וראו למטה אל המדבר למרחוק, מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר הזה, ושמןחשים עליהם. ואפילו משה רבנו ע"ה לא ידע, ורק מפה הקדוש ברוך הוא יתברך שמו נכתבו הדברים. והנביא צווח זכר נא מה יעץ בלק וגו' והנה המאמין בכל התורה ובמצוותיה רק מסתפק בפרשת בלעם, הרי הוא כופר בה' אלקינו ה' אחד, ולא יאמר אדם שפרשת בלעם היא עיקר מעיקרי התורה שבנו עליו בניין, ומכל מקום הכופר בה כופר בעיקר..."

נמצא שמלבד דברי האמונה הנוטפים קולמוסו של ה'חתם סופר', הרווחנו הבנה חדשה במאמר חז"ל "משה כתב את ספרו, וספר בלעם" - והחידוש הוא על כל מעשי בלעם, שהשי"ת הגיד למשה רבנו מה היה ביניהם.

בשעה שחז"ל מונים וסופרים את חלקי התורה שבכתב, ומי כתב כל חלק וחלק, אמרו: "משה כתב ספרו, ופרשת בלעם..." (מסכת בבא בתרא, דף יד עמוד ב). דברי הברייתא תמוהים לכאורה, כי לאחר שנמסר שמשה רבנו כתב את התורה, הרי פשוט שגם פרשת בלעם כלולה בה, ומדוע הוצרכו חז"ל לפרש שגם את פרשת בלעם כתב משה. וכתב רש"י לפרש, ש'פרשת בלעם' הם 'נבואתו ומשלו' של בלעם, והחידוש בדברי חז"ל הוא, שמשה רבנו כתבם 'אף על פי שאינו צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו'. וכדי שלא נטעה שחלק זה בתורה לא כתב משה, לזה אמרו שכתב גם את החלק הזה. והמהר"ל בחידושי אגדות כתב כעין זה, וזה לשונו: "שלא תאמר, אף על גב שכתב משה רבנו עליו השלום נבואת בלעם בתורה, כיון שהיא נבואת בלעם, אין זה תורה, כי מה עניין נבואת בלעם לתורה שהיא נבואת משה רבנו עליו השלום? ועל זה אמר "משה כתב ספרו ופרשת בלעם". וכמו שספרו תורה, כך פרשת נבואת בלעם תורה, והכל אחד."

ספר בלעם הארוך

אך השל"ה הקדוש (פרשת בלק, תורה אור) תמה על דברי רש"י: "לא זכיתי להבין דברי הרב פה קדוש, הלא כל הסיפורים שבתורה כמו הריגת קין להבל וכיוצא בהן, אינם לכאורה צורך התורה וסדר מעשיו, אבל כולם תורת ה' תמימה, כמו שאמרו 'ותמנע היתה פילגש' וגו' (בראשית לו, יב)..."

ובהגהה לספרו, כתב השל"ה הקדוש, שאחרי ימים רבים מצא יישוב לדברים בספר "הציוני". [את הספר כתב החכם הקדמון רבי מנחם ציוני, לפני כ-600 שנים. בסוף הספר הוא כותב שקרא לספרו בשם זה - "קראתיהו, גלל כי בהר ציון למדוני חסידים". החיד"א כתב על הספר ב'שם הגדולים': "ציוני, חיברו רבי מנחם ציוני על התורה על פי סוד, ויש בו חידושים נוראים ובנה ספרו על הזוהר וספר הבהיר"].

וכך יישוב הדברים, כפי שמעתיק השל"ה ק מהספר הנ"ל: "אחר ימים רבים מצאתי בציוני (פרשת בלק ד"ה מן ארם) וזה לשונו: איתא בגמרא בפרק קמא דבבא בתרא (יד ב) משה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב. יטעון הטוען והלא פרשת בלעם ככל התורה היא, ומאי חידוש, והלא דבר ידוע הוא שכל התורה מ'בראשית' עד 'לעני כל ישראל' מפיו של הקדוש ברוך הוא לאזנו של משה. כעניין שנאמר (ירמיה לו, יח) 'מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו'. אלא דע כי כתובים כאן בקוצר בעניין בלעם ובנבואתו ולישראל לפי שעה, וגם קיצר הכתוב בעניין חכמת קסמיו, כמו שקצר בעניין עבודה זרה של דור אנוש שלא סיפר בו הכתוב כלל, וחיבר בו אברהם אבינו ע"ה ספר שהיו בו ארבע מאות פרקים (עבודה זרה יד ב). וכן במלחמת מדיין שהיה מפרית מלכי מדיין באוויר והוא פורח עמהם לולי ציץ הקודש שהפילם ונפלו חללים (תנחומא, מטות ד). ונראה מדעת רבותינו ז"ל כי משה רבנו ע"ה חיבר ספר לבד מה שכתוב בתורה, ולשם סיפר כל העניין באורך, ונאבד הספר ההוא, כמו שנאבדו ספרים מכלל כ"ד ספרים המקודשים מרוב אורך עול הגלות, וטיט הצרות אשר טבעו בו אנחנו ואבותינו, השם ברחמיו יוציאנו לרווחה במהרה בימינו אמן. עד כאן".

ומעניין לציין, שהריטב"א, במסכת בבא בתרא שם, כתב

סערה במצרים, פתרון מירושלים

המלכה רצתה ללגום מהמים ועברה על הצו המלכותי ונידונה למוות -
הפתרון שהפציע מירושלים על פי חכמת התלמוד

התרחשות היסטורית המלמדת על גדלות חוכמת גדולי ישראל

ועל כן ציווה עליה מפורשות:
"איני מסכים לכך! אל תיגשי אל המעיין ומימיו אל תשתי!"

אשת המושל, הנסיכה המכובדת, כמו לא שמעה את ציווי המלכותי הנוקשה. היא המשיכה לצעוד לעבר המעיין כשבכוונתה ללגום מעט מים. המושל, שגם ככה לא היה חניך בית המוסר ומידותיו לא היו תרומיות יותר מדי, קצף כקצוף אחשוורוש על ושתי המלכה.

"אל תשתי ממי המעיין!" צווח קולו בעקשנות המהולה בחמה נשפכת.

ובכל זאת, היא המשיכה לצעוד לאורך המדשאה המובילה אל המעיין, אך נראה היה שאפילו הדשא השלו מאבד את שלוותו כאשר המושל שכח שהוא יצא לטיול מרגוע, ושאל בגרון מושלים נחר: "איני מסכים שתלגמי מהמעיין!"

אולם היא כן נגשה אל המים הזורמים ולגמה מהם בלגימות ארוכות.

המושל שב לארמונו כשהוא זועם, כבודו נפגם לעיני משרתיו שליוו אותו ואת נוות-ארמונו. אולם ככל שהעמיק במה שקרה הוא הבין כמה אוויל היה וכמה התנהגותו לא הייתה נכונה. הוא כבר התחרט על כל הסיפור הזה וכעבור שעה קלה היה רגוע לחלוטין ורק ניסה לשכוח מכל מה שקרה.

אם חשב שיוכל לשכוח ממה שהתרחש נוכח המעיין, הגיעה משלחת שרי הממשלה שכולם עוטים פנים חמורות סבר וגילתה לו שלא כל-כך מהר.

הפתרון חייב להימצא

שלושה אנשים מנוגדים זה מזה בקוטביות רבה, ניצבו באותה שעה בחדר עמוס הזהב של המושל המצרי.

האחד והמיוחד - יהודי עטור זקן ופאות, הלא הוא רבם הרשמי של יהודי מצרים. והשניים האחרים, להבדיל, היו ה'קאדי' המוסלמי הראשי במצרים, וה'בישוף' הנוצרי שנוצריי מצרים נתונים היו למרותו.

לא בכדי נקראו שלושת החכמים של שלוש הדתות אל ארמונו של המושל. הייתה זו הצרה הצרורה שהנחיתה את עצמה על המושל - במו משוגת פיו. הוא היה זקוק כעת לאיש חכם שינסה להוציאו מן הסבך הקשה אליו הביא את עצמו בחסרון דעת ומחשבה.

המושל לבש ארשת של צער על פניו וגולל באוזניהם את אשר קרה באותה שעה הקודמת לצוהרי היום בתוככי גינת ביתן המושל. הוא סיפר על כך ששלוש פעמים הוא ציווה, בטיפשותו, לאשתו שלא תשתה אולם היא המרתה את פיו ולגמה ממי המעיין, וגם סיפר את מה שקרה לאחר מכן, כאשר משלחת שרי הממשל ביקרה אצלו והנחיתה את הפצצה

רעיון גאונני. מרן המהר"ל דיסקין זצ"ל

הרבגוניות של הפרחים הקסומים מנסה לכבוש מאחז משלה מול הירוק העז של המדשאות המשתרעות לכל אופק העין. הייתה זו שעה של לפני-הצהריים, בריזה קלילה נשבה בקהיר מוליכה מאחוריה שובל של שלווה בלתי מצויה. המושל זיהה את הרוגע הפוטנציאלי שהאוויר הצח והנדיר טומן בחובו והחליט לצאת לטיול ממושך בגינת הנוי המקיפה את ארמונו. הוא יצא בלווייתה של נוות-ארמונו, הנסיכה המצרית המכובדת. השניים יצאו בצעידה בין בוסתני ההדר במטרה למלא את הריאות בריח טרי מן הצומח ולמלא את מצבורי הנפש בקילוגרמים בלתי מבוטלים של רוגע ושלווה. הם בהחלט לא התכוונו לרוגז שיחליף את הרוגע וכמעט ימיט על ראשם אסון.

עודם פוסעים במרחבים הפסטורליים שכמו הוצאו מתוך גלוית נוף אל הטבע הפיזי, הם חלפו ליד מעיין המים המפכה במרכזו של הגינה הגדולה. קול המים הנשפכים בעוצמה תפס את אוזניהם ורק הוסיף עוד על אווירת המרגוע שהייתה נחלת כל באי הגינה המלכותית.

קול המים הזורמים עוררו אצל אשת המושל את הצימאון. היא ביקשה לגשת אל המעיין וללגום ממנו. מים קרירים על נפש מלכותית. אבל בעלה, המושל שנודע בעקשנותו, חשב שלגימת מים הישר מהמעיין אינה מכבדת את הממלכתיות,

"בימים אלה עוסק אנוכי שעות רבות בארמון המלוכה, אשר על כן, אין בידי שהות לברר אודות העגונה".

מילים אלה ששוגרו כמברק קצר, עשו את דרכן במעוף האוויר שבין קהיר המצרית לירושלים עיר הקודש. מי שחתום היה על המברק היה רבם הראשי של יהודי מצרים והמען עליו מוען המברק היה הבית המקודש ברחוב חברון בירושלים העתיקה, מעונו של 'השרף מבריסק', כפי שכונה בסילודין הגאון הקדוש רבי יהושע לייב דיסקין זי"ע.

ימים קודם לכן, שיגר 'השרף' בקשה משלו לרבה של מצרים, הוא הזדקק לפרטים אודות אחד מיהודי הקהילה היהודית בקהיר, פרטים שיכלו לשפוך אור על סוגיה הלכתית סבוכה בה היה עסוק, במטרה להתיר עגונה שעקבות בעלה לא נודעו. משראה שאינו נענה, שיגר רבי יהושע לייב מברק נוסף לקהיר בו הוא מבהיר לרבה של מצרים עד כמה נחוצה לו תשובתו.

המילים הפותחות, הן המילים שהשיב רבה של מצרים, בקווים קצרים. סתם ולא פירש. התשובה אמרה בעצם שהיות והוא עסוק בארמונו של המושל המצרי רם המעלה איסמאעיל פאשא (התואר המדויק שלו במצרים לא היה מלך או מושל, אלא: 'ואלי'), על כן אינו יכול להתפנות ולעסוק בפרטים שיכולים להועיל לעגונה.

קיבל רבי יהושע לייב את המברק מרעהו המצרי ותתחלחל נפשו.

"מי יודע", אמר לאנשי ביתו, "מי יודע אם לא צרה התרגשה על ראשי יהודי מצרים ובשלה עושה הרב את ימיו ולילותיו בארמונו של המושל, ארמון גיזה אשר בקהיר?". דאגה נטפה מפניו של 'השרף' אשר ביקש לשלוח מברק נוסף ובהול - למרות העלות היקרה של כל טלגרף שכזה - למצרים ולבקש לדעת מה זה ועל מה זה, האם צרה צרורה נולדה והאם יכולים יהודי ירושלים לסייע במשהו, להושיט יד וכתף או לפחות לב למען אחיהם שבמצרים.

המברק החוזר, סיפר במילים ספורות את אחד הסיפורים הפחות שגרתיים שידעה ההיסטוריה המצרית. סיפור ללא מוצא.

מעשה במושל מצרים

מרחב ירוק ופורה היה בלתי שגרתי במצרים, ארץ המדבר הקופחת.

בקהיר היה מרחב כזה - בארמונו של המושל. היו אלה דונמים רבים שנצבעו בירוק מלבלב של עשבי נוי. ערוגות-ערוגות של פרחים צבעוניים יובאו במיוחד מהולנד ונשתלו במומחיות רבה באדמה המדברית. אפילו מעיין מים חיים זרם במרכזה של גינת הנוי של איסמאעיל פאשא, גינה שכולה חמד. אל הגינה הזו היו עיני העם המצרי נשואות, כולם דיברו אודותיה אך רק מעטים זכו לשזוף אותה מבפנים, לראות את

כך הכל התחיל: המלכה רצתה ללגום מהמים ועברה על הצו המלכותי | כך הכל נודע: כשבירור אודות עגונה מתייסרת נגדע | כך הכל נפתר: טלגרף מירושלים עם מילים מדודות | אין חכמה כחוכמת התורה

מחוכמתו לִירָאוּ

הגה"ק רבי משה יהודה לייב דיסקין זי"ע, מי שכינה כרבה הגדול של בריסק המעטירה, עלה בהמשך ימיו והשתקע בירושלים עיר הקודש (לאחר פרשה הלכתית שהביאה להסתבכותו עם השלטונות - סיפור שראוי לייחד לו יריעה). ולמרות שיהודי ירושלים ידעו לעצור בעד רגשותיהם והיו בוררים את מילותיהם כשהגיעו לעטר מאן-דהו בדברי שבח - יצאו הם מגדרם ומכליהם נוכח גאונותו וקדושתו העילאית של השרף מבריסק שהגיע לשכון בתוכם. צדיק נשגב היה ויהודי ירושלים ראו בו מלאך אלוקים של ממש.

חוכמתו הנשגבה של מהרי"ל זי"ע הייתה לשם דבר, בתפיסה מהירה וחדה, כמעט על-אנושית. מספרים שכאשר חלף פעם עם תלמידיו ליד כותל שהיה בנוי לְבָנִים-לְבָנִים, הוא העיף מבט, ואמר מיד: "בקיר זה יש כך וכך לבנים". המשיך הגאון בדרכו אולם אחד התלמידים החליט להיוותר אחורנית ולספור את כל הלבנים. נשמתו כמעט נעתקה מפיו כשגילה שיש בקיר את מספר הלבנים המדויק שנקב הרב מפיו. ברוב התרגשותו הוא הגיע וסיפר את הדברים למהרי"ל כשהוא רואה בדבר 'רוח הקודש של ממש'. כי הלא איך יכול להיות שבהבטה בעלמא ידע מורו ורבו את המספר המדוד של הלבנים המייסדים את הקיר.

הסביר לו מהרי"ל שלא נבואה יש כאן ולא רוח הקודש, אלא חדות-תפיסה, מתנת שמים: הרי כל אדם, כשנציג לפניו אבנים במספר כלשהו, יש לו מספר גבולי אותו הוא יוכל לזהות בהצצה אחת. יש מי שיראה ארבע אבנים ומיד יידע להגיד: יש כאן ארבע. יש מי שיוכל לזהות חמש או שש או שמונה ועשר. לכל אחד יש מספר אותו הוא מזהה לאלתר, מבלי הצורך לספור. לי העניק הבורא את מהירות התפיסה, שגם כשאני רואה קיר עם מאות לבנים, אני רואה בבת אחת כמה וכמה לבנים נקבעו בתוכו.

המתקתקת על שולחנו עטור החיטובים המוזהבים: "השרים הגיעו הנה וספר החוקה המצרית בידם. הם הצביעו על החוק הקובע שכאשר המושל מצווה על מאן-דהו מנתיניו לעשות או לא לעשות פעולה כלשהי, והוא שונה על ציווי

"...משכן, צמצם רבי יהושע לייב דיסקין את המילים אותן ביקש לשגר אל רבה של מצרים השוכן בארמון ומחפש פתרון למושל. המילים הכילו את המפתח לפתרון צרת המושל, פתרון על פי חכמת התלמוד..."

הממשלתי שלוש פעמים, הרי אם אותו נתין ממרה את פי המושל ועובר על דבריו, אחת דינו לאבדון... הם הסבירו לי שזה בדיוק מה שקרה בגינת הארמון: שלוש פעמים ציוויתי על אשתי שלא תשתה מן המים, שלושה ציוויים ממשלתיים, ובכל זאת היא המרתה את פי. בדבריהם נימקו שאי אפשר להפלות בין נתין לנתין וגם אם מדובר באשת המושל, הרי דינה

למיתה... הם השאירו בידי שהות חוקתי של שלושה שבועות במהלכם אני יכול לחפש זכות כלשהי שתתיר לי להותיר את נוות-ארמוני בין החיים..."

הבקשה הייתה אפוא מובנת: המושל ביקש משלושת חכמי הדתות שיתכנסו בחדרי הארמון במשך השבועות הקרובים, עד שאחד מהם ימצא פתרון משפטי הוגן שיציל את חייה של אשת המושל.

טלגרף קֶצֶר מילים

שלחת הודעת טלגרף בימים ההם כרוכה היתה במחיר מפולפל עבור כל אות.

משכן, צמצם רבי יהושע לייב דיסקין את המילים אותן ביקש לשגר אל רבה של מצרים השוכן בארמון ומחפש פתרון למושל. המילים הכילו את המפתח לפתרון צרת המושל, פתרון על פי חכמת התלמוד.

"עיי' ע"ז מז" - שלוש מילים, אותיות בקושי, הכיל הטלגרף. רבה של מצרים שקיבל אותה ידע מיד לקרוא את תוכנה - כמו כל בן תורה, כאשר השרף מבריסק מורה לו שעל מנת למצוא את הפתרון לסבך עליו לעיין (עיי') במסכת עבודה-זרה (ע"ז) בדף מ"ז. הוא מיהר אל ביתו - בהורמנא מלכותית - שלף מהארון מסכת עבודה-זרה גבוהה וגדולה ומיהר ללמוד את כל דף מ"ז בעיון ובשקיקה. עוד בעמוד הראשון נחו עיניו על דברי הגמרא וצווחת שחרור פרצה מפיו:

"ברוך אלוקינו שיש לו בעולמו גאון כרבי יהושע לייב! הלא כאן, בדברי הגמרא, שוכן הפתרון שיציל את המושל המצרי". ברור היה לו שעצם העובדה שפתרון בעייתו באה לו על ידי חכמי היהודים, יביא ליהודי מצרים רק עודף טובה וברכה מאת המושל, ועל כך הוא נתן לבורא תודה מיוחדת בלבבו. כעבור שעה קלה כבר עמד רבם של יהודי מצרים לפני המושל ולימד אותו סוגיה בגמרא:

"חכמי התלמוד מסתפקים מה דינו של מעיין מים שעובד עבודה-זרה השתחוה למימיו. האם המים שבמעין אסורים יותר לנסך מהם על גבי המזבח, מחמת שנעבד בהם עבודת אלילים, או אולי מותר בכל זאת לנסך מהמים הללו על גבי המזבח?"

המושל שהיה ממולח ומשופשף קלט את הדברים ומיהר לשאול: "אם על פי התורה שלכם אסור לנסך מים של עבודה זרה על גבי המזבח, מדוע שיהיה מותר לנסך ממימי אותו מעיין? אני לא מבין את השאלה?"

הרב המשיך ופירט באוזניו את צד ההיתר המובא בגמרא:

"הגמרא מסבירה שלכאורה יש צד להתיר לנסך מים ממעיין שמישהו שהשתחוה אליו. הסיבה היא פשוטה - הרי מי המעיין רצים והולכים, המים לא נחים כמו בבריכה או במקווה מים, בכל רגע פורצים מנקבי האדמה מים חדשים שממשיכים בדהירתם הלאה. ממילא, כשהלה השתחוה למים, ברוב סכלותו, הוא השתחוה למים שהיו שם באותו רגע, בעוד כשאני לוקח כעת מים מהמעין עבור ניסוך המים, המים הנוכחיים הם חדשים לגמרי..."

המושל קפץ מכיסאו:

"אני מבין את מה שאתה אומר!" פניו צהבו משמחה, "התלמוד היהודי מציב לי פתרון עצום לבעיה שלי. כי מעכשיו נוכל לטעון שכאשר הוריתי לה, לזוגתי, לבלתי תשתה מהמים, היתה הוראתי על המים שזרמו מהמעין באותו רגע. משכן, כששבת והוריתי לה פעם נוספת - לא היתה זו הוראה חוזרת, אלא הוראה חדשה על מים חדשים; הרי שלא הזהרתה אפוא שלוש פעמים אותה אזהרה, אלא שלוש אזהרות שונות. ממילא היא לא עברה על צו מלכותי שנשלש שלוש פעמים והיא לא נידונה למיתה!"

הרב היהודי הוסיף והסביר שעוד הרבה יותר מכך:

"הרי כששתתה את המים, היו אלה מים חדשים

המושל. איסמאעיל פאשא

לגמרי, מים עליהם לא הזהרת אותם כלל. נמצא שהיא לא עברה כלל על ציווי המושל, אף לא על ציווי של פעם אחת!"

לאחר הסתלקותו של רבי יהושע לייב זי"ע מצאו קרוביו מדליית זהב עם טביעת חותמו של מלך מצרים שהיתה מונחת בירכתי מגירת שולחנו. הם לא ידעו פשרה של מדלייה עד שביררו אצל רבה של מצרים שסיפר להם את כל הסיפור, את הפתרון הגאוני שהגיע מירושלים ואת המדליה המלכותית ששוגר מקהיר לרחוב חברון, כאשר הגאון מחביא מעין רואים גם את הסיפור וגם את המדליה.

לשתות מהמים בניגוד לצו המלכותי. מי מעיין מפכים

טיול בחצר גינת ביתן המלך. מעין בחצר ארמון מלוכה

יומא דהילולא

מהליכותיהם בקודש
של צדיקי הדורותמסלאוויטא
תצא תורה

הצצה מחכימה למלאכת הקודש הייחודית שנעשתה בבית הדפוס הוותיק בסלאוויטא

בהנהלת צאצאי הקודש לבית קאריץ-סלאוויטא ובראשם

הרה"ק רבי פנחס מסלאוויטא זי"ע

במלאות 150 שנה להסתלקותו - י"ד בתמוז תרל"ב-תשפ"ב

השרים החשובים בממשל, והוא, בדיוק הוא, האחראי בין היתר למתן האישורים היקרים כל-כך, לצורך הקמת בתי דפוס. השניים ישבו לפגישה מסודרת בה מסר השר לידי המלמד סכום כסף מכובד ואף צייד אותו באישור הנדרש להקמת בית דפוס בסלאוויטא, חינוג אין כסף.

המלמד חזר נרגש ונפעם אל בית האכסניה כשהוא מספר לרבי משה את חלקו הסופי של המופת המקודש. הוא מסר לרבי משה את המכתב והוסיף להעניק לו את ציור המעוץ שקיבל מידי השר. רבי משה שב לסלאוויטא מצויד בכל הנדרש - גם רישיון יקר ערך וגם סכום ראשוני מכובד לרכישת מכונות דפוס.

זהו בעצם סיפור היווסדו ההיסטורי של דפוס סלאוויטא בשנת תקנ"א, על טהרת הקודש. כך קם הדפוס והתהווה בעידודם המלא של צדיקי החסידות. הספר הראשון שיצא ממכבש דפוס סלאוויטא בקדושה

מקאריץ זי"ע, הלא המה הנקובים בשמותיהם לדורות עולמים: הרה"ק רבי שמואל אברהם אבא מסלאוויטא זי"ע והרה"ק רבי פנחס מסלאוויטא זי"ע, אשר שמם זכרם ידוע ומפורסם בכל העולם כולו בעקבות פרשת מאסרם ועונשם החמור בקבלת מלקות מחיילי הצאר הרוסי ימ"ש, שעמדו אז בגבורה מופלאה למעלה מדרך הטבע וקידשו שם שמים ברבים לעיני תבל ויושבי בו.

מאמרנו הנוכחי נכתב לקראת מלאות 150 שנה להסתלקות צעיר האחים, הרה"ק רבי פנחס מסלאוויטא זי"ע, שהיה שותף מלא יחד עם אחיו הגדול רבי שמואל אברהם אבא, וכמסופר עליהם, היו נוהגים האחים הצדיקים בקדושה יתירה בשעת הדפסת הספרים, עד שאפילו יציקת העופרת עבור העצבת האותיות נעשתה בקדושה ובטהרה עם כוונות טהורות וייחודים גדולים.

יסודתו בהררי קודש

כמה מפתיע לגלות שכל ייסודו של הדפוס מתחילתו, היה על ידי 'מופת' חסידי רוח קודשו של הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע. היה זה כשהרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע הגיע אל מורו ורבו 'בעל התניא', אליו דבק בכל נפש ובכל מאוד לאחר הסתלקות אביו הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע. הוא סיפר על רעיון הקמת הדפוס שעלה במוחו, אולם הוסיף הסתייגות בשל המחיר האסטרונומי אותו יהיה עליו לשלם לאנשי הממשל, על מנת לקבל את הרישיון המיוחל להקמת בית הדפוס. 'בעל התניא' הורהו לבל יפרוש מתוכניתו המקורית ולגבי הסכום המוגזם, הרגיעו ויעצו: סע לעיר 'מאהלאב' שם תפגוש במלמד המקומי, סע עמו לוויילנה העיר ושם תמצא ישועה.

ארוך הוא סיפור ההשתלשלות על הגעתו של רבי משה ל'מאהלאב' ועד שאיתר את המלמד העלום, יהודי כשר וירא שמים. הם נסעו לוויילנה ושהו שם מספר ימים וכל ישועה לא נראתה באופק. כעבור ימים אחדים יצא המלמד לטייל מעט בגינה העירונית שם ניגש אליו אדם מכובד, עטור מחלצות ומדליות לרוב ושאלו: "הלא תכירני?!" המלמד לא הצליח לזהותו ואותו אחד הצטרך להזכיר לו נשכחות.

מסתבר שאותו אחד היה יהודי בנערותו וטרם המיר את דתו ר"ל לאחר מעשה שהיה, הוא קיבל 'טובה' מיוחדת מאביו של המלמד ומסתבר שכיום הוא אחד

שנים אחדות לאחר שהרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע, בן הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, הקים את בית דפוסו הנודע בעיירה סלאוויטא, הפך בית הדפוס לאחד מסמלי החסידות ולדפוס שהכותרים היוצאים ממכבשו חשופים לביקוש חוצה יבשות. בעידודם המבורך של גדולי ומאורי החסידות בימים ההם, החל רבי משה בהדפסת הש"ס המקודש בעיני החסידים עד עצם היום הזה, וכך הפך הדפוס ל'בית קדשי הקדשים' של ספרי הקודש באותו דור דעה.

צדיקים רבים היו מחשיבים ביותר בהתייחסות מיוחדת את הספרים שהודפסו בדפוס סלאוויטא, כפי שכותב הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע בספרו 'הק' "טהרת הקודש" (מאמר קדושת עיניים פרק ו): "ירגיל עצמו ללמוד מתוך ספר שנדפס על ידי אנשי יראי ד', כמו שהיה מעשה אצל אחד הצדיקים שבא למקום אחד והיה בימי הסליחות, ונתנו לו 'סליחה' (מחזור) ואמר שאין רואה אותיות, וכן נתנו לו כמה סליחות עד שנתנו לו סליחה שנדפס על ידי יראים (כמדומה שהיה סליחה של דפוס סלאוויטא), ואמר, עכשיו אני רואה אותיות, כי אותו שמדפיסים אנשים קלי דעת, אין נתפס עליהם צורת קדושה, לכן ישתדל עצמו כל איש ירא ד' להרכיש לו ספרים של דפוסים ישנים, שנדפסו על פי רוב מיראי ה', בפרט מדפוס סלאוויטא וזיטאמיר נכדי הרה"ק מקאריץ, שהיו בעלי המדפיסים קדושי עליון", עכל"ק.

על הרה"ק רבי שלמה (הראשון) מבאבוב זי"ע מסופר, כי חשק כל ימיו להשיג ש"ס סלאוויטא או לפחות חלק ממנו. ברבות השנים אינה ד' לידו סוחר שהיה בידיו ש"ס כזה בשלמותו. הרה"ק מבאבוב מיהר להזויל ממון רב ורכש מעמו את הש"ס כשכולו מלא בהתרגשות מרוממת. הדבר היה בערב ראש השנה, ובליל שני של ראש השנה כשהעלו על שולחנו הטהור פירות חדשים על מנת לברך עליהם ברכת 'שהחיינו' בעת הקידוש, ביקש הצדיק בקשה נדירה: "העלו נא על השולחן את הש"ס הקדוש שזכיתי לרכוש, ברצוני לכלול אף אותו בברכת ה'שהחיינו' מרוב שמחתי בו..."

לא בכדי היו גדולי הצדיקים מייחסים חביבות יתירה לספרים הקדושים שנדפסו בסלאוויטא, כי כוחות מרובים בקדושה של מעלה היו משקיעים במלאכת הדפוס, האחים הקדושים לבית סלאוויטא, בני הרה"ק רבי משה זי"ע מייסד הדפוס ונכדי הרה"ק רבי פנחס

הפצת תורה וחסידות. שער הספר 'עבודת הקודש' דפוס סלאוויטא

שנה להסתלקותו – י"ד בתמוז תרל"ב - תשפ"ב

רבי משה פארוש, מייסד חסידות סלוצק, מנציח את רבי משה פארוש, מייסד חסידות סלוצק

רבי משה פארוש, מייסד חסידות סלוצק, מנציח את רבי משה פארוש, מייסד חסידות סלוצק

ובטהרה, כך מקובל, היה פירוש ה'אור החיים' הק' על התורה.

כך אמונים היו יוצאי חלציו של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ

זי"ע בהוראתו הקדושה: **"תקפידו להדפיס מדי שנה את הספר 'אור החיים' הק' ותזכו להינצל מכל פגע רע"**. בהתאם להוראה זו הדפיסו בסלאוויטא מדי שנה את הספר הקדוש. האגדה החסידית מספרת שבאותה שנה בה נאסרו בניו של רבי משה מסלאוויטא ונידונו לשנות ייסורים, בעלילה השפלה והגודעת, הם לא הדפיסו משום מה את הספר 'אור החיים', כך שהבטחת השמירה הייתה מהם והלאה.

הכנת הספרים לדפוס לוותה בעבודת קודש מאומצת מציידו של הרה"ק רבי משה זי"ע. את תבניות האותיות בהן הדפיסו את הספרים, היה הוא יוצק ומכין בעצמו תוך כוונות טמירות וייחודים נשגבים, אף את ציורי השערים, צייר רבי משה במכחולו ביד אומן. **לאחר שתבניות הדפוס הושלמו, היה רבי משה לוקחן אל בית הטבילה וטובל אותן בטהרה מופלגת -** **רק לאחר-מכן הן הורכבו בתוך מכונות הדפוס, להדפסת ספרי הקודש.**

יסוד קדוש נוסף שהפך לאבן יסוד בתולדות דפוס סלאוויטא הוא האיסור החמור שנהגו בעצמם שלא להדפיס ספרי חול, גם לא סיפורי מעשיות. הדבר היה לצנינים בעיני המשכילים שלא הצליחו להחדיר לדפוס את ספריהם הטמאים. רבי משה ובניו רבי שמואל אברהם אבא ורבי פנחס, עמדו גם בפיתויים גדולים כשאלו הציעו להם סכומים עצומים כדי לקבל הרשאה להדפסת ספריהם, אולם הם סירבו בנחרצות ושמרו את מכבש הדפוס בטהרתו.

לא בכדי הקפיד הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע שלא ללמוד בשום ספר שלא נדפס בדפוס סלאוויטא, עד כדי כך, שכאשר היה מוכרח ללמוד בספר שלא נדפס בסלאוויטא, הקפיד שלא לעיין בעצמו בתוך הספר אלא היה מבקש שיקראו לפניו. ואילו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע התבטא בהפלגה: **"ספרי סלאוויטא קדושים כקדושת ספר תורה!"**

הפולמוס על זכויות יוצרים

עיירה קטנה ובלתי ידועה ברבים הייתה העיירה סלאוויטא האוקראינית. אוכלוסייתה היהת דלה ומנתה אלפים בודדים ומתוכם כמה מאות תושבים היו יהודים. ברם התברכו יהודי סלאוויטא ברב ומורה הוראה משכמו ומעלה בנן של קדושים, הרה"ק רבי משה שפירא זי"ע, בנו של מאור החסידות הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע.

רבי משה ראה את מפעל חייו

בהפצת תורת החסידות ולשם כך ייסד בסלאוויטא בית דפוס יהודי שהפך למפורסם בבתי הדפוס היהודיים באותה התקופה. למרות שהמטרה לשמה הוקם בית הדפוס הייתה הדפסת ספרי חסידות, בכל זאת עסקו בבית הדפוס גם בהדפסת ספרי קודש יהודיים אחרים, עד שנודע בית דפוס זה בכל גלילות ישראל בשל מהדורות ש"ס תלמוד בבלי המפואר שיצאו ממכבש הדפוס בסלאוויטא. את בית הדפוס ניהל רבי משה ביד רמה, אך עיקר המלאכה הוטלה על שני בניו רבי שמואל אברהם אבא ורבי פנחס.

המהדורה הראשונה של ש"ס סלאוויטא המפורסם הודפסה בין השנים תקס"א ותקס"ו. מהדורה זו נדפסה יחד עם הסכמותיהם של גדולי החסידות, ביניהם הרה"ק רבי יעקב שמשון משפיטובקא זי"ע וסגורון של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע. **שנים ספורות לאחר הדפסת מהדורה זו נמכרו כל הכרכים ואזלו מהמחסנים.** הצלחה זו במכירת הש"ס אינה אירוע של מה בכך, מחיר הדפוס באותם הימים היה יקר ביותר ורק עשירי העם התיירו לעצמם לרכוש סט שלם של ש"ס

מסלאוויטא תצא תורה. שער גמרא מסכת ברכות מבית הדפוס הוותיק

סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים, סדר חפץ חיים

בהון רב ואילו רוב הלומדים נאלצו להסתפק בש"ס שהיה בבית הכנסת של העיירה ולא יכלו להרשות לעצמם קניית ש"ס משלהם.

בעקבות הביקוש הרב למהדורת ש"ס סלאוויטא מיהרו האחים והדפיסו מהדורה שנייה ושלישית של הש"ס המפואר, הפעם כבר זכו האחים להסכמות נוספות על הדפסתם.

המפורסמת שבהן היא הסכמתו של הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע 'בעל התניא'. הגדילו לעשות האחים שפירא כאשר ייסדו מפעל לנייר על מנת לספק את צרכי בית הדפוס, וזאת על מנת שלא ייאלצו להיות תלויים במפעלים זרים ובהספקתם. תוך זמן קצר נמכרו גם כל הספרים שהודפסו במהדורות אלו והביקוש לש"ס סלאוויטא רק הלך וגבר גם מחוץ לגבולות אוקראינה.

האחים שפירא לא חסכו בהוצאות כאשר הדפיסו את מהדורת הש"ס שלהם, ואכן התוצאה הייתה מרהיבת עין ומשובבת נפש, בדפוס נעים ויפה המרחיב דעתו של הלומד והמעיין בספר. למרות הזהות החסידית של מדפיסי סלאוויטא, זכה הש"ס שבהוצאתם לתפוצה נרחבת גם בקהילות המתנגדים ששמוחו על הש"ס המפואר.

מפני הוצאות הדפוס היקרות ועל מנת שלא יצאו נפסדים, קיבלו האחים שפירא למהדורתם השלישית את הסכמות גדולי הרבנים המקנים להם זכות בלעדית לעשרים וחמש שנה על הדפסת הש"ס בבלי. בשנת תקצ"ד החלו בבית הדפוס בסלאוויטא בהדפסת המהדורה הרביעית של הש"ס, אך יחד עמם החלו המדפיסים מווילנה, בני משפחת ראם, להדפיס מהדורת ש"ס בבלי חדשה משלהם.

האחים שפירא מחו על העוול שנעשה להם ועל זכויותיהם שהופרו, אך מדפיסי וילנה טענו שעברו כ"ז שנה מאז הודפסה המהדורה הראשונה של האחים שפירא והזכות שניתנה למדפיסי סלאוויטא כבר נגמרה. אמנם הודו מדפיסי וילנה כי חלפו כ"א שנה בלבד מהדפסת המהדורה השלישית של ש"ס סלאוויטא, אולם הזכות לכ"ה שנה נמנתה לטענתם מהדפסת המהדורה הראשונה.

המחלוקת סביב ש"ס סלאוויטא הפכה למחלוקת חוצה גבולות. גדולי ישראל באירופה כולה נדרשו לפסוק בעניין כאשר על הפרק שאלה מהותית של זכות יוצרים. בשלב מסוים הפכה המחלוקת לסמלה של המחלוקת הקדומה יותר בין החסידים למתנגדים ונראה היה שלא יימצא עמק השווה. המחלוקת הלכה והעצימה, רבנים רבים תמכו במדפיסים מסלאוויטא ואסרו לקנות את ש"ס וילנה, בין רבנים אלו נמנו

אוהל צדיקי בית סלאוויטא

הגאון רבי יעקב בורנשטיין זצ"ל וכמעט כל רבני פולין. מאידך גיסא גדולי ישראל אחרים נתנו את ברכתם לש"ס וילנה, ביניהם הגה"ק רבי עקיבא איגר זי"ע יחד עם בנו הגה"ק רבי שלמה איגר זי"ע וחתנו מרן ה'חתם סופר' זי"ע. לבסוף, לאחר מחלוקת ארוכה ועזה, הגיעו הצדדים לדין תורה ובוררות בעיר הורודונא, שם נפסק כי מדפיסי וילנה יהיו רשאים להדפיס מהדורת ש"ס משלהם, אך קודם לכן יהיו חייבים לקנות בכסף מלא את כל כרכי הש"ס שנותרו בבית מלאכתם של מדפיסי סלאוויטא וטרם נמכרו, וזאת על מנת שלא לגרום נזק לאחים שפירא בהוצאות שהוצאו כבר על הדפסת כרכים אלו.

עלילה מרושעת ומאסר אכזרי

בשנת תקצ"ה, פחות משנה לאחר המחלוקת הגדולה על זכויות היוצרים, אירע בסלאוויטא אירוע קשה אשר גרם למאסרם של האחים הקדושים, רבי שמואל אברהם אבא ורבי פנחס שפירא, ולבסוף לסגירת בית הדפוס. בבית הדפוס עבד באותם הימים פועל בשם אליעזר שמקצועו היה כורך ספרים, אליעזר זה נתן עינו בטיפה המרה והיה מתבסס ומשתכר לעיתים קרובות. הליכותיו הכעורות של אליעזר השפיעו גם על טיב עבודתו ועד מהרה הוא פוטר מעבודתו בבית הדפוס. אין ידוע האם היה אליעזר שיכור או פיכת בעת שעשה מה שעשה, אך בוקר אחד נמצא אליעזר ללא רוח החיים באחת הפינות של בית המדרש. האחים שפירא מיהרו להסתיר את האירוע הנורא ואליעזר נקבר במהירות ובסודיות, אך בני משפחתו של אליעזר בחרו לעזור מהומה סביב מותו של בן משפחתם, והם פנו לשלטונות בטענה כי האחים שפירא רצחו את אליעזר. כמניע למעשה טענו בני המשפחה כי אליעזר נרצח לאחר שאיים כי ילשין על האחים שפירא לשלטונות על כך שאין צנזורה ראויה על הספרים המודפסים בדפוס שלהם.

אל בני המשפחה הצטרף המומר הצורך מיכאל בנדרסקי שר"י שבאמצעות קשריו עם מפקד המשטרה הוביל

למעצرم המהיר של האחים שפירא. עוד הצטרפו אל כת המלשינים שני מומרים נוספים - גרינברג וליפסקי שר"י שהפיצו גם הם את דבר העלילה על הירצחו כביכול של אליעזר על ידי האחים שפירא. בנדרסקי המומר התנכל כבר לפני-כן פעמים אחדות לבית הדפוס בסלאוויטא, כאשר שנה קודם לכן הגיש כתב הלשנה נגד בית הדפוס וצירף אליו שני דפים מתוך שו"ע יורה דעה שנדפס שם, בו נפסק דינם של המוסרים והמלשינים שדינם להיצלות בגיהנום עד סוף כל הדורות. הרשויות בשעתו לא השגיחו בהלשנותיו, אולם עתה ניצל המומר את ההזדמנות וטען כי אותו יהודי מסר לידו את החומר המרשיע ולכן קיימו בו האחים שפירא את דינו והרגוהו.

דבר העלילה הלך והתפשט והגיע עד לאוזניו של הצאר ניקולאי הראשון, שליטה של רוסיה כולה, אשר עקב אישית כבר זמן רב בתשומת לב מיוחדת אחר ההלשנות מצד המשכילים נגד בתי הדפוס העבריים ובייחוד נגד בית הדפוס הגדול בסלאוויטא. הצאר החליט להשליך את האחים שפירא לבית האסורים בקייב עד לבירור עניינם בבית משפט, ובינתיים הורה על סגירת כל בתי הדפוס בוואהלין וליטא עד להסדרת עניין הצנזורה.

אין לתאר במילים את הסבל הרב שעבר על האחים שפירא בבית הכלא הרוסי. חקירות קשות ועינויים מרים היו מנת חלקם מדי יום, כאשר גם לאחר שהוכחה חפותם באשמת הרצח נותרו השניים במעצר באשמת אי צנזור הספרים אותם הדפיסו. שלטונות הצאר היו נחושים להאשים את היהודים בין שביצעו את הרצח ובין שלא. הצאר גילה עניין רב בסיפור ומינה את הרוזן אילריון וואסילצ'קוב להמשיך את החקירה באופן מעמיק ויסודי. כמרים ומומרים רבים נרתמו למלחמה נגד האחים שפירא, תוך כוונה ברורה לחסל את בית הדפוס ולמנוע את הפצת

ספרי היהדות.

באותה העת גם נאספו ספרים רבים שהיו כביכול חשודים בהתנגדות לנצרות והם הועלו על מוקד השריפה – אותיות פורחות באוויר וגווילים נשרפים. כשנתיים וחצי לאחר מעצרום של האחים, ביום ט' בכסלו תקצ"ה, הלך לעולמו אביהם הישיש של האחים, הרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע מייסד בית הדפוס הוותיק, אשר לנוכח הסבל הרב ומצבם הקשה של בניו, לא עמד עוד ליבו בצער הרב והוא השיב את נשמתו לבוראו.

אנטישמיות בדו"חות החקירה

אחד המסייעים לחקירה המסועפת בינם של האחים שפירא, היה יהודי רע-מעללים בשם ד"ר יעקב ליפס. הוא סייע לחוקר וואסילצ'קוב וכתב עבורו דו"חות מפורטים בהם הסית נגד היהודים ונגד דפוס סלאוויטא. הוא כתב נגד תורת הקבלה המאפשרת ליהודים לשלוט על סובביהם ואפילו על הצאר. הוא הזכיר את האריז"ל, הבעש"ט הקדוש ותלמידו רבי פנחס מקאריץ, זקנם של מנהלי בית הדפוס. ד"ר ליפס שנא במיוחד את החסידות ולדבריו באותם דו"חות, החסידים והאדמו"רים שלהם הם כת מרושעת ומסוכנת. תושבי האזור מפחדים מהם ולכן לא רוצים למסור מידע מפליל לשלטונות.

וואסילצ'קוב החליט לעצור מספר יהודים נוספים שלטענתו קשורים לפרשה. הם עונו והוכו על ידי וואסילצ'קוב בעצמו והוכרחו להודות בהריגתו של עובד בית הדפוס. החוקרים עינו ושיחדו את גבאי בית הכנסת, לייב טצנגר, שהיה הראשון לגלות את גופת המת. טצנגר נשבר והעיד שראה את רבי פנחס שפירא בצהריים מסתובב באזור בית הכנסת, והורה לו לא לפתוח את בית הכנסת אלא לחזור מאוחר יותר. כשחזר הגבאי, ראה אנשים מעובדי בית הדפוס יוצאים מחלון בית הכנסת. הטענות של טצנגר לא היו הגיוניות. בית הכנסת הוקף בבתי הקהילה וכולם יכלו לראות לתוכו. ליד בית הכנסת הייתה באר מים, בה התקבצו באותה שעה יהודים רבים, לימים חזר בו טצנגר והסביר שהדברים נאמרו מתוך עינויים.

ד"ר ליפס, בדו"חות שהגיש, טען שהספרים שהוחרמו מדפוס סלאוויטא בהוראת הצאר, מעולם לא עברו את הצנזורה ו'הוכיח' שהם מכילים חומר הפוגע בנצרות. הוא הוסיף שמשמעות הסכמות הרבנים שבתוך הספרים היא שהרבנים לקחו על עצמם את הצנזורה והתירו לכתוב דברים נגד הדת הנוצרית. וואסילצ'קוב כתב לצאר שאין השגחה על בית הדפוס והאחים שפירא עושים שם כל העולה על רוחם. הוא המליץ להעביר את בית הדפוס למקום שבו ניתן להשגיח עליהם ביתר קלות.

האחים שפירא מצידם רחצו בניקיון כפיהם והוכיחו את חפותם מכל האשמות. גם תשובת המבקר מווילנה המשכיל טוגענדאלד, האיש שבעבר קטרג על הדפסת ספרי חסידות, הייתה לטובת האחים. הוא טען כי אם יש בספריהם דברים נגד העמים, אין זה אלא אשמתם של מבקשי הצנזור, שמתוך בורותם לא הבינו את תוכן הדברים הכתובים בספרים. למרות חוות דעת המבקר שתמך את דבריו בראיות ברורות, אטמו החוקרים את אוזניהם משמוע, כיון שהן היו משוחזרים על ידי הצאר וניגשו מתחילת החקירה במטרה להפליל את הנאשמים.

למרות החקירה היסודית של וואסילצ'קוב, בית המשפט בשנת תקצ"ז עדיין לא היה מרוצה. הוא שלח את 12 הספרים שנלקחו מבית הדפוס אל צנזור יהודי בוויילנה לבדיקה. הוא אישר ששניים מהם הודפסו בכלל בחו"ל והאחרים אושרו מבחינתו. בית המשפט חקר גם את

מייסד בית הדפוס. מצבת הרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע

בין כותלי הכלא:

הלימודים והחיזוקים של האחים הקדושים לבית סלאוויטא בתקופת מאסרם

אגדות רבות נרשמו ברבות הימים בספרי קורות העיתים על תקופת מאסרם של האחים הקדושים לבית סלאוויטא, וכפי המקובל, בזמן שישבו בבית האסורים סיימו את הש"ס בכל שנה ושנה.

סיפר הרה"ק רבי מרדכי סלונים זי"ע: כשהאחים הקדושים הושלכו לתא מעצרם יחד עם אסירים שאינם יהודים, לא יכלו להתפלל מאומה עקב היות המקום לא נקי ואינו ראוי כדת לתפילה. פנה אחד האחים לאחיו: "נתחיל אפוא לזמר ניגון". הניגון עורר את כל האסירים ששמחו לשבב של שמחה בתוך מקום אפל ומעציב זה, והצטרפו כולם לריקוד המסעיר. מפקד הכלא נזעק למראה הריקודים בתוך תוכו של בית האסורים, וכששמע כי האחים הם אלו שהפעילו את הריקוד, הלך והפריד בינם לבין האסירים האחרים ומעתה הייתה הרווחה להם כי יכלו להתפלל.

נענה אחד האחים ואמר: "עתה הוברר לי פירושו של אותו קמיע שכתב הבעש"ט הק' לעשיר אחד שהזמינו פעם לשבות אצלו, ובמשך כל השבת לא דיבר מאומה. במוצאי שבת קודש ביקשה אשת הגביר שיתפלל וייוושעו בבנים. הבעש"ט הק' הבדיל על הכוס וקרא אל העשיר שיציץ לתוך הכוס, וראה שם מזיק הרוצה להזיקו. כתב לו הבעש"ט קמיע וכך היה כתוב בו: י.ש.ב. ש.ב. ולא ידעו הכוונה של תיבות אלו". בזאת הסביר אחד האחים: "יתכן שהם ראשי תיבות י'הי ש'לום ב'חילך ש'לווה ב'ארמנותיך" (תהלים קכב, ז).

עוד מסופר, כי בעת שידע הסוהר היה כלוא עמהם מומר אחד שהיה יודע דינים והלכות, והיה שונא ישראל מושבע. ברצותו לצער את האחים הקדושים, עשה את צרכיו בפניהם כדי למונעם מלהוציא שום דבר שבקדושה. בראותם זאת, נפלו פניהם, אולם מיד לאחר-מכן אמרו האחד לאחיו: "האם מפני שאין ביכולתנו לומר פרקי תהילים וכדומה, ניפול ברוחנו? הרי יש לנו לשמוח מעצם היותנו יהודים נאמנים לה' ולתורתו, כי הרי הקב"ה ציוונו שלא להוציא שום דבר שבקדושה בעת הזאת, הרי שזוהו רצון הבורא ועל זה לבד נשמח"...

באחד הימים, כאשר ראה אותם שר בית הסוהר יושבים בחדר שקרני השמש מגיעות אליו, ציווה באכזריות כי לפי עוננם ומשפטם החמור הם צריכים לשבת בחדר אפל וחשוך בלי שתשלוט בו האור. באותה שעה חלשה דעתו של רבי שמואל אבא והצטער על-כך מאוד. כאשר ראה אחיו רבי פנחס את צערו של אחיו, נענה ואמר לו: "למה נקרא היצר בשם 'מלך זקן וכסיל' (קהלת ד, יג), הלא היצר הרע בעצמו חכם הוא, רק שמלאכתו לעשות אנשים אחרים הסרים למשמעתו לכסילים? אמנם, האמת היא כי היצר הרע הוא מלך זקן וכסיל. והא לך ראייה ששוטה הוא, כי הרי שנינו יושבים במאסר כי כך גזרה גזירת עליון, אולם היצר הרע שיכול לבחור מקום מושבו, למה בוחר הוא לשבת איתנו במקום אפל שכזה? הרי זו ראייה על כסילותו"...

מספרים כי הרבנית של רבי פנחס מסלאוויטא הגיעה אליו בעת שבתו במאסר, באחד מערבי השבתות בכדי לבקרו. תוך כדי דיבורם התעניין רבי פנחס מה שלום בנם יחידם, וציווה עליה שתלך לבית האכסניה שלה תיכף ומיד בלי שום שהות. פליאה הייתה זו בעיניה, שהרי נסעה מרחק רב בשביל לדבר אתו ולשוחח עמו, והנה הוא מגרשה בלי שום דיבור כלל.

הרבנית צייתה לדבריו וחזרה כלעומת שבאה. מיד עם הגיעה לבית האכסניה, התחילה לחוש כאבי ראש מתעצמים מרגע לרגע. לא עבר זמן מועט עד ששבקה חיים ונפטרה מן העולם. כל זאת חזה רבי פנחס בעלה, ורצה שהיא סיפק בידם של החברה קדישא לקבורה באותו היום, עוד לפני כניסת השבת.

תל תלפיות. גלויה ישנה מהעיירה סלאוויטא באוקראינה

שני החסידים הבינו כי כנראה אינם יודעים על גזר הדין ועל-כן העדיפו לא לגלות להם. לפתע נענה רבי שמואל אבא ואמר: "הלא ידעתם כי מחר ילקו אותנו, ובכן יש לדאוג שיהיה מניין יהודים בשעת ההלקאה אם תיפח נשמותינו, וכן צריכים לדאוג לרופא אם ניצל, וכמו-כן יש לאסוף את הדם וחלקי האיברים לקבורה". הייתה זו צוואה לשתי האפשרויות שיכלו לקרות. לימים, רשמו זאת החסידים בקורות הימים את אשר הרגישו בשעה זו: "עמדנו נדהמים ומוזעזעים, חרדת קודש אפפתנו ולא יכולנו לפצות פה. הרושם היה כביר ולא ימחה מזיכרוננו כל ימי חיינו. ראינו לפני עינינו כביכול את אברהם אבינו לפני העקידה, מסור כולו בלב ונפש לעשות רצון קונו, ואת רבי עקיבא לפני שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל". את דבריהם הם מסיימים: "ענקי רוח, מלאכים בדמות אנשים". כצפוי, הצוררים לא איחרו מלבצע את פסק דינם האכזרי והאחים הועברו בין שתי שורות של חיילים חסונים, כאשר כל אחד ואחד מהם מלקה את העובר לפניו בשבט שהיה בידו. גם בשעה קשה זו זכרו האחים את קונם וכאשר נפלה מעל ראשו של רבי פנחס כיפתו, נעמד הוא על מקומו, למרות שבעומדו קיבל רבי פנחס מכות נמרצות מהחיילים שבשני צידיו, לא הסכים הוא להמשיך ולצעוד עד שהורמה כיפתו מן הארץ והונחה שוב על ראשו.

לאחר שהסתיים ביצועו של פסק הדין האכזרי היו האחים שפירא במצב בריאותי קשה ביותר, כל גופם היה שבור ורצוץ מהמכות הקשות שהנחתו עליהם חיילי הצאר באכזריות מרובה. במשך שבע עשרה השנים הבאות סבבו האחים בין בתי חולים שונים, כשבין בתי חולים למשנהו הם נלקחים שוב ושוב אל בית הכלא. רק בשנת תרט"ז, עת עלה לכס המלוכה הצאר אלכסנדר השני, זכו האחים לחנינה והם שוחררו מבור כלאם.

לאחר שחרורם העבירו האחים שפירא את בית הדפוס אל העיר ז'יטומיר ושם המשיכו להדפיס ספרי חסידות להם היה ביקוש רב, אך גם כאן לא מצאו האחים את שלוותם ושוב פנו מומרים ומשכילים אל השלטונות בהלשנה כי הספרים המודפסים על ידי האחים שפירא הם ספרים חשוכים המרבים הבל בעם היהודי ומונועים את התפתחותו. שר ההשכלה הרוסי נזעק לשמע העלילה ומיהר לפעול. דלתות בית הדפוס נסגרו בחותם הממשלה ועל המדפיסים ממשפחת שפירא נאסר להדפיס עוד ספרים במדינת רוסיה כולה.

מתי מעט הם היהודים המחזיקים בחדרי משכיותיהם נתחים מאחד האוצרות המקודשים שידע העולם התורני-חסידי במאות השנים האחרונות: כרכים מש"ס סלאוויטא, הדפסה שנתפסת גם כיום, כמאתיים שנים לאחר ייסודה, כקודש קדשי הדפוס היהודי. תלמידי חכמים לוטשים עיניים חקרניות לכרכים תלמודיים אלה; צדיקים וקדושים תאבים ללטף באצבעותיהם את השקערוריות שנוצרו מטביעת אותיות הדפוס המושחרות בדיו; ומנגד, סוחרי יודאיקה רבים אינם מפספסים הזדמנות טובה להשיג עוד כרך מאחת מההדפסות של הש"ס המקודש. תשוקה משותפת זו בהחלט מצדיקה את המחיר הרב, אלפי דולרים, שעולה כל כרך וכרך ממסכתות הש"ס שראה את מכבש הדפוס הסלאוויטאי

הטענות הסותרות לגבי מקור דפי השולחן ערוך. הם פנו לד"ר גרינברג שהסביר שביקש מחובש יהודי בסלאוויטא שיקנה עבורו את הדפים. הוא כלל לא הכיר את אליעזר הנ"ל מעובדי הדפוס.

למרות דברים אלו של גרינברג והצנזור, בית המשפט הצבאי שקיבל אחריות על המקרה עדיין ראה את היהודים אשמים. הם נעזרו לבסוף במקרה רצח שאירע באזור אחר (אוישיצע) בשנת תקצ"ו, אשר שם נרצחו שני מוסרים יהודיים שרצו להודיע לשלטונות

על משפחות יהודיות לא רשומות (שלא שילמו מס). מבחינת השופטים הייתה זו הוכחה שיהודים רוצחים מוסרים.

העדות המכריעה מתבטלת

במשך כל התקופה הזאת ישבו האחים שפירא, רבי שמואל אברהם אבא ורבי פנחס, שהיו בעשור השישי לחייהם, בכלא המיועד לרוצחים בעיר קייב. הם נכלאו בתא חשוך ומחניק, רק חור יחיד היה בתקרה, אף הוא מכוסה בתריס שדרכו נכנס מעט אוויר ואור פנימה. הם חיזקו זה את זה בקבלת הדין באהבה. האחים קיבלו את עזרתו של השתדלן ר' מרדכי הובערמאן שהיה בעל ניסיון רב בשתדלנות עם השלטונות, הלה הוכיח בכישרון רב את הכוזב של העלילה על יסוד הוכחות משפטיות, אולם כל אלו נדחו על ידי המעלילים. [משראו השלטונות כי ר' מרדכי טורף להם את הקלפים, עשו שלטונות רוסיה את מה שהם יודעים לעשות הכי טוב, גירשו והעלמת האיש. ר' מרדכי הואשם על עזרתו לאחים שפירא והוא גורש לעיר קייב ונאסר עליו לצאת ממנה כל ימי חייו].

לאחר המאסר השתדלו הרבה יהודים לקרב את שחרורם והמליצו עבורם שכל העלילה הזאת היא רק עלילת שווא ומשקר יסודה. אולם הצאר ושר המלחמה היו נחושים בדעתם לחייב את האחים שפירא ו'משתפי פעולה' נוספים. לאחר השתדלויות רבות, פעלו השתדלנים אצל השלטונות, כי שלושה מגדולי ישראל הידועים, יעידו על האחים שהם חפים מפשע ואז ישוחררו.

השלטונות ברוסיה בעצמם בחרו את אותם שלושה גדולי ישראל. אחד מהם היה הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, אותו היו קוראים רבי 'רפאל דער אמת'ער' מחמת שהיה מקפיד עד מאוד במידת האמת. רבי רפאל היה אז זקן ושבע ימים, כפי שבירך אותו אחד הצדיקים שיזכה לאריכות ימים מופלגת, והיה מתלמידיו המובהקים של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע.

כשבאו לפניו השליחים וביקשו ממנו שילך ויעיד עבור האחים הקדושים כי חפים הם מכל פשע, לא ידע לשית עצות בנפשו. אם לא יעיד, יוציאו השלטונות את האחים למיתה, כי הרי ידע ברור שאינם אשמים כלל וכל ההלשנה היא רק עלילה זדונית. אמנם, להעיד עליהם נאמנה גם לא רצה, מחמת זהירותו לבל יעבור על נדרו במידת האמת ולהגיד דבר שאינו יודע אלא מהשערה.

בתחילה הסכים הרה"ק מבערשיד להעיד עליהם, אך יום לפני שהגיע היום המיועד בו היה עליו ללכת להעיד, התפלל לפני הש"ת שייקח ממנו את ברכת אריכות הימים, בכדי שלא יצטרך להוציא מפיו דבר שלא ראה בעיניו ממש. רבי רפאל הציע קש ותבן על הקרקע, נשכב עליה ובאותו היום נסתלק.

לאחר פטירתו של רבי רפאל, בטלה ממילא כל העדות ונחרץ משפטם של האחים לאוסרם בבית האסורים ולהלקותם.

עונש המלקות המפורסם

ארבע שנים התגלגלו האחים שפירא בחקירות ועינויים, עד שבשנת תקצ"ט נפסק דינם של כל אחד מהם לאלף וחמש מאות מלקות. יום לפני קיום גזר הדין, נכנסו שני חסידים לבקר את האחים בבית המאסר. בכוונתם היה להיוודע האם האחים יודעים על גזר דינם העתיד להיות להם למחר או לא. השניים נכנסו אצל התא וגילו להפתעתם כי השניים מדברים נועם שיח בדברי חסידות ואמרות צדיקים, בלי שום עצב ודאגה מיום המחר על פניהם.

"סיכנתי את חיי למען קיום נפשו של הרבי הקדוש"

עדות חיה ומרגשת מפיו של אוד מוצל מאש שהתלווה אל הרה"ק מרן ה'שפע חיים' מצאנו זי"ע בתוך שנות התופת שיחת זיכרון שהתקיימה בביתו של הרה"ח המפואר ר' לייבוש טייטלבוים ז"ל, מפארי חסידי סאטמאר בויליאמסבורג

רבינו בשנות כהונתו בקלויזנבורג

אל המחנה הקטן. אולם מצד שני עצם שהותנו לצדו, נפחה בנו תקווה מחודשת, תקווה רוחנית ומרגיעה בתוך ים התלאה."

הנה יום הדין!

בראש השנה של אותה שנה, זכיתם אפוא לשהות באותו מחנה בו שהה רבנו - שאלנו את איש שיחנו ז"ל - האם זכיתם גם לראותו ביום הדין, לחזות בעבודתו הטמירה בתוככי עמק הבכא?

ר' לייבוש התנועע קלות, הוא עצם עיניים ונזכר מחזות מצוק העיתים:

"ודאי שזכיתי להיות יודע ועד לעבודתו הקדושה של רבנו, אשר גם בעמק הבכא, בתוך כף ידו של מלאך המוות, הוא עדיין זכר שצלם אנוש יש לכל יצור נוצר וכולנו, מוכים וחבולים ככל שנהיה, עוברים לפני הבורא כבני מרון. ולא זו בלבד שזכיתי להיות נוכח ולראות בעבודת הקודש, אלא שזכיתי גם להיות שותף לה, שכן בחסדי שמים ובנסי גיסי הצלחתי להבריא אל תוככי המחנה 'מחזור' קטן לימים הנוראים. בראש השנה של אותה שנה, הבאתי את המחזור לרבנו וממנו הוא בער את תפילותיו".

קדושת היום

מ'ראש השנה', עובר ר' לייבוש לזיכרונותיו מהיום הקדוש בשנה, אותו העביר כבר בצילו של רבנו בימי המעבר מהמחנה הגדול אל המחנה הקטן יותר, הזוועתי יותר: "ליל יום הכיפורים, לאחר שעות העבודה, התקבצו מספר מניינים של יהודים סביב רבנו. אותם יהודים לא חשו

ר' לייבוש טווה באוזניו את קורות אותם הימים: "מחנה מיהלדארף מורכב משני מחנות, מחנה גדול ומחנה קטן. המחנה הגדול היה התגלמות הגיהנום בעולם הזה. חיי האדם לא היו שווים בה פחות מחיי עלה התלוי בענף העץ. במחנה הגדול שימש הקאפו הרה"ח ר' משה הופמן, מי שניצל את התפקיד שניתן לו על מנת לסייע לאחיו, גם כאשר הוא היה צריך לשים נפשו בכפו. אולם כל הרוע והאכזריות שבמחנה הגדול, התגמדו לעומת המחנה הקטן יותר; שם היו התנאים הרבה יותר מבלתי נסבלים. הסיבה למצב הנורא ששרר במחנה הקטן, הייתה הצפיפות ההזויה, החדרים היו קטנים להחריד, הטחב כיסה כל קיר ומרצפת ואפילו דרגשים לשינה לא היו. במחנה הקטן ישנו האסירים על הרצפה הנוקשה, הקפואה בימי הקור והלוהטת בימי החום.

"עם רבנו שהינו בשני המחנות גם יחד. בימים הראשונים במחנה הגדול, שם זיהינוהו. לא הייתה זו הפעם הראשונה בה זכיתי לשזוף בטוהר פניו של צדיק וקדוש זה. שנה מוקדם יותר זכיתי להתבשם מאורו. היה זה בסוכות של שנת תש"ד, אירופה כבר הייתה חרוכה כולה ועדיין היה מי שחשב שזוועות התקופה אינן פוטרות אותם מלתור אחר ארבעת מינים מהודרים. הושגו בכל הונגריה מספר אתרוגים בודדים ונדירים. אחד מהם הגיע לידינו של הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע, בנו של רביה"ק מרן ה'דברי חיים' זי"ע וזקנו (מזו"ר) של רבנו.

"המונים נהרו באותה שנה לראצפערט, יהודים שכחו לרגע מהאימה הלופתת את הלבבות ועשו כבדת דרך מתישה, הכול בשביל הספק שמא יזכו לקיים מצוות 'ולקחתם לכם'. אחד מאותם יהודים היה כמוכן רבנו זי"ע שדבר לא עמד בינו לבין קיום מצוות בוראו. גם אבי ואני היינו באותה שנה בראצפערט, שם ראינו אותו, ראינו את האש הגדולה הבוערת בקרבו ואת רוח האלוקים המרחפת למעלה ממראשותיו. אני זוכר את הרבי משתתף בשולחנותיו הטהורים של הרבי הקדוש מראצפערט זי"ע מדי ליל חול המועד, כששני הצדיקים הללו מאירים ומזריחים מאורם על הנוכחים כולם.

"אנו חוזרים למי האימה. בשבת שובה הועברנו, קבוצה בת מאה וחמישים יהודים, מהמחנה הגדול אל המחנה הקטן והנורא. יחד עמנו היה גם רבנו. מצד אחד הצר לנו על כי אותו צדיק וקדוש נאלץ לרדת עוד בעומקו של גיהנום ולהיעבר

מיהלדארף, כור העינויים

לא קשה היה לזהות את הקושי האמוצינולי המעיב על ר' לייבוש, שעה שביקשנו ממנו להחזיר אחורנית את גלגל הזמן ולשוב אל אותם חודשים ארוכים שקשים היו מנשוא תחת המגף הנאצי. פחות קשה להכיר בעיניו שזיק ניצת בהם שעה שזכרו הטהור של הרה"ק ה'שפע חיים' מצאנו זי"ע עולה לפניו. הוא מתחבט קלות בין הקושי של שחזור ימי האימים לבין הרצון המפעם, לקבוע לזיכרון עולם את מה שענינו ראו בצילו של מלאך האלוקים.

לאחר רגעים של הרהור ממושך, פתח ר' לייבוש לפנינו את ספר דברי הימים ושטח את סיפורו המרטיט:

"עד להימוט עולם, התגוררה משפחתנו בעיירה דברצין, החיים היו טיפוסיים, האווירה הייתה עיירתית ולא חשבנו שיגיע היום בו ננותק באכזריות מביתנו ואחוזתנו. לא אלאה אתכם בפרטי הפרטים, הכלל - לאחר תלאות ונדודים, הובלנו כצאן לטבח אל משרדו הפרטי של מלאך המוות, מחנה ההשמדה אושוויץ. היה זה בחודש אייר תש"ד. ארבעה ירחים מאוחר יותר, שוב נדחסנו אל קרונות הבקר, הפעם הועידו המרצחים את פנינו אל מחנה העבודה 'מיהלדארף' הידוע לשמצה. ביום חמישי האחרון של שנת תש"ד נכנסנו אל שערי המחנה. כבר בימים הראשונים לשהותנו במחנה, פגשנו את איש האלוקים, הרבי הקדוש מצאנו. באותם ימים החל נרקם הקשר המבורך בינו לבין אבי החסיד רבי אהרן זצ"ל - מי שהפך ברבות הימים לאיש אמונו וצירו הנאמן ב'שארית הפליטה".

רבינו בלימוד

"...אי אפשר... אי אפשר לתאר צדיק מה פעל... אי אפשר לתאר ולספר את כל מה שעשה רבנו, במסירות נפש עצומה לאחר החורבן הנורא. הוא הוא זה אשר הקים עולה של תורה והחזיר עטרה ליושנה..."

בגיא צלמוות: איש האלוקים אשר ממשיך בעבודת הבורא גם בגיא ההריגה הנאצי | קאפו זכור לטובה: ה'קאפו' הצדיק שמסר את נפשו למען אחיו ולמען הרבי | תקומה: תקומת עולם היהדות לאחר המלחמה, בפועלו של הרבי | צדיק יסוד עולם

ממוות לחיים

והמדוכאות, ונתנו קצת תנומה לעפעפינו אחרי שאמרנו וידוי ופסוק בידך אפקיד רוחי וגו', אם אמות תהא מיתתי כפרתי. אבל יותר מכך שמחנו מתוך הטעות המדומה שהנה מגיעים כבר אנשי ההצלה שלנו.

"אז אף אחד לא העלה בדעתו שרשעים הללו אינם מעוניינים כלל בהצלתנו, ולא עוד אלא שאף היו חרב ביד שונאינו, כפי שפעם אחת נכחתי לראות זאת בעצמי. היה זה ביום פסח שני שחל ביום ששי האחרון לפני שהשתחררנו ביום שני שלאחמ"כ, בעת שהוציאו אותנו ממחנה העבודה על מנת להוביל אותנו אל מחנה ההשמדה שבמדינת אסטרייך. בינתיים הופצצו כל הדרכים ולא הייתה אפשרות להמשיך בנסיעה, והרשעים ימש"ו במכוון העמידו את הרכבת שלנו בסמוך לרכבת צבאית שלהם. וכשנשמע קול מטוסי הקרב, יצאו אנשים מתוכנו ושטחו מעל הרכבת שלנו את בגדי האסירים הלבנים עם פסים שחורים שלבשנו, למען תת אות שכאן ברכבת לא נמצאים גרמנים אלא יהודים אסירים. אבל רשעים הללו הטילו הפצצות דווקא על הרכבת שלנו, ובקרון שלי בלבד נפלו אז שישים הרוגים הי"ד... ואותי השאיר ה' בחיים..."

וכך הם פני הדברים מעדותו האותנטית של ר' לייבוש, אותה השמיע בפנינו בדמעות של התרגשות:

"עד לרגע השחרור עברנו עוד חודשים קשים מנשוא, את הזוועות שעמדו נוכח עינינו יום יום, לעולם לא נוכל להמחיש ולהעביר לדורות הבאים. החודשים הללו גם לוו בהצצה מפעימה אל מסירות נפשו של רבנו. שוב ושוב עמדנו נפעמים ולא מאמינים לאילו דרגות יכול בן אנוש להגיע. רק המחזות של חג הפסח ואפיית המצות, היה בהן כדי לנסוך בנו עידוד ותקווה ליום שיבוא וכולנו נראה את עצמנו מחוץ לגדרות התיל מוקפות ביתני השמירה.

"יום רביעי לפני השחרור, בחמת זעם הוצאנו על ידי המרצחים מן הצריפים והואצנו לעלות על גבי קרונות הבקר הדחוסים. לא חסרו האנשים שנפחו את נשמתם בזוועותיה של אותה נסיעה. הנסיעה נמשכה יומיים תמימים בתנאים לא אנושיים, במהלך היוםיים הללו לא הגיע לפנינו אפילו טיפת מים אחת בודדה או פירור לחם, זאת למרות שידענו שקרון שלם ברכבת מפוצץ באוכל לרוב. שרדתי את הנסיעה יחד עם אבי ז"ל, בקרון נפרד דחוס היה אותו צדיק, רבנו. השמועה סיפרה שיעד הנסיעה הוא מחנה מוות הממוקם כ-80 ק"מ ממינכן העיר, שם מתכננים המרצחים לנפוח את נפשנו ביריית קנה.

"לאחר מספר ימים נוספים של נסיעת תלאה נוראית, במהלכה כבר הוכרזנו כ'משוחררים' וגילינו שמדובר בתרמית נאצית רק לאחר שיריות פילחו את לבבותיהם של עשרות רבות מתוך האסירים שפרצו החוצה מהרכבת, ולאחר שבהמשך הנסיעה הרכבת כמעט הופצצה כליל על ידי כוחות בעלות הברית שחשבו בטעות שהרכבת מאכלסת קצונה נאצית - לאחר הימים הללו, ביום שני לפנות בוקר, בתאריך י"ז באייר תש"ה, ראינו את האמריקאים השועטים על טנקיהם והבנו שהנה, הפעם השחרור הוא אמיתי.

"את הרגשות לאחר השחרור לא אתאר, כי אי אפשר לתאר."

ביום י"ז באייר, ל"ב לעומר, תש"ה, קץ שם הקב"ה לחושך, וביום זה, שני בשבת לסדר "ואשבור מוטות עולכם", זכה רבנו יחד עם שאר אסירי המחנה במיהלדארף לשחרורם מידי שוביהם הנאצים ימש"ו.

לבשורת השחרור קדמו ימים קשים ביותר. באותם ימים אחרונים של פרפורי הגסיסה של הגרמנים הנאצים ימש"ו, משהרגישו כי תבוסתם קרובה, מיצו הללו את ברבריותם באכזריות נוראה. במשך ימים שלמים הוציאו את שארית עובדי הכפייה האומללים ששרדו במחנה ל"מצעד מוות" אכזרי, בו טלטלו והריצו אותם רגלי ממקום למקום, ללא יעד וללא שום מטרה, בלא אוכל ושינה, למען ענותם בסבלותם, ובמהלך מצעד זה הרגו הצוררים ימש"ו הרבה יהודים בתאונות שונות, כשרבים אחרים נפלו וקרעו ונפחו את נשמתם מעצם המצעד הקשה והאכזרי.

באותם ימים אחרונים פעלו במרחב האווירי מטוסים אמריקאיים, שהפציצו את כל האזור בלא אבחנה, ובנסי נסים לא פגעו יריותיהם ברכבת שהסיעה הנאצים ימש"ו הלך ושוב ללא כל מטרה ובה שהה רבנו עם עוד רבים מאחבני המעונים.

ביום י"ז באייר, כאשר כלתה אליהם הרעה, עצרו פתאום אי-שם בקרבת הכפר "טונעסיג" והסתלקו בבהלה מן הקרונות. הם הנאצים ימש"ו נעלמו מן האופק והיהודים העצורים שהביטו מפתחי הקרונות בבהלה, הבחינו בדמויות חיילי הצבא האמריקני המשחרר, שפשטו על פני כביש האספלט המשתרע מתחת לגשר הנטוי בקו מסילת הברזל.

את השחרור מתאר אחד היהודים ששהה שם: "התעוררתי מכך שלא שומעים את הנקישות המונוטוניות של גלגלים בתנועה; אלה השתתקו פתאום והרכבת נעצרה. דלתות הקרון היו פתוחות לרווחה ויכולתי לראות שאנחנו חונים על מסילה במעלה גבעה, מתחתנו כביש מתפתל, ומעברו השני, שדות מוריקים עד למרחקים ככל שהעין יכולה לתפוס. הייתה מהומת-מה מסביב ומפי כמה שהיו מחוץ לקרון שמעתי כי המלחמה נגמרה וחיילי ה.ס.ס. התפטרו במהירות מנשקם והתפזרו לכל עבר, מחופשים בבגדים אזרחיים... לא הרחק שם למטה יכולתי להבחין בטור סנקים אמריקאים, משתרך בקצב איטי ובחריקות מחרישות אוזניים על הכביש המתפתל. החיילים האמריקאיים השליכו חפסות שוקולד וממתקים אל עבר העצירים המורעבים, ובערפול-מה ידעתי ולא ידעתי שסבלנו עומד להגיע לקיצו..."

על אותם ימים סיפר רבנו עצמו (בשיעור חומש ורש"י פרשת קרח תשמ"ב): "בעת שהיינו במחנה, כשטסו מעל ראשינו המפציצים של מדינות בנות הברית, היינו מלווים אותם במבטי הערצה, כאשר שפתותינו ממללות פסוקי יברכך ה' וישמרך וגו'. בעת שנשמע קול אזעקה המתריע על מטוסי קרב המתקרבים אל המחנה, נתנו שמחה בליבנו, קודם כל על עצם הדבר שנוגשנו הנאצים ימש"ו ברחו על נפשותם ועזבו אותנו קצת. אנחנו הרי בין כה וכה היינו בסכנת חיים, והפסקות הללו היו משמשות לנו כרגעים של מנוחה קצרה, לחלץ עצמותינו העייפות

בית מדרשו של רבינו בקלויזנבורג

להניח את ראשם למספר שעות קלות החיוניות להם להמשך חיותם; הם בחרו להעביר את השעות במחיצתו של לפיד האש שהאיר בתוך המקום הנורא בו היו שרויים. רבנו אמר 'כל נדרי' והמשיך בתפילת ערבית, בנעימה של תשובה וחרטה, משל הוא עומד כעת לפני העמוד בבית מדרשו שבקלויזנבורג המעטירה. "למחרת היום, היום המקודש בשנה, הלכו רוב היהודים לעבודתם. לא היה מושג של היעדרות מהעבודה ומשמעותה היה מעבר מהיר לעולם שכולו טוב. אולם אנו, בני הקבוצה הקטנה המועברים מהמחנה הגדול למחנה הקטן יותר, היה לנו שחרור מהעבודה למשך שבועיים ימים, עד שיסודרו לנו מקומות עבודה במחנה הקטן."

עיניו של ר' לייבוש הצטעפו. הוא נשנק:

"אני זוכר את זה כמו היום. התקבצנו כולנו, כל קבוצת היהודים, בבליק 8. בראשנו עמד כמובן רבנו באשו הטהורה, ואף אבי זצ"ל ואני אבדל לחיים, שהינו שם. רבנו אחז בידיו את המחזור שהבאתי לו ופלגי מים ירדו מעיניו. הוא ניגש לפני העמוד המאולתר והפליג בתפילה שכולה קרבת אלוקים. הרגשנו שצדיק זה בוקע רקיעים בתפילתו ובקול שוועתו.

"באישון ליל התגנבו בזה אחר זה יהודים מן המחנה לצריפו של הרבי קדישא אשר דרש בפניהם מעניינו של יום בדברי כיבושין. על אף אימת המוות מחמת המרצחים הארורים ששמרו את צעדיהם, לא נמנע רבנו ולמחרת היום שב לכנס סביבו יהודים רבים לתפילת נעילה. ניצולים שהשתתפו בתפילה זו העלו על הכתב את תיאוריהם הנרגשים, מתוך הדברים עולה כי גם נוסח תפילת נעילה במלואה אמר כ"ק מרן זי"ע מתוך הזיכרון בבכיות

רבינו בוחן בת"ת

להתקבל כעובד מן המניין במתפרה ולקבל את העבודה הקלה יותר. מלבד עצם העובדה שהעבודה שם הייתה קלה יחסית, הייתה לעבודה זו פלוס נוסף, שכן המתפרה סמוכה הייתה אל מטבח המחנה, כך התאפשר תכופות להגניב אל תוך המתפרה ירקות עביר רבנו, בהם החיה את נפשו, בהיותו נזהר ונשמר מכל נדנדו של טריפה ופיגולים.

"ברם זכור אותו קאפו לטוב, ו'היגנאץ' שם משפחתו. קאפו זה היה יהודי שומר תורה ומצוות ממוצא צ'כוסלובקי, שהשמועות במחנה סיפרו על כך שהוא מתפלל מדי יום בהיחבא. קאפו זה הפציע כשליח נאמן להחיות נפשו של רבנו, בהיותו ממונה על קילוף תפוחי האדמה עוד משנת תש"ב. בהרואיות רבה ומתוך

נוראות כאשר הציבור עונה אחריו בלחישת, ויהי המחזה לחרדת אלוקים".
מרטיט.

"מסרתי נפשי למען רבנו"

מה הייתה העבודה שהושתתה על רבנו במיהלדארף - שאלנו את עד הראייה הנאצל, ור' לייבוש ענה בפרוטרוט:

"בין שלל התפקידים והמפעלים המסוכנים של מיהלדארף הייתה גם מתפרה תמימה, תפקידם של עובדי המתפרה המועטים היה לתפור גרביים לחיילי הצבא. היה זה 'קאפו החסיד' ר' משה הופמן שניצל את קשריו על חיות האדם, כדי לדאוג לרבנו

רבינו בביקור בירושלים

רבינו בביקור ראשון בארץ ישראל בקבלת פנים בשדה התעופה

רבינו בסיום הש"ס השמיני בתל אביב תשמ"ג

רבינו בכנס יסוד מפעל הש"ס

כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'שפע חיים' מצאנו זי"ע בעת הברכה וברכת מאורי האש בבאר שבע

להחיות את נפשו של רבנו. בתקופה מאוחרת יותר עבדתי במטבח תחת יהודי בשם ר' חיים הרמן ז"ל, ששרד את השואה והתגורר בארה"ב עד ליומו האחרון. ר' חיים זה היה מבשל מנות עבור הילדים ששכבו בבית החולים של המחנה ואני הייתי השליח להעביר את המנות. בתוך אותה שליחות, הוטמנה שליחות נוספת של החדרת ירקות אל תוככי המתפרה, לקיום נפשו הטהורה של רבנו".

אי אפשר לתאר...

ר' לייבוש המשיך לארוג באוזנו את קורות הימים, את התקופה הארוכה בצילו של רבנו לאחר השחרור ואת מקצת פעולותיו של אביו, הרה"ח ר' אהרן טייטלבוים ז"ל שעמד לימין צדיק:

"תקופה לאחר השחרור, התלויתי אל אבי, ר' אהרן ז"ל, יחדיו חזרנו אל עיר מגורנו כשהעולם עוד היה עולם - דברעצין. לאחר שנוכחנו בהרס ובחמס שפקד את מקומות מגורי היהודים בעיר, המשכנו לנדוד לבודפשט, בירתה של הונגריה, משם לווינה האוסטרית ולעוד מספר מקומות בהם פרחו לפני המלחמה ריכוזים יהודים כבירים. אולם בכל מקום אליו הגענו, תאניה ואניה, לא מצאנו אידישקייט והקדושה נעקרה כליל. גמרנו אומר לחזור לגרמניה, וקרוב לחנוכה הגענו למחנה העקורים בפערנוואלד, שם דבקנו שוב בצילו הבהיר של רבנו. בפערנוואלד שהינו עד שנת תש"ט.

"תיכף בהגיענו לפערנוואלד, נכנס אבי ז"ל בכל רמ"ח ושס"ה אל פעילויותיו הכבירות של רבנו, שלא נח ולא שקט עד שהצליח להחזיר את היהדות על תלה ולהפריח שוב את האמונה הטהורה בקרבם של האוידים המוצלים מאש. אבי ז"ל הפך ליד ימינו של אותו צדיק וזכה לסייע להקמת מוסדות 'שארית הפליטה' בעשרות הריכוזים על פני אדמת גרמניה. "זכורני שביום מן הימים הגיעה אישה משווייץ לבקר במחנות העקורים. היא השתאתה מפעולותיו הכבירות של רבנו והפקידה בידיו תרומה גדולה על סך שש מאות דולרים. סכום עצום באותם ימים. רבנו לא התמהמה, הוא מיהר לזמן אליו את אבי ז"ל יחד עם הרה"ח ר' יחזקאל סמט והורה להם לדאוג להשגת רכב, לסובב את ערי גרמניה, מפעלדאפינג ועד ברגן-בלזן, ולתור אחר בנות ישראל כשרות שנפלו טרף לידי מחנות הציונים, ולהביאם אל מחנות 'בית יעקב' שהוא הקים ביזע רב בפערנוואלד. וזו הייתה כמובן, פעילות אחת מני רבות מאוד בו היה אבי ז"ל לכוח עזר וסיוע ממשי לפעולותיו של רבנו, המלאך המושיע.

"כעבור תקופה כשאותן בנות שנאספו אל המחנה, זכו להקים בתים נאמנים בישראל, בעידודו התמידי של רבנו, הודיע רבנו שכל בת אשר תסכים לכסות את ראשה ולחבוש פאה תקבל על אתר סכום מכובד מאוד של 50 דולר. בידי נמצאים כל אותן רשימות בהן מופיעים שמות הבנות שחבשו כיסויי ראש וקיבלו את המענק המכובד שעזר להם רבות בשיקום חייהם. היה זה הרה"ח ר' מרדכי שוורץ ז"ל שרשם בפרוטרוט את כל ההוצאות והחשבונות של ועד שארית הפליטה, על פי הוראתו הישירה של רבנו".

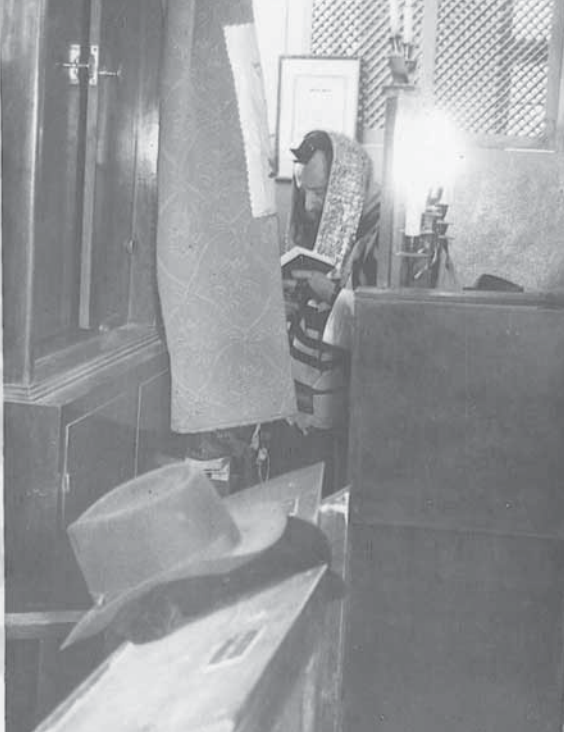
ר' לייבוש נעצר לפתע. אשד של דמעות פורץ מעיניו, הוא לא יכול לעצור בעד נפשו הסוערת:

"אי אפשר... אי אפשר לתאר צדיק מה פעל... אי אפשר לתאר ולספר את כל מה שעשה רבנו, במסירות נפש עצומה לאחר החורבן הנורא. הוא הוא זה אשר הקים עולה של תורה והחזיר עטרה ליושנה. הימים היו ימי אחר המבול, היהדות באירופה בכלל ובגרמניה בפרט הייתה הרוסה וחבולה, והוא הקדוש, החזיר את האש היהודית אל הלבבות הרבים. יום ולילה לא שבת ולא שקט עד שהצליח להפיח מחדש את הזיק היהודי ולהקים מחדש את היסוד היהודי. אלה דברים שלא ניתן להעלותם על הכתב. במבט של היום אי אפשר להבין זאת כלל וכלל.

"רבנו דאג לכולם. הוא דאג לבחורים הצעירים והקים עבורם ישיבות, יש מאין; הוא דאג לאברכים הצעירים, לבעלי הבתים - שיקבעו עתים לתורה, משל לא עבר עליהם ועליו מה שעבר. הוא יזם שיעורים, חיזק את הנשמה. עבור הבנות הוא הקים את 'בית יעקב' ומינה כמנהלת ומחנכת את מרת אברהם תחי', נכדתו של הרב מטורדא זצ"ל. הוא היה לכולם כמו אב רחום, אב דואג ואכפת. רבנו היה זה שדאג שנוכל להישאר שלמים ביהדותנו ונמשיך את שושלת היהדות העוברת מדור דור. אילולא הוא - לא הייתה תקומה, חלילה".

זכותו תגן עלינו - - -

ברכת יישר-כוח מיוחדת משוגרת אל הרב משה גליק - עורך ביטאון צאנז, אשר קיים את סדרת השיחות עם ר' לייבוש ז"ל. נציין בשבח את בנו, הרה"ח המפואר רבי ירמיה טייטלבוים שליט"א מראשי קהילת סאטמאר בוויילאמסבורג אשר סייע בהבאת הדברים אלי פרסומם

מרן זי"ע בתפילה בשנים הראשונות בארה"ב

ידעיה שאם ייוודע הדבר לאיש הוא עלול לשלם על כך בחייו, הוא בישל מדי יום מספר תפוחי אדמה ומבריהם לידי רבנו, לתוך המתפרה הסמוכה".

תוך כדי שיחה, התגלה לנו שגם ר' לייבוש עצמו היה בין אנשים שסיכנו את חייהם על מנת לקיים את נפשו של רבנו. כפי שהוא מעיד על עצמו:

"אחד מהעובדים במטבח היה יהודי בשם הרה"ח ר' ישי מנדל. יהודי זה ראה אותי בנערוטי ובצעירותי והבין שכוחותיי לא יעמדו לי ימים רבים. בדרך לא דרך הוא הצליח לסדר לי עבודה לצדו במטבח המחנה. אני נזכר בסביבות ימי חג החנוכה של אותה שנה; באותם ימים חל יום אידם של המוצצים, נשלחתי אל מרתף המטבח, לשם פרקו המשאיות את כל תפוחי האדמה. העבודה שהוטלה על כתפיי הייתה למיין את כל תפוחי האדמה

הרה"ק בעל 'שפע חיים' מצאנו זצ"ל

ולהוציא מהם את כל אלה שלא נרקבו לגמרי. באותם ימים הצלחתי להגניב מתוך המרתף מספר תפוחי אדמה, חמקתי מהמטבח לעבר המתפרה והבאתי את התפודים לידי הקדושות של רבנו. סיכנתי את חיי למען קיום נפשו הטהורה, ידעתי גם ידעתי שמעשה שכזה יכול למשוך אלי כמה יריות סופניות, אבל מצד שני ידעתי גם ידעתי שאיש אלוקים קדוש הוא, מרן זי"ע, וחשתי שעלי לסייע בידו לקיים את נפשו, אחרת הוא עוד עלול לגווע ברעב חלילה.

"לא הייתה זו הפעם היחידה שזכיתי להיות השליח משמים

איזה ואלו

השפה היא דבר טבעי שהמשתמש בו אינו מקדיש לו מחשבה בדרך כלל, בדומה לכל פעולות הגוף הנעשות מאליהן מבלי שתוקדש להן מחשבה. אך בדומה לגוף האדם גם כן, השפה היא דבר מורכב ומשוכלל מאוד, ומאחורי רוב המילים מסתתרת מסכת שלמה. ביריעה זו נגולל בפני הקוראים את סיפורן של המילים הקצרות 'איזה' ו'אלו'. מילים פשוטות ותמימות לכאורה, עד שנסיר מעליהן את הלוט.

איזה

איזה – צירוף של שתי תיבות היא: אי-זה. כך היא מופיעה תדיר בלשון המקרא, כגון "הַגִּידָה נָא לִי אֵיזָה בֵּית הָרָאָה" (ש"א ט, יח), "אֵיזָה הַדֶּרֶךְ הַלֵּךְ?" (מ"א יג, יב). מתוך שתי התיבות האלו, עיקר המשמעות גלומה במלה 'אי' – קיצורה של אֵיָה, ותפקיד המלה 'זה' הוא לצמצם את המשמעות הכללית של המלה 'איָה', כפי שמבאר המלבי"ם בצחות לשונו על השאלה "אֵי מָזָה תָּבֵא" (איוב ב, ב):

"בפעם הראשון שאל 'מֵאֵין תָּבֵא' (שם א, ז), שכבר באר הרש"ף (ר' שלמה פפנהיים, בעל 'יריעות שלמה') שיש הבדל בין מֵאֵין ובין אֵי מָזָה. שבשאלת 'מֵאֵין' ישאל השואל בדרך העלמה מוחלטת, שאין לשואל הרגשה דמיונית לַיָּחֵד הקישור לאיזה מקום יותר מלחברו והרי הוא כאילו כל העולם מונח לפניו בספק שאלתו. אבל בשאלת 'אֵי מָזָה' כבר היה לשואל איזה הרגשה במקצת מאין נפרד הדבר [כלומר: הוא יודע היכן לא לחפש אותו], ולא נעלם ממנו רק ידיעת המקום הפרטי המיוחד".

הווי אומר: המלה 'זה' באה לצמצם את מרחב השאלה הגלום במלה 'אי' שהיא כללית וסתמית. השאלה 'אֵיָה בית הרואה' מובנה הוא שאין לשואל שום מושג היכן הבית, ואילו 'אֵיָה בֵּית הָרָאָה' פירושו – מתוך בתים אלו, איזה בדיוק הוא בית הרואה. פירוש זה של המלבי"ם כבר מתומצת במיליו הקצרות של רש"י, אמן הבהירות והקיצור, "ולשון אֵי מָזָה – אֵיָה המקום שתאמר עליו מָזָה אני בא" (בראשית טז, ח).

בלשון מקרא לא מצינו אי-זאת בלשון נקבה, אפילו כשהשאלה מוסבת על נקבה, דוגמת "אֵי מָזָה עִיר אֶתָּה" (ש"ב טו, ב). וזה מובן מאוד, כי 'זה' מציינת את המקום כפי שביאר רש"י. אבל בלשון חז"ל שכיחה גם 'איזו', דוגמת "איזו היא קמה" (פאהו, ח) "איזו היא מדה גסה" (דמאי ב, ה) וכהנה רבות. מסתבר שהסיבה לכך היא שצירוף המילים הקצרות 'אי-זה' הלך והפך למילה אחת,

ותוך-כדי קיבל משמעות חדשה.

במקרא משמש הצירוף הזה כשאלת בירור המקום: "אי זה בית הרואה", "אי זה הדרך", שכן עיקרו היא המלה 'אֵיָה' שהיא שאלת מקום בלבד. ואילו בלשון חכמים הפך הצירוף לשאלה המתייחסת גם לטיב הדבר, כמו בדוגמאות שהבאנו: "איזו היא קמה" אינו מתייחס לשאלת מיקומה של הקמה, אלא "איזו תבואה נקראת קמה". "איזו היא מידה גסה" – מה היא המידה הראויה להיקרא מידה גסה. גם נקודת הכובד של הצירוף השתנתה: עיקר המשמעות גלומה במלה 'זה', והוספת הרכיב 'אי' הופכת את הוודאות לשאלה: במקום 'זה' שואלים 'איזה', ולכן במקום 'זו' – איזו. אפשר לשים לב להבדל היסודי אם ננסה להשמיט את הרכיב 'זה': בלשון המקרא אנו יכולים להשמיט את 'זה', ועדיין להישאר עם המשמעות המקורית: 'אֵיָה בית הרואה'. לעומת זאת במשפט 'איזו היא קמה', אם נאמר 'אֵיָה היא קמה' או 'אי היא קמה' – תהיה משמעות המשפט 'היכן היא הקמה', ואין זו הכוונה.

ואמנם מצינו בספרי המקרא המאוחרים, שלשונם מקביל לעתים ללשון חכמים, את המשמעות השנייה: "בְּבֹקֶר זָרַע אֶת זָרַעְךָ וְלָעֶרְבַּ אֶל תַּנְחַן יָדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשֶׁר, הַזֶּה

"...המילים 'איזה' ו'אלו' עברו גלגולים רבים ומעניינים. בתחילה הייתה 'איזה' שאלת מקום, ובהמשך הפכה לשאלת טיב, הצירוף 'אי איזה' התלכד ל'איזה' וכתוצאה מכך נולדה עמימות במילת 'אלו'..."

או זה" (קהלת יא, ו), וכן "מי הוא זה ואֵיזָה הוא" (אסתר ז, ה), השאלות האלו אינן שאלות מקום אלא שאלות טיב. במשמעות זו של 'איזה' אנו רוצים להמשיך ולעסוק.

אלו

לאחר שנתבררה לנו משמעות המילה 'איזה' [ובתה החז"לית 'איזו']. נביט אל לשון הרבים – אֵלָה, שהפכה בלשון חכמים ל'אלו', ושם נגלה דבר מעניין מאוד: אֵלָה, הוא לשון הרבים של זֶה / זאת. דוגמת "שְׁלֹשָׁה אֵלָה בְּנֵי נֹחַ" (בראשית ט יט), "אֵלָה בְּנֵי חָם" (שם י כ). ובלשון חכמים "אלו ואלו פטורין מן התפלה" (ברכות פ"ג, מ"א), "אלו דברים שאין להם שיעור" (פאה א, א). כיצד יהיה אפוא לשון הרבים של 'איזה' התשובה המתבקשת היא 'אי-אלו'. ואכן מצינו לשון כזו במסכת נזיר (ו:): "אי אלו הן ימים שצריכין למלאות?", אבל זולת זאת לא נמצא הביטוי 'אי אלו' בלשון חכמים. ואף נוסח זה שבמסכת נזיר יש לפקפק בו הרבה, כיון שאיננו נמצא בשום אחד מכתבי היד, ואף לא בדפוס ונציה, שם כתוב "אילו הן ימים שצריכין למלאות". הנוסח 'אי אלו' מקורו בדפוס באזל, שם הגיהו 'אי אלו' בנוסח הגמרא וכן ברש"י, ומשם הועתק לכל הדפוסים. אלא שיש לתמוה: הרי המלה 'אי אלו' מתבקשת, שכן כיצד ננסח בלשון רבים את מילת השאלה 'איזה' / 'איזו', שהיא לשון יחיד?

התשובה המעניינת היא שהביטוי 'אי-אלו' שכיח מאוד בלשון חכמים, אלא שסמיכות שני האלפ"ן גרמה להם להתלכד ל'אלו'! וכך נוצר מצב שאי אפשר להבחין בין 'אלו' שהוא לשון רבים של זה, ובין אלו שהוא לשון רבים של אֵיזָה! צריך להכריע לפי העניין מסביב, ובמקומות רבים מתגלה שקשה מאוד להכריע, לפי שיש הרבה משפטים שאפשר לפרש אותם כמשפטי שאלה או כמשפטי 'בניחותא'.

פלוגי התפרץ על רעהו בבית הכנסת, לעיני כל הקהל, והטית בו: שקר, נוכל וגנב. היהודי הנפגע תבע אותו לדין תורה אצל הרב, ודינו

נפסק שמחויב הוא לעלות על הבימה ולחזור בו מכל דבריו – באותו מקום ובאותו מעמד. פלוני המחרף היה 'ציית דינא' ואכן הגיע לבית הכנסת, עלה על הבימה ואמר בקול: אמרתי שהוא שקרן; הוא לא שקרן!! אמרתי שהוא נוכל וגנב; הוא לא נוכל וגנב?...! אמר, וירד.

המשפט

אם עסקנו במשפט שיכול להתפרש הן כשאלה והן כתשובה, נזכיר גם את המשפט **מִשָּׁם רְאִיָּה** המופיע רבות בלשון חכמים, שאפשר לנגנוו בניגון של שאלה ואפשר לנגנו בניגון של ניחותא. לדוגמא: במסכת סוכה (כח.) נחלקו בית הלל ובית שמאי במי שהיה יושב ראשו ורובו וסוכה ושולחנו בתוך הבית. והביאו בית הלל ראייה מרבי יוחנן בן החורנית שהיה נוהג כך, והגיעו חכמים לבקרו ולא אמרו לו דבר. ענו להם בית שמאי **"משם ראייה** - אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך". אפשר לנגן זאת **מִשָּׁם ראייה'!!**, ואפשר לנגן זאת **מִשָּׁם ראייה להיפוך'!**

גם כאן ישנה דוגמא יפה כיצד אות אחת יכולה להכריע מ'משמעות רופפת' שכזו. בתוספתא למסכת תרומות (א, א) סובר רבי יהודה ש**חַרָשׁ** שתרם תרומתו תרומה, ומביא ראייה לדבריו **"מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדה שהיו חרשים והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבם"**. על זה אמרו לו חכמים **"משם ראייה** - טהרות אין צריכות מחשבה ונעשות על גב חרש שוטה וקטן, תרומות ומעשרות צריכות מחשבה". כאן ברור לכאורה שצריך לנגן זאת בלשון תמיהה, שהרי בכל מקרה אין משם ראייה לדעת חכמים, אלא הם דוחים ומחלקים בין טהרות לתרומה.

אבל במהדורת התוספתא של ר' שאול ליברמן הנוסח שונה באות אחת! **"אמרו לו משם ראייה שהטהרות אין צריכות מחשבה ונעשות על גבי חרש שוטה וקטן, תרומה ומעשרות צריכין מחשבה"**, הוספת השי"ן מכריחה את המשפט שיתפרש מעתה כך: המעשה שלך אינו ראייה לעניין תרומות, שכן הוא מוכיח רק שהטהרות אין צריכות מחשבה, ואין הדבר כן לעניין תרומה ומעשרות. הווי אומר: **מִשָּׁם ראייה' שבכאן יש לקוראו בניחותא** - כשהוא רהוט ומחובר לאחריו, משם ראייה לעניין הטהרות ותו לא.

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

פסוק מן התנ"ך המדגים את המשפט

ברבי חנינא: ידועין - מקרקעי, שאינן ידועין – מטלטלין" (שם עח:). במשפטים כגון אלו ברור שהכוונה לשאלה, שלשון היחיד שלה הוא 'איזה'.

אבל יש משפטים שאינם ניתנים להכרעה. כמו "אלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה ל**שְׁמַע**", וכו' (ברכות פ"ב מ"ב). אפשר לקרוא זאת בניחותא: אֵלוּ הן בין הפרקים. ואפשר לקרוא "אֵלוּ הן בין הפרקים? – תשובה: בין ברכה ראשונה לשנייה. אותו ספק ראוי ליפול בשאר המשפטים הפותחים ב'אלו הן'. דוגמת "המים המוכים פסולים. אלו הן המוכים - המלוחים והפושרים. המים המכזבים פסולים. אלו הם המים המכזבים - המכזבים אחד בשבוע". אפשר לקרוא זאת "אלו הן המוכים?" ואפשר "אלו הן המוכים!" בניחותא, ואין להכריע.

והנה משנה הנאמרת לאחר ברכת התורה: **"אֵלוּ דְבָרִים שְׁאָדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הֵנָּה וְהֶקְרָן קִנְיָתָ לֹו לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלוּ הֵן: כְּבוֹד אָב וָאֵם".** לכאורה, החזרה על הביטוי 'ואלו הן' מוכיחה ש'אלו דברים' הפותח, הוא לשון שאלה: "מה הם הדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה"? ועל כך באה התשובה "ואלו הן: כיבוד אב ואם", וכו'. אמנם בנוסח המשנה לא קיימות המילים 'ואלו הן', לפיכך מסתבר שהביטוי 'ואלו הן' שנוסף בסידורים אינו אלא חזרה על הפתיח משום שהרצף נשבר על ידי הביטוי הארוך "דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא". כדי לחזור ולחבר את הרצף מופיע שוב הביטוי 'ואלו הן'. ראייה לכך מנוסח ההגדה של פסח **"אֵלוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהָבִיא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלוּ הֵן"**. כאן ברור שמשפט הפתיחה אינו לשון שאלה, ואעפ"כ חוזר בעל ההגדה וכותב 'ואלו הן'.

נמצא שאין לנו הכרע בלשונה של משנה זו, אם מדובר כאן בשאלה או בניחותא. ולא משנה זו בלבד, אלא אפילו לשון הברייתא (ביצה מ.) "אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות? מדבריות - כל שיוצאות בפסח, ורועות באפר, ונכנסות ברביעה ראשונה. ואלו הן בייתות - כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום..." גם לשון זה עדיין אינו מוכרע, אפשר לציינו בסימן שאלה, כמו שעשינו, ואפשר לקרוא אותו ככותרת הנאמרת בניחותא "אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות: מדבריות, כל שיוצאות

בפסח וכו', בייתות: כל שיוצאות ורועות וכו'.

אלו לחטאת

והנה דוגמא יפהפיה המראה כיצד יו"ד קטנה הופכת לגמרי את משמעותו של משפט המכיל תיבת 'אלו' שהכרעתה רופפת. במסכת מעילה (יא.) שנינו "המפרש מעות לנזירותו - לא נהנין ולא מועלין, מפני שהן ראוינ לבוא כולן שלמים", רש"י מפרש זאת כך "המפרש מעות לנזירותו – ולא פירש אלו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים". מסתבר ש'אלו' שבכאן היא לשון הרבים של איזה, כפי שכותב ה"תפארת ישראל" שם "ולא פירש איזה לחטאת ואיזה לעולה ואיזה לשלמים".

אמנם רבי עובדיה מברסנורא שדרכו תדיר להעתיק בפירושו את לשונות רש"י, כותב בפירושו למשנה זו כך: "המפרש מעות לנזירותו - ולא פירש אלו לעולתי ואלו לחטאתי ואלו לְשִׁלְמִי",

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

כתב יד מינכן 95 שבת קמה: איזי מיחת

שימתין פה איזה ימים" (מלבי"ם בראשית כד נה); "ובחנם מחקו לזה באיזה דפוסים" (מהר"ם שיף ב"מ סוף דף נט:). בכל המובאות האלו המשמעות היא – מקצת ימים, מקצת שנים, מקצת דפוסים.

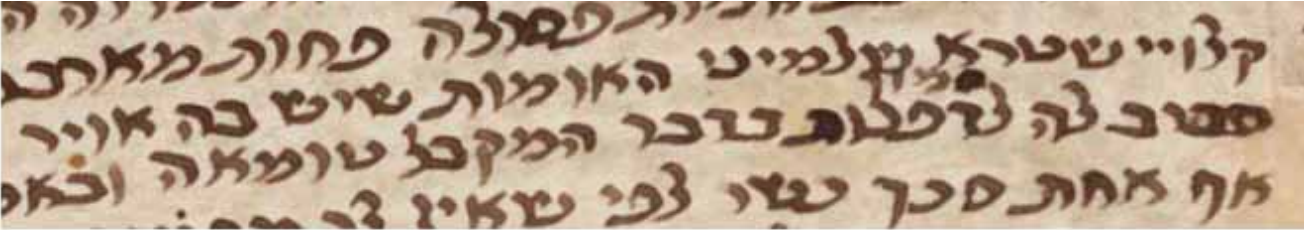
מדוע קיבלה המילה 'איזה' את המשמעות הזו? מסתבר שאידיש או שפה אירופית דומה גרמה לכך. שכן בשפות אלו קיים ביטוי שמשמעותו 'מקצת, אחדים', [דוגמת 'אָטְלִיכֶע' באידיש, או some ('סאם') באנגלית]. ותופעה ידועה היא שדוברי שתי שפות 'שואלים' משמעות משפה פלונית, ומעמיסים אותה על מילה דומה בשפתם השנייה. נוסף ונציין גם שבעברית בת ימינו נוהגים להשתמש במלה 'פְּמָה' לצורך משמעות זו. וגם כאן אין זו המשמעות המקורית, שכן 'כמה' היא מילת שאלה, ולומר 'יש כאן כמה דברים' זה כמו לומר 'יש כאן מה דברים'. ראה לכך שהאידיש גרמה, היא העובדה שלא

אמרו ליה וליט' לן מר איזי מיה מפני מה עופו' שבבבל שמני'

דפוס ונציה שם - איזי מיה'

מינות, הלכו מדפיסי באזל ותרגמו את 'מיני האומות' ל'סוגים של אומות', וכתבו 'איזה אומות' [כמובן הוצרכו להשמיט את ה"א הידיעה של 'האומות', שכן אי אפשר לכתוב 'איזה האומות'], וכך נשאר בדפוסים עד ימינו, מכיון שדפוס באזל היה בנין אב לכל הדפוסים שבאו אחריו והיו צריכים את 'הכשר' הצנזור. וכך קיבלנו ברש"י את המשפט 'איזה אומות' במשמעות 'מקצת אומות', משמעות שלא הייתה קיימת בדורו של רש"י.

[המסתבר הוא שהמילים 'הם הגלחים' נוספו ברש"י

רש"י כ"י מינכן לסוכה יז, א - דוגמא לדבר קלויי שטרא של מיני האומות

נמצא את 'איזה' במשמעות זו אלא בספרי אחרונים אשכנזיים מתקופתם של הט"ז או ה'בית שמואל' ואילך [למעט מופע נדיר ב'לקח טוב' לר' טוביה ב"ר אליעזר (שמות לח כא) "לאיזה ימים נתרצה לה ובא לפלטין שלה", מכיון שר' טוביה חי במאה התשיעית לאלף החמישי, מסתבר לתלותו בשינוי של מעתיק או מדפיס]. לא נמצא אותו בספריהם של מחברים מארצות המזרח אלא קמעא קמעא אצל אחרונים שבהם, מתוך שמצאו מטבע לשון זו בספריהם של

על ידי איימי שרצה לבאר את הלשון 'מיני האומות' שכנראה היה סתום קצת מחמת שני הפירושים האפשריים למלה 'מיני'. שכן אם רש"י עצמו ביאר 'הם הגלחים' – מדוע לו לכתוב אריכות לשון 'תירה זו? היה לו לכתוב 'של הגלחים' ודי בכך. ואכן ברש"י המודפס סביבות הרי"ף, כתוב: 'של מיני האומות' ותו לא, וכן הוא בכ"י מינכן של רש"י (ראה תמונה). גם הלשון 'בלשון אשכנז' הוא כנראה תוספת ביאור, שאינה נמצאת בכה"י. וברש"י על הרי"ף כתוב 'בלע"ז'.

דך אמריהו ואם לאו לא תאמרהו אמרו ליה וליט' לך איזי מיה מפנימה עופו' שבבבל שמנים כפני שלא גלו שנ' שאנ' מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ובגולה לא הלך והכא מגלן דגלו דתניא ר' יהודה או' חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנ' על ההרים אשא בכיונה ויגו מעוף השמים ועד בדמה נדדו הלו' כהמ' בגימטריא חמשים ותרתי' הו' א'ר' יעקב א'ר יוחנן טלן הזרו'

דפוס שונצינו שבת דף קמה: איזי מיה'

מחברים אשכנזיים. כמו החיד"א – שנסע רבות באירופה וגם היה בקיא גדול בספרי אחרונים אשכנזיים – המשתמש מעט בביטוי 'איזה ימים', או "נתתי איזה מעות לשוערים" (בספרו 'מעגל טוב'). גם מחותנו רבי דוד פארדו מזכיר ביטוי זה.

טעות מצחיקה שנולדה בעקבות תופעה זו, נמצאת ברש"י סוכה יז. (ד"ה וכן חצר) כתוב: "דוגמא לדבר קְלוּיִשְׁטֵךְ"א בלשון אשכנז של איזה אומות, הם הגלחים". הגלחים הם כמובן כמרים, ואינם אומה בפני עצמה. מדוע רש"י מכנה אותם לפתע 'איזה אומות'? התשובה לכך נעוצה בעלילות הצנזורה. בדפוס ונציה היה הנוסח 'של מיני האומות' הם הגלחים'. כלומר המינים של האומות [לשון מינות] שהם הכמרים הנוצרים.

דפוס באזל היה הדפוס הראשון שהודפס עם צנזורה רצחנית, ומדפיסיו הפכו את 'מיני האומות' ל'איזה אומות', תוך כדי שהם מגלים חוש בלשני מעולה: למלה 'מין' יש שתי הוראות. האחת היא לשון מינות ואפיקורסות, והשנייה – סוג, כמו 'היו לפניו מינים הרבה' (משנה ברכות ו, ד). רש"י התכוון כמובן לעניין

אבל כבר הסברנו שהמשמעות של 'אחדים' נוצקה לתוך 'איזה' בתקופת האחרונים, ולא הייתה יכולה להיות קיימת בזמן הגמרא. את התשובה יש לחפש כמובן בנוסח: אם נביט בדפוס ונציה נראה כי הנוסח הוא "וּלִימָא לָן מַר אִיזִי מִיַּהּת מִפְּנֵי מַה עוֹפוֹת שִׁבְבַּל שְׁמָנִים?" כלומר: יאמר לנו אדוננו אפוא לפחות מפני מה עופות שבבבל שמנים? [פירוש המילה 'איזי' הוא כמו 'אפוא' במשמע 'אם כן', כפי שמבאר רשב"ם על 'מִי אֲפֹא' (בראשית כז, לג): "תיקון לשון הוא, כמו איזי שבתלמוד", ופירוש

המלה 'מיהת' הוא 'לכל הפחות'].

כעת גם מתבאר קושי הקיים לפי הנוסח ש ב ד פ ו ס י ם שלנו: הם ביקשו ממנו 'לימא לן מר

איזה מהן', ובתשובת ר' יוחנן מתבקש "אמר להו': מפני מה עופות שבבבל שמנים..." אבל המילים 'אמר להו' אינן מופיעות... לפי הנוסח האמיתי אין כמובן שום צורך בהן, שכן זה משפט אחד "לימא לן מר איזי מיהת מפני מה עופות שבבבל שמנים?".

כשמעיינים בדפוס ונציה (ראה תמונה) אפשר קצת להבין את השתלשלות השיבוש: המילה 'מיהת' כתובה בקיצור מיה'. מאן דהו פיענח זאת בטעות ל'מִיָּהָן', ומתוך כך תיקן את 'איזי' לאיזה. ויעויין בפירוש 'בן יהודע' על אתר שעמד לפניו כבר

דך אמריהו ואם לאו לא תאמרהו אמרו ליה וליט' לך איזי מיה מפנימה עופו' שבבבל שמנים כפני שלא גלו שנ' שאנ' מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ובגולה לא הלך והכא מגלן דגלו דתניא ר' יהודה או' חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנ' על ההרים אשא בכיונה ויגו מעוף השמים ועד בדמה נדדו הלו' כהמ' בגימטריא חמשים ותרתי' הו' א'ר' יעקב א'ר יוחנן טלן הזרו'

הנוסח השגוי, ולכן הוא תמה ושואל 'אמאי בקשו ממנו רק על מקצתם?' ומעניין לציין שהרב דוב מלאכי (ס'יני' גיליון כ"א עמ' רה) שיער מסברא דנפשיה שהמלה 'איזה' פירושה 'איזי', אלא שהוא פירש 'איזי' כמו חביבי (כדעת מהרש"ל) ולכן פתר "וּלִימָא לָן מַר אִיזִי מִהֵן – חביבין מהן", ולא ידע שגם המלה 'מהן' טעות היא.

לסיכום: המילים 'איזה' ו'אלו' עברו גלגולים רבים ומעניינים. בתחילה הייתה 'איזה' שאלת מקום, ובהמשך הפכה לשאלת טיב, הצירוף 'אי איזה' התלכד ל'איזה' וכתוצאה מכך נולדה עמימות במילת 'אלו', שכן היא יכולה להיות לשון רבים של 'זה' - בניחותא, או לשון רבים של 'אי איזה' - כמילת שאלה. תופעה זו גרמה ספיקות במקומות שונים, ואף תיקונים והגהות. בהמשך תרמה האידיש את המשמעות 'כמה, אחדים' למילה 'איזה', ואף זה הותיר את חותמו בלשון 'איזה אומות' שברש"י סוכה, וב'איזי מיהת' של מסכת שבת.

על מה הכי

הרגישות לסבלן של בעלי החיים עוברת כחוט השני בכמה מקומות בתורתנו הק', הן באשר לבעלי החיים אשר הן חסרות דעת ונפש המשכלת לסבול והן כלפי בעלי דעה וקטנים | על הגבול שבין צער בעלי חיים לצער הנצרך לתועלת האדם, במארג הלכתי ומוסרי מרתק | ורחמי
על כל מעשיו

איסור צער בעלי חיים. את התשובה לכך נוכל למצוא בתשובת ה'נודע ביהודה', כאשר בתקופתו היו השרים החשובים משתעשעים בציד למטרת שעשוע. לסוגיא זו נדרש ה'נודע ביהודה' (תניינא, יו"ד, י) ובתחילת תשובתו מתייחס ה'נודע ביהודה' לאיסור גרימת צב"ח במקום צורך האדם, והביא את דברי ה'תרומת הדשן' שייסד יסוד הלכתי שכל דבר שיש בו צורך האדם לית ביה משום צב"ח (וכך פוסק הרמ"א באבן העזר ה, יד) ש"כל דבר הצורך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום איסור צער בעלי חיים". ובעקבותיו קבע שבמעשה הצייד ולהמית בהמות וחיות וכל מיני בעלי חיים, אין בזה חשש לאיסור צער בעלי חיים. אולם, בהמשך דבריו סיג ה'נודע ביהודה' את דבריו, וכתב שכל זה הוא מצד הדין, ולעצם התופעה הוא תמה שהרי "לא מצינו איש ציד רק בנמרוד ובעשו, ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב. ואיך ימית איש ישראלי בידים בעלי חיים בלי שום צורך, רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בצידה".

לדבריו לא רק שאינו ראוי להתעסק בציד, אלא שיש בדבר משום איסור, שכן נכנס למקום סכנה. מי שצריך להתעסק בציד לצורך מחייתו ראשי לעשות כן, כמו סוחרי הימים שמסתכנים לצורך פרנסתם, אבל מי שאין לו צורך בכך עובר על ציווי הכתוב "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". ומסקנת דבריו, שיש בדבר זה מידה מגונה של אכזריות וגם איסורא וסכנתא וגם הזכרת עוונותיו. "ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן בביתו ולא יאבד זמנו בדברים כאלה".

צידת יתושים וג'וקים

כיום אין מנהג בעלי בתים חשובים להשתעשע בצידת חיות ביערות, אלא בצידת זבובים ויתושים הטורדים את מנוחתנו. כאשר להריגת מזיקים למיניהם, פרעושים, זבובים ויתושים וכדו', כתב היעב"ץ (שאלת יעב"ץ, א, קי), שאיסור צער בע"ח אינו בכל אשר נשמט רוח חיים באפיו גדול וקטן, אלא בבע"ח שהם בני מלאכה לצורך בני האדם, אבל זבובים ופרעושים ושרשורים ורמשים שמאוסים וגם יש בהם חשש מכשול ואף קצת סכנה וצער לבני אדם אין בהם משום צב"ח ומותר להורגם. בעקבותיו צועד ה"אגרות משה" (חו"מ ח"ב, מז) בנדון הריגת דברים המאוסים וממאסים את האוכלין, וזבובים ויתושים ופרעושים שמצערין את האדם, והעלה להלכה ולמעשה שאין שום איסור מלהורגם. "וכן העכברים המפסידים האוכלין, וכל שכן כשנמצאים תינוקות ואף גדולים שיש מתבהלין מפניהם ליכא שום איסור מלהורגם. כי כל דבר שהוא לצורך האדם ליכא איסור צער בעלי חיים".

ומכל מקום, מציע הגר"מ פינשטיין זצ"ל, והוא מקדים שאף שלא מצא זה בפירוש "אם אפשר טוב שלא יהרגם בידיו ממש אלא על ידי הנחת דבר ההורגם, מאחר דחוינן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה, אפילו לאלו שמחויבין להורגם על ידי חיוב פסק דין דסנהדרין כעיר הנדחת, הוצרך הקרא ליתן הבטחה מהש"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים. אבל לאבד ולהרוג בשביל שלא להצטער אין בזה לכאורה עניין מצוה כשאין בביתו תינוקות שאין יכולין לגרשן

צער בעלי חיים

"...עלינו להתבונן ולשאול היכן עובר הגבול בין איסור צער בבעלי חיים לשימוש הרווח בבעלי חיים לצורך האדם, מתי השימוש בבעלי החיים הוא בגדר שימוש נכון ומושכל בראי השקפת התורה הק', ובאילו מקרים יש חשש של איסור צער בעלי חיים..."

(יט) לגבי בהמה שנפלה לאמת המים "אם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנסה במקומה, מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה משום צער בעלי חיים אף על פי שמבטל כלי מהיכנו". ישאל השואל מאי נפקא מינא להלכה אם איסור צב"ח הוא מן התורה או איסור דרבנן? שאלה זו כבר נדונה בראשונים, וכמה נפקותות יש בדבר; אם לגבי איסורי שבת שנדחים מפני צב"ח, אם יש מקום להקל כשהדבר מתבצע על ידי עכו"ם, לגבי צב"ח בבהמת עכו"ם, וכן לגבי צער הבא ממילא כפי שדן ה'מנחת חינוך' לומר שלמאן דאמר צב"ח דאורייתא, הרי הוא מחויב להציל בעל חיים אפילו בצער הבא ממילא, אבל למאן דאמר שהוא מדרבנן אזי מסתבר שרבנן לא גזרו אלא לאסור צער שגורם בידיו לבעלי החיים ולא צער הבא ממילא.

מהו צורך האדם?

ובאמת עלינו להתבונן ולשאול היכן עובר הגבול בין איסור צער בבעלי חיים לשימוש הרווח בבעלי חיים לצורך האדם (מפיטום ושחיטת בע"ח ועד לניצול חלקיהם לשימושים שונים ומגוונים). מתי השימוש בבעלי החיים הוא בגדר שימוש נכון ומושכל בראי השקפת התורה הק', ובאילו מקרים יש חשש של

היה זה בתחנת הרכבת של נייטרא, בסלובקיה. עמדה שם רכבת, שפניה היו מועדות לאושוויץ. מתוך אחד הקרונות, הדחוסים במשא אדם, בקעה קריאתו של נידון להשמדה אל רעהו, הניצב על הרציף:

"השארתי בבית תרנגולות. הן לא אכלו ולא שתו מאז שעות הבוקר. עשה עמי חסד, לך להאכילן ולהשקותן. הלא 'צער בעלי חיים' הוא איסור מן התורה".

בכמה מקומות בתורה מצאנו אזהרות שהאיש היהודי מוזהר ועומד שלא לגרום צער לשום בריה שבעולם, מקרני ראמים ועד ביצי כינים, לפי שהנפש הבהמית "חסרה דעת ונפש המשכלת לסבול", כלשוננו של בעל ה'חות יאיר'.

בדברי רבותינו הראשונים מבואר שהמקור בתורה לאיסור צער בעלי חיים הוא בפרשתנו בדברי המלאך לבלעם על מה הפית את אתנן זה 'שלוש קגלים כמובא ב'מדרש הגדול', ב'מורה נבוכים' להרמב"ם וב'ספר חסידים' לרבנו יהודה

החסיד (אות תרסו) שמזהיר על כך ש"כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחברו נענש, ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה כגון שמשים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת ואינה יכולה ללכת ומכה אותה עתיד ליתן את הדין שהרי צער בעלי חיים דאורייתא. כתיב בענין בלעם על מה הכית את אתנן, וכנגד שאמר לו לו יש חרב בידי כי עתה הורגתני, לכן נהרג בחרב".

אכן דעת הראב"ד (הובאה בשיטה מקובצת ב"מ דף לב, ב) שאיסור צער בעלי חיים נדרש מהפסוק "לא תחסום שור בדישו".

מקור נוסף לאיסור צב"ח כתב בהגהות חת"ס, "מדכתיב ורחמינו על כל מעשיו. מיהו היינו, שאינו לצורך בני אדם או לכבודו או ממנו, שהרי כתוב ורדו בדגת הים, והרי טוענין על הבהמה ורודים במקל".

נציין עוד שה'מנחת חינוך' (מצוה פ) רוצה לומר שדין צב"ח הוא הלכה למשה מסיני, ויש בזה נפקא מינא להלכה כפי שנבאר בעזרה" בהמשך.

דאורייתא או דרבנן

בנדון איסור צער בעלי חיים, נחלקו תנאים ואמוראים בסוגיית הגמרא במסכת בבא מציעא (דף לב, א) האם איסורו מדאורייתא, ממצות "עזב תעזב עמו", שנאמרה על "חמור שנאך רבץ תחת משאו", וממצות "הקם תקים עמו" שנאמרה על "חמור אחיך או שורו נפלים בדרך". למעשה לא הוכרע בסוגיא זו כמאן הלכתא.

מאידך, מסתמא דגמרא במסכת שבת (דף קכח, ב) משמע שצער בעלי חיים דאורייתא. בדין בהמה שנפלה לאמת המים, אם המים עמוקים (ומפני כך אינו יכול לפרנסה במקומה) שמביא כרים וכסתות ונותן תחתיה, ואף על פי שבפעולה זו הוא 'מבטל כלי מהיכנו' (שהוא איסור מדרבנן דדומה לסותר, רש"י שם) - משום ש"צער בעלי חיים דאורייתא דחי לדרבנן". ומפורש לכאורה שצב"ח דאורייתא.

להלכה נפסק בשולחן ערוך וכן מסקנת רוב הראשונים שאיסור צב"ח הוא מדאורייתא, כפי שמובא בשו"ע (או"ח שה,

כשבאין עלייהו שאם כן שייך לחוש שלא ישפיע זה מידת אכזריות, לכן טוב יותר שלא להרוג בידים אלא על ידי הנחת דבר ההורגם וכדומה".

נוסיף עוד את הוראתו של מרן ה'חזון איש' זצ"ל (ד"נים והנהגות ממרן החזון איש' ב, עמ' מ) שאחד מבני הבית שאלו "על זבוב שהיה מפרפר למות, והורה החזו"א שיש לגמור את מיתתו בשביל למנוע את צערו".

ניסויים לענייני רפואה

יסודות אלו שהוזכרו בדברי 'תרומת הדשן' והרמ"א, שימשו כאבני יסוד בשאלת ניסויים רפואיים מדעיים בבעלי חיים, אודותם התקיים פולמוס תורני רחב (כמו בשו"ת שבות יעקב ג, עא; אם מותר להשקות סמים ארסיים לבע"ח, למען ידעו פעולת הסמים בעניין רפואת האדם).

נציין את דברי ה'שרידי אש' בתשובה (יו"ד, צא) שע"פ יסוד הראשונים מותר לצער בע"ח לתועלת הרפואה "ולא עוד אלא שאין כאן מידת חסידות, שמידת חסידות היא במקום שנוגע רק לעצמו, ורשאי האדם להחמיר על עצמו, אבל לא במקום שנוגע לאחרים, כי מאי חזית דצער בע"ח עדיף טפי מצער החולים, שאולי יוכל לעזור להם. וכהאי גוונא כתבו התוספות דמשום כבוד ישראל - שרי, והיינו דבמקרה שנוגע לכלל, אין טעם להחמיר מצד מידת חסידות".

להציל את התרנגול

במאמר המוסגר נתייחס בקצרה לשאלה מעניינת שמובאת בשו"ת 'התעוררות תשובה' (חו"מ לו) כיצד ינהג אדם כשרואה חתול הרודף אחר תרנגול, האם עליו לקום ולעשות מעשה להציל את התרנגול מיד הקמים עליו לרעה, מדין צער בעלי חיים, ודעתו היא שכך אכן ראוי לנהוג.

ומן הראוי לציין כאן את דברי הרד"ק (תהלים קמה, יז) המבאר שהקב"ה מנהיג את עולמו בצדק וביושר נותן לכל אחד אוכלו "ואעפ"י שהחי טורף את החי ואוכלו, כמו החתול לעכבר, וכן האריה, והדוב והנמר ושאר החיות האוכלות חיות אחרות. וכן במעופפים, העופות הדורסים עופות אחרים, הכל צדק מאתם, כי גם לחיות ולעופות הנטרפים נותן להם ג"כ מאכלם בחייהם, אלא שבהגיע קצם למות, גור מקודם שתהיה מיתתם פעמים בהנאת חיים אחרים, ופעמים יגזור שימות מיתת עצמו, ואחד הוא לנטרף ימות מיתת עצמו, או ע"י אחר. וזה מבוכה גדולה בין החכמים, כי מהם אומרים כי כשטורף האריה הכבש והדומה להם, הוא עונש הנטרף מאת האל יתברך".

ציעור בני אדם

האם יש חשש איסור צער בעלי חיים במי שמצער אדם, כפי שאסרה תורה לצער בעלי חיים?

דעת הרשב"א (ח"א סימן רנב) שאיסור צער בעלי חיים שייך אפילו בבני אדם. כלומר, לא רק בבהמות נאמר החובה לסייע בפריקת משא מעל גבי בהמה, אלא אפילו באדם הנושא משא, חובה על האדם לסייע בפריקת המשא, ובכך להקל מעל האדם את משאו.

מנגד כותב הרדב"ז (סימן תשכח) שאין חובת פריקה וטעינה בנוגע לאדם (כדעת השואל בשו"ת הרשב"א), וביאר זאת שלגבי אדם "לא אמרו צער האדם, לפי שהוא בעל שכל ולא היה לו לטעון עצמו יותר מן הראוי לו".

מאידך גיסא, גם לעמוד מנגד ולא לסייע לאיש המצטער בצרתו על אם הדרך, מסכים הרדב"ז שבוודאי חובה עלינו להציל את בני האדם מן הצער מדין 'ואהבת לרעך כמוך', אך אין זה בכלל חובת פריקה וטעינה.

ברוח רעיון זה כתב בשו"ת "חות יאיר" (סימן קצא) שהקפידה תורה על צער בע"ח, דחסירה דעת ונפש המושכלת לסבול, מה שאין כן זה האדם, איבעיא ליה ליתובי דעתיה [צריך הוא ליישב את דעתו] ולקבל מאהבה מה שיארע לו".

אחת הדוגמאות השכיחות במחוזותינו, עלתה לדיון בשו"ת 'יחזה דעת' (ה, סה) לגבי מכונית שאירע בה קלקול באמצע הדרך שבין עיר לעיר, והנהג עומד על אם הדרך כשהוא אובד עצות. והשאלה היא האם יש מצוה או חובה על נהגי מכוניות ותיקים הרואים בקלקולה לעצור את מכוניתם, ולהגיש במידת אפשרותם את העזרה לנהג השרוי במצוקה, הן על ידי תיקון הרכב או על ידי עצה טובה?

ברובד המוסרי מעורר רבנו הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" (פרק יט - בביאור חלקי החסידות) על ההנהגה הנכונה במניעת צער לשום בריה שבעולם, וכה הם דבריו:

"ובכלל העניין הזה (של גמילות חסדים ש"הוא עיקר גדול לחסיד") שלא לצער לשום בריה אפילו בעלי חיים ולרחם ולחוס עליהם, וכן הוא אומר (משלי י"ב): יודע צדיק נפש בהמתו, וכבר יש שסוברים (ב"מ ל"ב): צער בעלי חיים דאורייתא, ועל כל פנים דרבנן, כללו של דבר הרחמנות וההטבה צריך שתהיה תקועה בלב החסיד לעולם, ותהיה מגמתו תמיד לעשות קורת רוח לבריות, ולא לגרום להם שום צער".

ובתוספת נופך הזהיר רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספרו "פלא יועץ" (ערך 'בעלי חיים') "על כל פנים נקוט מיהא שצער ילדים קטנים שאין בהם דעת, הוא מדאורייתא, וצריך לזהר מאוד שלא לצערם, ושלא לצער לשום גברא כי האלקים יביא במשפט על כל נעלם (קהלת יב יד), ופרשו רבותינו ז"ל (חגיגה ה, א) שאפילו הרג כנה או רקק בפני חברו ונמאס ונצטער - עתיד לתן את הדין, אף על פי שלא נתכוון לצערו".

הרגישות על צער בעלי חיים, מקבלת ביטוי עז בקולמוסן של גדולי התורה לדורותיהן, כל דור ותעלוליו. אין כאן המקום לציין את מכלול התעלולים שיש בנקיטת צער לבעלי החיים, די

מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, דן כדרכו בקודש בסוגיא זו ובמוצאותיה, והסיק שאין חילוק בין בהמתו של ישראל הכורעת תחת משאה והחיוב לסייע לה, לבין מכונית שאירע בה תקלה באמצע הדרך, והנהג עומד על אם הדרך ומצפה לעזרה, ולפעמים יוכל גם כן לבוא לידי סכנה, כמו שקרה מספר פעמים. "ולכן גם כאן יש מצוה וחובה על כל נהג ותיק ומכונאי הרואה בצעריו של זה, לעצור את רכבו ולגשת לעזור בתיקון המכונית המקולקלת וכיוצא בזה. וציין לדברי ה'ערוך השלחן', שמי שפגע בעגלה הרתומה לסוס ושקעה ברפש וטיט, חייב לסייע לעגלון לפרוק המשא, ולהוציא את העגלה והסוס למקום יבשה, שזוהי מצוות טעינה. וכן אם נשבר אופן מהעגלה, או החלק שהאופן מתגלגל בו, חייב לסייע ולתקן בכל מה שאפשר לו, וללוותו מעט עד שיראה וייווכח שהעגלה הולכת יפה למישרים. וכל זה ממצות פריקה וטעינה. ע"כ. ומכאן יש ללמוד גם לעניין מכונית שהתקלקלה באמצע הדרך, שיש להגיש עזרה לנהג שלה, ולא ניחננו מבוהל וילך לו לדרכו. ואף אם הכרת פניו (של הנהג) ענתה בו שאיננו שומר תורה ומצות כדת, מכל מקום קרוב מאוד שעל כל פנים הוא מאמין בעיקרי האמונה, ולכן מצוה לעזור לו ולחלצו ממצוקתו. וכמו שכתב הרמב"ם לגבי שונא מישראל".

נכשל בחמורות

ועוד נדון בסוגיית צער בני אדם, אקטואלי לתקופתנו בשבתות הקיץ, כאשר ישנן קהילות (וכנהוג אצל אחינו הספרדים הע"י) שהציבור מתפללין ערבית קודם הזמן, ובא השואל ושאל את מרן הראב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א אם מותר לו להתפלל עמהם ולומר אח"כ ק"ש בברכותיה בזמנה. לעצם השאלה השיב הגר"מ (תשובות והנהגות' ב, נא)

ומה עם קופסאות השימורים בפחי האשפה?

אם נצטט את דברי רבי יהודה החסיד ב'ספר חסידים' המיצר על "המושכים אזני החתולים להשמיע צעקתן", וקובע ברורות ש"הם חוטאים". ועוד כהנה וכהנה, יוסף חכם וישמע לקח.

נקנה אפוא רשימה זו בסיפור מפליא שאותו מביא בספר 'ברכי נפשי' שם מספר הגר"י זילברשטיין שליט"א על גב' ע' כהן, שקראה פעם לאחד מנכדיה שהתארח בביתה וביקשה ממנו לרוקן את פח האשפה אל עגלת האשפה שבקרבת מגוריה.

עשה הנכד כמצוות סבתו, וכאשר רוקן את הפח הוא הבחין בתופעה משונה; הסבתא השליכה מהבית כמה קופסאות שימורים ריקות ולפני שהכניסה אותן לפח בבית, היא עטפה כל אחת מהן בשקית ניילון.

התפלא הנכד במאוד על הנהגתה זו של סבתו ואמר לה; את הרי ממילא משליכה את קופסת השימורים לפח ומה לך לעוטפה בניילון? והסבתא השיבה; גם אתה יודע נכדי היקר, שקופסאות שימורים של הסרדינים או של הקומפוט וכן כל סוגי השימורים האחרים, הופכות להיות אובייקט בין החתולים בפח האשפה. אני חוששת אפוא שכאשר החתולות ייקחו את קופסאות השימורים בפיהן הן עלולות להינזק על ידי חודן של הקופסאות, ולכן אני עוטפת כל שקית בניילון כדי שהחתולות לא יריחו כלל את הקופסאות ולא ייגשו אליהן.

שאם אינו נוהג כדעת הגר"א, ומקדים לפעמים בימות החול כשהציבור מקדימין, אין לו לחשוש גם בשבת ומתפלל עמהם וזוכה למצוות תפילה בציבור, ויאמר ק"ש בזמנה מיד אח"כ ולא יחשוש כלל מדין תדיר.

ואגב אורחא ציין הגר"מ שטרנבוך שליט"א לנקודה השייכת לעניינו מהקדוש בעל הפרדס זצ"ל שהביא מחסיד אחד שאמר; יש מצוות קלות שאדם רוצה להדר בו, ונכשל בזה בחמורות. ומביא דוגמא שרוצה להתפלל מעריב בזמנה בע"ש ולא להקדים כשאר הציבור, ואשתו ובניו הקטנים מחכים לו, ויש כאן צער בעלי חיים דאורייתא בבניו, ומחלוקת איש ואשתו, והכול כדי שהוא יהדר במעריב בזמנה....

קוטל מעופפים

משא כבד

קריאת שמע בלא תפילין

הפולמוס על מנהג החסידים
לקרוא קריאת שמע לפני התפילה

עליו במים, ומוכח שמותר לקרות קודם הנחת תפילין, ואם מדובר בשבת שאינו זמן תפילין - ראייה מכאן למנהג אחר של החסידים, שערערו עליו, והוא הטבילה במקווה בשבת! ברור שהדברים נאמרו רק בדרך חידוד, כיוון שייתכן שעניין קריאת שמע עם תפילין נדחה מפני חשיבות קריאת שמע בזמן הנץ החמה, אבל לא בלי כל סיבה הלכתית אחרת. והטבילה בשבת - הרי כל הפקפוק עליה הוא לאור דברי הפוסקים (ראה מג"א שכו, ח) שבזמננו שנוהגים שלא לרחוץ כלל בשבת ואף בצונן, נראה הדבר כ'מתקן', אבל בזמן המשנה, ודאי שהיה מותר לטבול, וכדברי בית הלל המפורשים במשנה (ביצה ב, ב). כך או כך, שומה עלינו לדעת מהו ההיתר לקרוא קריאת שמע לפני התפילה, בלא תפילין?

עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים ("אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה", רש"י). מה אפוא ההיתר לקרוא קריאת שמע לפני התפילה, כאשר, בדרך כלל, עדיין אין מעוטרים בעטרת התפילין? לפני שניכנס לעובי הקורה, לדון בכובד ראש במענה החסידי לטענה זו, נביא שנינה נאה על כך שנשמעה מפי כ"ק אדמו"ר בעל ה'ויחי יוסף' מפאפא זצ"ל ('הימנותא דשלמה', רסו), שהוכיח ממשנה מפורשת! את צדקת החסידים, שהרי כך שנינו (ברכות ג, ה) במי שירד לטבול והגיע זמן קריאת שמע (הכוונה לתחילת הזמן, עם הנץ החמה), אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות, יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לא, יתכסה במים ויקרא. וממה נפשך, אם מדובר ביום חול - הלא אין תפילין

הנוהג להקדים את קריאת-שמע של שחרית עוד לפני התפילה, שלא במקומה - בין ברכות הקריאת-שמע, די נפוץ בזמננו, וזאת כדי שלא להפסיד את הקריאה בזמנה. אולם בימים עברו, היה זה מצוי בעיקר בין החסידים, שהיו מאחרים את זמן תפילתם - בשונה מכלל הציבור - מתוך שהיו מרבים בהכנות לקראת עומדם לפני המלך, והוכרחו אפוא לקרוא קריאת שמע לפני שתעבור זמנה. עוד סיבה לקריאת שמע לפני התפילה דווקא במקהלות החסידים, הם דברי הוזה"ק בפרשתנו (קפו), וכפי שפירש ה'מקדש מלך' לפיהם, כאשר ישן האדם ומסתלקת נשמתו מגופו נכנסים ברמ"ח אבריו רמ"ח אברי הקליפה, ואחר שניעור אפילו יעסוק בתורה ויעשה כמה מצוות אין הטומאה יוצאת מרמ"ח אבריו עד שקורא קריאת שמע.

לאור זאת הורו כמה מצדיקי החסידות שאין להמתין עם הקריאת-שמע עד לקריאתה במקומה בתפילה, אלא יש להסמיכה כמה שיותר להשכמת הבוקר. כך הורה הרה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע (ליקוטי מהרי"ח סדר היום - זכרון מנחם, ו), וכן נהג הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע (הקדמת 'לב שמח' עה"ת - וכתב שם, שאין האברים והגידים מתיישבים על מקומם אלא על ידי קריאת שמע), והרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע שקרא קריאת שמע אפילו כשעדיין לא האיר היום ('דרכי חיים' מנהגים, יב).

נוהג זה עורר קטרוג על החסידים, וזאת בעקבות מה ששנינו בגמרא (ברכות יד:): "אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (- שהוא קורא 'והיו לטוטפת' ו'לאות על ידך', ואין לו, תוספות), אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כאילו הקריב

יישובם של החוזה מלובלין והרבי מקאצק

ובכן, הרי לנו יישוב נפלא מבית מדרשו של הרה"ק ה'חוזה' מלובלין זי"ע (הובא בשו"ת 'בית יצחק' או"ח יז, ג) לאור הבנה מחודשת בכוונת הגמרא על הקורא קריאת שמע בלא תפילין: אין הכוונה, טען הרבי מלובלין, למי שאינו מניח תפילין בשעת הקריאה עצמה, אלא לזה שלא הניח תפילין כלל, באותו יום. אבל כאשר מתכוון להניח תפילין, ולו לאחר קריאת-שמע, אינו בכלל אזהרה זו!

את חידושו הוכיח ה'חוזה' ממה שמשלו בגמרא שם את הקורא קר"ש בלא תפילין ל'מקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים', והרי הקרבת הנסכים אינה צריכה להיות דווקא בשעת הקרבת הזבח עצמו, וכמו ששנינו (מנחות טו:): "אדם מביא זבחו היום, ונסכיו עד עשרה ימים". מעתה גם ב'נמשל', אפשר להשלים את הנחת התפילין גם אחר הקריאת-שמע.

כ"ק מרן אדמו"ר ה'שפע חיים' מצאנז זצ"ל קורא קר"ש במטוס עם שתי זוגות תפילין

ביאור בדברי רש"י על דרך החסידות

"...הנה ידוע ששלימות ישראל היא במחשבה דיבור ומעשה... ציצית הם במעשה וכן כתיב 'ועשו להם ציצית', קריאת שמע ותפילה הם בדיבור, תפילין הם במחשבה והוא מלשון 'ראה פניך לא פללת' שפירושו 'לא חשבת', וכן הוא ענין תפילין לשעבד את כל כחות המחשבה שבמוח ולב להשם יתברך. ודבר זה ראה בלעם ונפקע עינו, ואמר 'הן עם כלביא יקום', פירש"י 'עומדים משנתם שחרית ומתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות ללבוש ציצית [שהן בעשייה], לקרות שמע [היא במלולא], ולהניח תפילין [הן במחשבה כנ"ל]. ובזה מיושבת קושיית 'שם אפרים' למה שינה את הסדר, שהרי תפילין קודמים לקריאת שמע, והקורא ק"ש בלא תפילין וכו', ולפי דרכנו בדקדוק ובהדרגה נאמר ממטה למעלה - מעשה דיבור ומחשבה".

"שם משמאל" תרע"ד ד"ה וירא

גם הרה"ק מקאצק זי"ע, כאשר נשאל על ידי אחד "אין החסידים יוצאין במה שהם קוראין קריאת שמע בבוקר בלא תפילין, הרי הוי כמעיד עדות שקר", ענה ביסוד זה, שכל חומר קריאת שמע בלא תפילין הוא רק אם לא הניח תפילין כל היום, אבל אם מניח תפילין באותו יום, אפילו אחר כך, בוודאי יוצא ואינו כמעיד עדות שקר חלילה (שיח שרפי קודש' עניינים, תפילין). יצוין, שכדברי ה'חווה' והרבי מקאצק, כבר נמצא מפורש ב'אלפסי זוטא' לרמ"ע מפאנו בברכות שם.

"...באמת, מלבד להסתמך על כל ההיתרים האמורים, ישנו פתרון פשוט, אם כי מורכב קצת מבחינה מציאותית: להקדים את הנחת התפילין לשעת הקר"ש המוקדמת של לפני התפילה..."

ואף הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בעל ה'שואל ומשיב', שהתחבט בשאלת קר"ש בלא תפילין (שו"מ תנינא ג, עב), כאשר הדבר נוגע לו בעצמו, כפי שמתאר "שאני שותה לרפואה מים, והמים הלז צריך לשתות בבקר השכם - לפני התפילה, שאז צריך לקרוא לפני כן קר"ש) ולהלך הרבה בין כוס לכוס וקשה להניח תפילין ולהסירם", הגיע למסקנה האמורה שאיסור קר"ש בלא תפילין הינו כאשר אינו מניח תפילין כלל אח"כ, אולם לדעתו זה רק לפי הטעם של 'זבח בלא נסכים' - שכמו הנסכים שבאים אחר הזבח, גם התפילין יכולה שתבוא אחר הקר"ש, אבל לפי הטעם של 'מעיד עדות שקר' לא די בהנחת תפילין אח"כ, ולכן, לגבי זה הוא מביא את דברי ה'לבוש' (יובאו לקמן בהרחבה) ש'מעיד עדות שקר' הוא רק כאשר הדבר נעשה במזיד.

באמת כבר הרגיש בכך הרה"ק מקאצק, שהנחת תפילין מאוחרת פותרת לכאורה רק את הטעם השני של 'זבח בלא נסכים', אולם הוא הוכיח שבוודאי אין ר' חייא בר אבא חולק על עולא, שהרי הלשון בגמרא היא 'אמר ר' חייא בר אבא, ולא ר' חייא בר אבא אומר', ועל כורחך שדברי רחב"א הם במסגרת טעמו של עולא, ובעצם בא לומר את הדבר הזה בעצמו - שאימתי הרי הוא כמעיד עדות שקר, רק באותו אופן שהיה נחשב כמביא זבח בלא נסכים, היינו כשלא הביא כלל, אבל אם מניח תפילין אחר כך - לית לן בה (שש"ק שם).

הראיה מדברי רש"י בפרשתנו

האם דברי רש"י מוקשים בפרשתנו מוצאים את פתרונם ביסודם של רבותינו מלובלין ומקאצק? על דברי בלעם שבחם של ישראל (כג, כד) "הן עם כלביא יקום וכארי

קריאת שמע

החוטפים את המצוות - הוא מסדר את אותם מצוות לפי סדר קיומם. גם לומר שרש"י מדבר דווקא באותם 'שלעפערס' שקמים ברגע האחרון - זהו פירוש שקשה לקבלו. ואילו את האפשרות לומר שיש כאן טעות דפוס, כבר דחה הגר"ח פאלאג'י (שם) כיוון ש"בכל ספרי רש"י בדפוסים הרבה ראיתי כמו שכתוב לפנינו וכן נראה גם כן גירסת הרא"ם, דגריס קריאת שמע וסדר הנחת תפילין..."

לעומת זאת, לדברי ה'חווה' והרבי מקאצק הקושיא לא מתחילה: הרי אין שום חיסרון ב'לקרוא את שמע' תחילה, כאשר השלב הבא הוא 'להניח תפילין'!

השיטה החולקת: 'אטו ברשיעי עסקין'?

ברם, לכאורה פירוש זה בדברי הגמרא תמוה עד למאוד: האם ברשע עסקין שמבטל מצוות תפילין כלל ועיקר? ואם כן, אין להזהירו מצד עניין זה של קריאת שמע בלא תפילין, אלא מצד עצם ביטולה של מצוה דאורייתא! ואמנם, בשו"ת 'דברי יעקב' (שור, לא) כתב שאין כל קושי להבין שהגמרא מדברת על מקרה בו אין מניחים תפילין כלל, שהרי כבר כתבו התוספות (שבת מט. ד"ה כאלישע) שבימי חכמים הייתה מצוות תפילין רפויה בידם. במצב כזה, שעצם ביטול מצוות התפילין אינו מספיק חמור, רק ההשלכה הנוספת - של חיסרון בקיום מצוות קריאת שמע, ביכולתה לזרז את העם להניח תפילין.

אולם אחרים לא אבו לקבל את ההנחה הזו - ש'הקורא קריאת שמע בלא תפילין' זהו מי שאינו מניח תפילין כלל, במשך היום. אם מחמת המוהרות שישנה בכך שהגמרא תעסוק במקרה חמור כזה, ואם מצד פשטות הלשון - המתפרש על חובת הנחת תפילין בשעת קריאת שמע עצמה.

ואכן, יש ('אשל אברהם' תנינא כה) שהגבילו את יישוב המנהג האמור, באופן שבאמת כוונת הגמרא לחייב הנחת תפילין בעת קריאת שמע, אולם משום כך אין לאסור קריאת שמע מוקדמת - בלא תפילין, כשאחר כך, משיניח תפילין, יקרא שוב קריאת שמע - ואף שלא בזמנה.

אמנם גם לכך לא הסכים הגאון רבי יצחק אייזיק חבר שכתב ('בנין עולם' או"ח, ל): "אטו אם אחד אומר עדות שקר בבית דין ואחר כך אומר עדות אמת אחר כדי דיבור, בוודאי לא יצא בזה מידע עדות שקר שכבר העיד מקודם!"

ומה יעשו בעלי שיטה זו עם ההוכחה מהדמיון ל'זבח בלא נסכים' - שבו הרי כן ניתן לחלק את מועד הבאת הנסכים מזמן הקרבת הזבח? על כך מצאנו כמה מהלכים:

בספר 'בני חיי' להגאון רבי חיים אלגאזי מאיזמיר (הלכות תפילין, ג) כתב שגם אם אכן 'מביא אדם זבחו היום, ונסכיו עד עשרה ימים', כאשר אינו מביא את הנסכים ביום ההקרה עצמה, הרי הוא מפסיד את השירה שעל הקרבן - הנאמרת בעת הקרבת הנסכים. ולכך דימו את הקורא קר"ש בלא תפילין, שגם הוא, אף שאת עיקר מצוות קריאת שמע יצא, חסר הוא בשלמות המצוה - כיוון שלא הניח תפילין בשעת קריאתו.

הגאון רבי רפאל יוסף חזן בעל ה'חקרי לב' (או"ח, לב) כתב על פי מה שהוכיח בדעת כמה מן הראשונים הסוברים שכל האפשרות להביא את הנסכים שלא בשעת הקרבת הזבח,

יתנשא", פירש רש"י: "כשהן עומדין משנתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי, לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין". משמע שקודם קוראים קריאת שמע ואחר כך מניחים תפילין. ומה עם קריאת שמע בלא תפילין?

קושיא זו העסיקה רבות את מפרשי רש"י. הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות בחיבורו על רש"י 'שם אפרים' לא מצא יישוב מניח את הדעת מלבד לקבוע שרש"י "לא דקדק בסדר עשייתן". ואילו מפרשים אחרים ניסו למצוא את ההיגיון בסדר המצוות ברש"י באופן אחר ולא לפי סדר קיומם: הגאון רבי חיים פאלאג'י בפירושו 'בחרת בחיים', מביא בשם בנו, הגאון רבי יצחק, ליישב בשני אופנים: א' רש"י נקט תחילה את המצוה התדירה - קריאת שמע הנוהגת בין ביום ובין בלילה, ובכל יום, לעומת תפילין שבשבת ובלילה אין מניחים אותם. ב' כיוון שהתפילין מצוותם, מעיקר הדין,

וכפי שנהגו בדורות הראשונים, במשך כל היום, לכן נקטו רש"י אחרי טלית וקר"ש שמצוותן בתחילת היום.

על דרך זו, ובתוספת נופך, כתב הגאון רבי דוד פארדו בפירושו 'משכיל לדוד', שרש"י בא להסביר את שתי הלשונות בפסוק - כלביא 'יקום' וכארי 'יתנשא', ופירש, ש'יקום' מדבר על המצוות שעושים דווקא בבוקר בשעת קימה, והיינו, לבישת הטלית גדול בעטיפה המיוחדת לתפילה ולקריאת שמע, ואילו 'יתנשא' הוא על מה שעושים כל היום, והוא מצוות הנחת תפילין שכאמור, מעיקר הדין, נוהגת כל היום, ולא דווקא בשעת 'קימה'.

ויש שכתבו שיש כאן בכלל טעות סופר, והגרסה הנכונה היא כמובן 'להניח תפילין ולקרא קריאת שמע'. כך כתב בספר הקדום 'יוסף דעת' (לתלמיד המהר"ל מפראג) על פי גרסת רש"י ב"קלף, ובדפוס ישן נושן". וכך הצביעו על נוסח המדרש שהביא רבנו בחיי: "כשהם עומדים ממיטתם הם מתגברים כארי וחוטפים המצוות, ציצית ותפילין ולקרא ק"ש..."

עוד ייתכן לומר, שרש"י מדבר במקרים מיוחדים, בהם כבר אין שהות להספיק קריאת שמע בזמנה עם התפילין, וכדברי ה'לבוש' (נח, ב) שמה שאמרו כל הקורא קר"ש בלא תפילין הרי הוא כמעיד עדות שקר בעצמו, אינו אלא אסמכתא ולא אמרו כן אלא במזיד, אבל כשיש לו אונס שאין לו תפילין מוטב הוא שיקרא קריאת שמע בזמנה אפילו בלא תפילין משיעבור זמנה. ובדרך צחות י"ל (על פי 'ברך משה' לכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל), שזהו שכתב רש"י 'לחטוף' את המצוות, כי מדובר באופן שקמו ברגע האחרון, שאז אכן יש 'לחטוף' את המצוות לפני שיעבור זמנם, ולכן קוראים תחילה קריאת שמע, אף לפני הנחת התפילין...

אולם בכל המהלכים האמורים ישנו דוחק גדול, כיוון שבפשטות כשרש"י מתאר את המציאות של בני ישראל

היא דווקא כשאין אז בידו נסכים, אבל אם יש לו - חייב להקריבם עם הזבח. וא"כ, גם הקורא קר"ש, ויש בידו תפילין, חייב להניחם בשעת הקריאה עצמה.

עוד העלה ממשמעות דברי הרמב"ם, שהאפשרות לאחר את הבאת הנסכים הינה רק בנסכי יין, אבל הסולת והשמן אינן באים אלא עם הזבח. וא"כ יש לומר שכוונת הגמרא היא להשוות את הקורא קר"ש בלא תפילין למקריב 'עולה בלא מנחה', ואילו את הדוגמא של 'זבח בלא נסכים' הביאה אגב אורחא.

גם הגאון רבי שלמה קלוגר (האלף לך שלמה' או"ח, שנד) שנשאל על דמיון הגמרא של הקורא קר"ש בלא תפילין למביא זבח בלא נסכים – אף שאת הנסכים אפשר להשלים אח"כ, השיב שיש לחלק, שדווקא הנסכים שכל החיוב להביאם נגזר רק מחמת הקרבת הזבח, לכן בכל עת, אפילו לאחר עשרה ימים, כשמביא את הנסכים, הם משתייכים להקרבת הקרבן. משא"כ תפילין שעיקר חובתם היא להניחם כל היום - אלא שבזמן הזה בטלוהו כיוון שאין בידינו לשומרם כראוי - לכן כל שעה שלובש זה יכול להתפרש בשביל חוב השעה הזו ואין ראייה שהיא שייכת לקר"ש שקרא לפני כן, וממילא אין זה מועיל לתשלומים של דין קריאת שמע עם תפילין.

יישוב נוסף:

תלמוד-תורה נחשבת כהנחת תפילין

הגאון רבי אריה צבי פרומר (ארץ צבי' א, לג) העלה היתר נוסף לבעיית קריאת שמע לפני התפילה, בלא תפילין, עפ"י דברי המכילתא שהביאו התוספות (ר"ה יז.) ולפיהם העוסק בתורה הרי הוא כמניח תפילין. וא"כ אילו היה עוסק בתורה בשעת קריאת שמע שוב לא היה כמעיד עדות שקר, שהרי הוא כמניח תפילין.

והנה בקריאת שמע שקוראים בבוקר לפני תפילת השחר, הרי ראוי לכוון גם לתלמוד תורה, שאם יקרא אח"כ קר"ש בזמנה בברכותיה לא תהא הקר"ש שקרא לפני כן אלא כעוסק בתורה, וכמבואר בפוסקים (או"ח סו"ס מו). וכיון שמכוון גם לתלמוד תורה, שוב אינו כקורא בלא תפילין, כי לימוד התורה חשובה כהנחת תפילין!

והוסיף הארץ צבי', שמתעם זה, ראוי לכוון שהקריאה תהיה לשם תלמוד תורה בכל אופן, ולא רק אם יקרא אח"כ קר"ש בזמנה, ורק את הכוונה החיובית של קר"ש יתלה בתנאי.

שיטתו המחמירה של ה'חתם סופר': להניח תפילין בכל פעם שקורא קריאת שמע

באמת, מלבד להסתמך על כל ההיתרים האמורים, ישנו פתרון פשוט, אם כי מורכב קצת מבחינה מציאותית: להקדים את הנחת התפילין לשעת הקר"ש המוקדמת של לפני התפילה. ואכן היו הרבה מצדיקי החסידות שהקפידו להתעטר בתפילין לפני שקראו את הקר"ש של לפני התפילה. כך מעיד הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע ('אות חיים ושלום' כה, ד) על מנהג "גדולי הצדיקים הגאונים רבותינו זצ"ל", שנהגו "להניח בבוקר השכם קודם התפילה שני זוגות תפילין, רש"י ור"ת ביחד, ולומר בהם קריאת שמע בזמנה", וכך מציין בפרטות על רבו הרה"ק משינאווא זי"ע. וכן מובא על עוד צדיקים וקדושים רבים (ראה קובץ 'עץ חיים' א, קסט שליקט כעמיר גורנה כל המקורות ע"כ).

ועל הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע מובא שהקפיד להניח את התפילין עכ"פ קודם 'לעולם יהא אדם' כדי שלא לומר אפילו 'קריאת שמע קטנה' (הקר"ש הנאמרת בקרבנות) בלא תפילין, ושכן היה בידו מקובל מפי הבעש"ט ('אמרי פנחס' א, רכב).

שיטה מחמירה ביותר הייתה זו של מרן ה'חתם סופר' זי"ע. כך מביא תלמידו הגאון רבי חזקיהו פייבל פלויט בספרו 'ליקוטי חבר בן חיים' (ג, בהקדמה) מפי השמועה, שהחת"ס **בהניחו תפילין דרבנו תם, לא קרא בהם קריאת שמע**, מחשש של 'הקורא קריאת שמע בלא תפילין' וזאת כיוון שאנו נוקטים לעיקר כדעת רש"י, שלפיו תפילין אלו אינם כשרים, ונמצא

אמירת קר"ש בלי תפילין. פולמוס עתיק יומין. (תמונות אילוסטרציה)

קורא קריאת שמע בלא תפילין.

רבים פקפקו בנכונות שמועה זו, מחמת תמיהותה. כך כותב הרה"ק ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זי"ע (שם, ו): "...ותמנהגי, היוכל לומר שכזה היתה דעת הגאון חתם סופר, הלא ממה נפשך כיון שהתפלל בהם וקרא קריאת שמע בתפילין דרש"י, אם כן, אם הלכה כרש"י כבר קרא קריאת שמע בתפילין, ואז אין נפקא מינה גם כשקורא אחר כך בתפילין דרבנו תם - גם אם נאמר דאין הלכה כרבנו תם ולא הוי תפילין מדינא, מכל מקום לא גרע מקורא בתורה אחר כך כמה פעמים פרשיות קריאת שמע אפילו בלא תפילין ובוודאי לא הוי מעיד עדות שקר כיון שכבר יצא ידי חובת תפילין ואמר בהם קריאת שמע, ואם הלכה כרבנו תם אז בוודאי צריך לקרות בהם קריאת שמע".

אמנם הרה"ק ממונקאטש מעלה מיד את האפשרות בהבנת דעת החת"ס בדין קריאת שמע עם תפילין, לפיה תובן מנהגו במניעת קריאת שמע בתפילין דרבנו תם: "...וזלת אם נאמר דהיה סבירא ליה להחתם סופר **דבכל פעם ביום שקורא בתורה פרשיות דקריאת שמע אף שקרא כבר קריאת שמע בבוקר בתפילין כמצותו צריך להניח תפילין עוד הפעם** משום שמצותן כל היום אף שיוצא חיובן ברגע אחד כשמניחן עליו..."

אולם תחילה הוא שולל הבנה זו מסברא: "אמנם הוא דבר זר ולא שמענו מעולם שיחמיר החתם סופר זצ"ל במנהגו כשהגיע ביום לפרשת קריאת שמע בתורה בדרך לימודו או בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום וכיוצא שלא יקראה זולת כשהיו עליו אז התפילין הגם שכבר התפלל בתפילין כנוצר. אך אולי טעם אחר כמוס הוי לו להחתם סופר ז"ל במנהגיו...", אכן מיד הוא מביא סמך מדברי הראשונים לגישה זו, שדין קריאת שמע עם תפילין הוא בכל פעם כשקורא פרשת קריאת שמע, אף לאחר שכבר יצא ידי חובת המצוה. ויעו"ש שהאר"ך בזה.

תמיהה נוספת על עדות ה'ליקוטי חבר' ח' על מנהג החת"ס, שהוא שלא כמפורש בשו"ע (שם לד ב) לקרות קריאת שמע בתפילין דרבנו תם. ואכן בקרב צאצאי החת"ס רווחה ההנחה ששמועה זו, שהביאה החב"ח, אינה נכונה, וכפי שכותר בעל ה'התעוררות תשובה' מערלוי (בנדרמ"ח א, יט): "בעניין הנהגת החת"ס זצ"ל שכתב בהקדמת ספר 'ליקוטי חבר בן חיים' ח"ג ששמע דלא היה קורא ק"ש בתפילין דר"ת מחשש דהקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר... אני ראיתי מאאמו"ר בעל הכת"ס זצ"ל שקרא ק"ש בתפילין דר"ת ובלי ספק שכך ראה מאביו החת"ס זצ"ל..." וכן הועד על מנהג הגאון בעל ה'מכתב סופר' בן החת"ס שקרא ק"ש בתפילין דר"ת ('מכתב סופר' א, תולדות המחבר), ונקט הגאון רבי יוסף נפתלי

שטרן ('באר רחובות' שם או"י) שמסתבר שכן היה מנהג אביו.

הפלא הוא, שהרה"ק ממונקאטש שולל מסברא את ההנחה בדעת החת"ס שבכל עת שקוראים קריאת שמע יש להניח תפילין, מכך ש'לא שמענו מעולם' שהחמיר להניח תפילין בעת קריאת שמע בדרך לימודו או בקריאת שמו"ת. והנה, בליקוטי חב"ח שם, באותו קטע, הוא מעיד על מנהגו של החת"ס שאכן **הקפיד בפרשיות בא ואתחנן ועקב – בהם ישנם לפרשיות קריאת שמע ו'קדש' - 'והיה כי יביאך' - להניח תפילין בעת קריאתם בשמו"ת**, וזאת מאותו טעם של 'קורא קריאת שמע בלא תפילין' (אגב, ממנהג זה למדנו על תוספת חידוש בדין 'קריאת שמע בתפילין' במשנת החת"ס, וכפי שהליקוטי חב"ח מציין, ש"הראה לנו בזה, כי קריאת שמע לאו דווקא, כי אם גם פרשת קדש לי בכלל עדות שקר").

ה'ליקוטי חבר בן חיים' מוסיף באותו קטע לציין למנהג נוסף של החת"ס, לפי משנתו זו שחיוב הנחת תפילין בעת קריאת שמע היא בכל עת שקוראים פרשת קריאת שמע, אף שלא בזמן החיוב, "שאם **אירע לו שהיה בציבור שהיו מתפללין מנחה ומעריב ביחד** (-והיינו, שנמצא שהקדימו להתפלל ערבית מבעוד יום), **מיהר לצאת קודם קריאת שמע**", וזאת מאותו טעם: "כי מאחר שבענינו עדיין נחשב ליום, מאחר שהתפלל מעריב בזמנה, אסור לקרוא קריאת שמע בלא תפילין עדיין".

המעניין הוא, שכנגד העדות על שניים ממנהגי 'קריאת שמע בתפילין' אלו, ישנה לכאורה ראייה לסתור מתוך דברי החת"ס עצמו, שבתשובה (יו"ד, שא) מעיד על מנהגו שהוא מתנהג "בהנחת תפילין דרבנו תם, ובקריאת שמע של ערבית בעוד יומם...".

לכאורה ניתן להבין שכוונתו שהתנה בקריאת שמע בתפילין רבנו תם שאם אינם כהלכתם אינו יוצא בהם כלל ואז לא עבר על קורא קריאת שמע בלא תפילין דהוי כמעיד עדות שקר שהרי לא קרא קריאת שמע רק כקורא בתורה - ולפי זה נמצא כי הן אמת שהחת"ס החמיר על קריאת שמע בתפילין גם שלא בקריאת שמע של חיוב, אולם מצא פתרון אחר לק"ש בתפילין דר"ת – לקרות ק"ש בתנאי.

גם העדות על יציאת החת"ס מביהכ"נ כדי שלא לקרוא עם הציבור קריאת שמע מבעוד יום נסתרת מכאן, שמעיד על עצמו שקרא קריאת שמע מבעוד יום – אלא עם תנאי, והכוונה לכאורה שאם עדיין יום לא יצא ידי חובת קריאת שמע אלא כ'קורא בתורה', שאז לא יתחייב להניח תפילין.

לאידך, אף אם נדחה את עדויות השמיעה של בעל הליקוטי חב"ח – על אי קריאת שמע בתפילין דר"ת, ועל היציאה מביהכ"נ בעת ק"ש של ערבית מבעוד יום – הרי שעל הקפדת החת"ס לקרוא את פרשיות ק"ש בשמו"ת בתפילין מעיד הליקוטי חב"ח מעדות ראייה, והרי משם יוצא שדעת החת"ס שגם בעת ש'קורא בתורה' יש להניח תפילין, ואם כן איך הועילו תנאי החת"ס בעת הנחת תפילין דר"ת ובעת קריאת שמע של ערבית – הרי אף אם אינו קורא ק"ש בתורת חיוב, הוא חייב בהנחת תפילין?

הגאון רבי ישראל וועלץ ('דברי ישראל' או"ח כו) מעלה הסבר נאה המיישב את כל השאלות כמין חומר, וזאת על פי הנתון הבא: התשובה האמורה נכתבה ע"י החת"ס בשנת תקס"ג (כפי שמציין בסיום התשובה), לעומת זאת הגאון החב"ח התחיל ליצוק מים ע"י החת"ס בשנת תקצ"ד (כפי שכותב בהקדמתו לחב"ח ח"א) – יותר משלושים שנה לאחר כתיבת אותה תשובה.

לפי זה נוכל לומר כך: אכן, בתחילה היה סבור החת"ס שחובת קריאת שמע עם התפילין היא רק בעת קריאתה בתורת חובה, ולכן התנה בעת ק"ש בתפילין דר"ת שאם אינם כהלכתם אינו מתכוון לקריאת שמע של חובה אלא כ'קורא בתורה'. כך גם קרא קריאת שמע מבעוד יום, אלא שהתנה שאם עדיין יום אינו מתכוון לקריאת שמע של חובה אלא כ'קורא בתורה'.

אמנם בסוף ימיו חזר בו החת"ס, והחמיר שלא לקרות קריאת שמע בלא תפילין, אף כאשר הוא כ'קורא בתורה'. לכן התחיל להקפיד על הנחת תפילין בעת קריאת פרשיות קריאת שמע בשמו"ת, וכעת אף חזר בו ממנהגו מקדמת דנא לקרות קריאת שמע בעת הנחת תפילין דר"ת וק"ש של ערבית מבעוד יום – עם תנאי, כי לפי שיטתו כעת לא יועיל התנאי, שאף שהוא כ'קורא בתורה' הוא מחויב בהנחת תפילין!

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה
אקטואלית

יוסף מאיר האס

**לא ראיתי מוותר ומפסיד: כך הרוויחה משפ' כהן
סכום עצום במכירת הדירה בזכות הוויתור לשכנים
שהחשיכו את מרפסת ביתם שטופת השמש**

את הסיפור הבא סיפר הגאון רבי משה טולידנו שליט"א אותו שמע ממקור ראשון:

ערב אחד נקשה שכנה בדלתה של משפחת כהן. בידה החזיקה מספר דפים משורטטים ובהם תכנית בנייה והרחבה מפורטות ומוכנות. השכנה פירטה בקצרה את בקשתה ולא הסתירה את הקושי שבה. "אתם יודעים, ב"ה המשפחה גדלה ונוצר צורך להרחיב את הדירה... שרטטנו תוכניות בנייה ואנחנו זקוקים לאישור השכנים כמקובל".

"אני חייבת לציין", הודתה השכנה בגילוי לב, "כשאנו נרחיב בצד מזרח, זה בהחלט יחסום לכם את השמש מחלון הסלון והמרפסת בסלון, וכל הצד המזרחי. ועדיין, אני מבקשת שתבדקו אם תוכלו להסכים לחתום לנו"... סיימה את בקשתה במבוכה קלה.

בשעת לילה מאוחרת החלה התייעצות בין הגב' כהן לבעלה. "אין ספק", קבעו השניים לאחר בדיקה מעמיקה, "כי מרפסת השמש בסלון תהפוך למרפסת בלי שמש והסלון יוחשך משמעותית. לפיכך אנו רשאים להתנגד לתוכניות הללו, עקב הנוק הנגרם לנו מהן. מצד שני, יש לנו הזדמנות לוותר, ויתור איכותי ואצילי, ויתור אמיתי מהלב לשכנים, כדי שירווח להם. אז נכון שזה יחשיך לנו את הבית, אבל אולי כדאי יותר שהנשמה שלנו תאיר מוויתור זך וטהור לשכנים"?!

לאחר התייעצות שנמשכה כמה ימים, התקבלה ההחלטה הגורלית והגיבורה. בכוחות משותפים החליטו בני הזוג כהן לוותר על השמש למען השכנים. הם הגישו את התוכניות החתומות לשכנים, שבתוך תקופה קצרה החלו לבנות להרחיב את הבית.

התקופה הראשונה הייתה כרוכה בהסתגלות. הסלון המואר עד עתה באור טבעי – הוצרך לתאורת חשמל בכל שעות היום. כל אימת שחלפו במוחה של גב' כהן הרהורים וערעורים על הצעד שעשתה, נזכרה בכך שרווח לשכניה. ביתם התרחב, חייהם מאושרים יותר, והיא השתדלה להתרכז בלשמוח בשמחתם.

חלפה תקופה לא קצרה ועקב שינויים שונים הוצרכה משפ' כהן למכור את ביתה ולעבור לעיר אחרת. בני הזוג קיוו כי בעיית חוסר השמש בדירה תפגע כמה שפחות במחירה, והתייעצו במתווך שקבע להם מחיר. כמנהגם של מוכרים היודעים שיצטרכו לרדת במשא ומתן, הוסיפה משפ' כהן עוד מאה אלף שקלים, 'כדי שיהיה ממה לרדת'...

לאחר כמה ימים התקשרה אשה וביקשה לראות את הדירה, כשהיא מדגישה שהיא רוצה לבוא בשעה שהשמש בראש הרקיע. נקבעה שעה מוארת בעיצומו של יום, למרות הספקנות הרבה שהרי אם האשה רוצה לבחון את עניין השמש – מה הסיכוי שתחתום על דירה חשוכה ונטולת שמש?

למחרת, בשעת בוקר צחה מעננים, הופיעה האשה המתעניינת. היא נכנסה לבית, בחנה את כל פרטיו ודקדוקיו, והחלה לבחון את עניין השמש. הסתכלה בסלון, בדקה את המרפסת ועיניה מפיקות קורת רוח, היא מתחייכת והולכת... היא שבה ונכנסה למרפסת, מביטה ובוחנת כל העת את השמש שאיננה, ונראית יותר ויותר מרוצה...

"סגרנו!", קמה לפתע המתעניינת והפכה לקונה בהרף עין, בלי להתמקח על המחיר, בלי לדון בהסדרי התשלום. "מה שנוח לכם" – אמרה, והחלה לשרבט את 'זיכרון הדברים' על הכתב. לאחר שנחתמה העסקה כדת וכדין, פתחה את סגור ליבה וסיפרה:

"האמת, שבוודאי הייתי שמחה להתווכח על המחיר, לחסוך לי כמה עשרות אלפי שקלים. אלא שאין לי ברירה – אני סובלת ממחלה נדירה, וחשיפה לאור שמש מסכנת את חיי. ראיתי הרבה דירות, אך בכל אחת מהן יש שטח חשוף לשמש, וזה מסוכן עבורי. עד שראיתי את הדירה שלכם ואינני יכולה לוותר על ההזדמנות לקנות את דירת חלומותי – דירה מקסימה שאין בה שמש!" – אמרה ולא הוסיפה מילה...

בני הזוג כהן נותרו המומים, נטועים למקומם ואינם מאמינים. לא רק שלא הפסידו מהוויתור, לא רק שמחיר הדירה לא ירד – אלא הוא עלה והתעלה בעיני זו שקנתה את הדירה, עד שמחירה לחתום לפני שדירת חלומותיה תיחטף לה מבין האצבעות ובמחיר יקר מהמקובל – העיקר שזו דירה שאין בה שמש, אותה שמש שוויתרו עליה בגבורה ולא ידעו כמה ירוויחו מהוויתור הזה.

הוא משרע"ה והחזירים למוטב, ואילו לנו נתן גוי טמא ומשוקץ? ותירץ עפ"י מעשה דבדידיה הווי עובדא, כשבא פעם אחת לעיר ברלין להתרפאות על כאב עיניים שהיה לו ר"ל, נזדמן לו איש אחד בשוק, ושאל אותו על הרופאים ואמר לו הלה שנמצא פה רופא אחד שיכול לרפאות בשעה קלה ונקרא "ווינדער דאקטער", נענה אליו הרה"ק מפשיסחא באמת צריך להיות דרך איש יהודי כשהוא חולה שילך אל צדיק הדור שיבקש עליו רחמים רק שהעולם נוהג עפ"י דרך הטבע, ואם ללכת אל רופא המרפא שלא בדרך הטבע כי אם דרך נס, טוב כבר ללכת אל מורי ורבי המגיד מקאזניץ זצ"ל.

ובזה מתורצת הקושיא, כי זאת שהאומות לא היו מאמינים לאותות והמופתים שעשה משרע"ה הוא מחמת שאומרים שהכול עפ"י מקרה ח"ו ועפ"י הטבע, ולכן העמיד להם הקב"ה בלעם הרשע שהוא יעשה הכול שלא עפ"י דרך הטבע, ובכל זאת יהיו מאמינים בו האומות, ומעתה לא יהיה להם פתחון פה כלל, כי הקב"ה יאמר להם מפני מה האמנתם בבלעם הרשע ולא האמנתם במשרע"ה, ואם תאמרו שלא האמנתם בו שעשה שלא כטבע, הרי ראיתם כזאת בבלעם ושם כן האמנתם, א"כ היה לכם להאמין במשרע"ה.

**"נפלאות הרבי ר' בונם מפשיסחא" – עמ' כד
(נדפס בוורשא בשנת תרפ"ד – בשפת האידיש)**

אמרי שפר על הפרשה

יעקב שלמה שיינברגר

זה לעומת זה עשה האלקים...

וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' (כב, ג).

וברש"י מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע. כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות לומר אילו היה לנו נביאים חזרנו למוטב, העמיד להם נביאים והם פרצו גדר עולם.

"הקשה הרה"ק רבי בונם מפשיסחא זי"ע, אדרבה עכשיו יהיה להם פתחון פה שיאמרו מפני מה העמיד לישראל נביא אמת

אמרי פלא

מ'קען רעדין עם הקב"ה זיבען מאהל' און זיין בלעם הרשע

את שבעת המזבחות (כג, ד).

הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זצ"ל אמר בדרך צחות, כי יכולים לדבר עם הקב"ה שבע פעמים, ולהישאר בסוף עם כל המידות הגרועות. ובלשונו הק': "מקען רעדין עם הקב"ה זיבען מאהל און זיין בלעם הרשע", דהרי בלעם דיבר שבע פעמים עם הקב"ה, והיו בו כל המידות הרעות כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ה) "תלמידי בלעם הרשע, עין רעה, רוח גבוהה ונפש רחבה", כי קניין המידות תלוי בעבודה ולא עניין סגולה ולא עניין אחר.

אמרי דרוש

היעב"ץ מביא פירוש נפלא ששמע מאביו בהיותו תינוק

ויחר אף אלקים כי הולך הוא (כב, כב).

בגיליון החומש של היעב"ץ נמצא כתוב בכת"ק וז"ל: מאבי הגאון [החכם צבי] ז"ל שמעתי כשהייתי תינוק, ביאור נחמד בכתוב הלז, שהקשה איך חרה אף אלקים אז, הלא אמרו (ברכות ז, א) דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם וכ'. ואמר שזה בא הכתוב לתרץ במה שכתב 'כי הולך הוא', כלומר לפי שהיה אז מהלך ואינו יכול לכוון היטב, כמו שאמרו במתפלל, היה רוכב על החמור ירד, היה מהלך בדרך יעמוד (ראה שו"ע או"ח סי' צד), ולקללתו היה צריך כוונה עצומה, כמו שאמרו (ברכות שם) שאין כל בריה יכולה לכוון אותה שעה חוץ מבלעם, ולכן לא נמנע הקב"ה מלכעוס בשעה שבלעם היה בדרוך.

זופרא דזופרא

ברכתו של בלעם מתקיימת עד היום...

מה טובו אוהליך יעקב וגו' (כה, ה).

כשנתקבל הגאון רבי שמעון סופר לרבה של קראקא, מצא בה לא פחות ממאה מניינים בתי כנסת ושטיבלאך, מהם של חייטים, של סנדלרים וכדומה, אכן כל "בי עשרה שכונתא שריא", כל עשרה יהודים - ובית כנסת משלהם.

אמר רבי שמעון בדרשה הראשונה שנשא בשבת: עכשיו רבתי מחוורת לי ברכתו של בלעם: "מה טובו אוהליך יעקב", כפי שבוודאי אתם מבינים בעצמכם, לא היה לו לבלעם חשק רב לברך את ישראל, ועשה זאת בעל כורחו, אבל משראה שאוהלים רבים כל כך מצויים אצל בני ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות רבים כל כך, קרא מתוך סיפוק "מה טובו אוהליך יעקב", מה טוב הוא שרבים כל כך אוהליהם של ישראל.

בלעם הבין שיש כאן קללה יותר מברכה, אדרבה יהיו נא בני ישראל נפרדים אלו מאלו, תעשה לה כל קבוצה בית כנסת מניין לעצמה, מעלה גדולה היא זו שירבה בהם הפירוד. וברכתו זו של בלעם אומרים חז"ל, אמנם נתקיימה ומתקיימת בנו עד עצם היום הזה כפי שעניינו רואות כאן בקראקא.

"דבש וחלב" (להג"ר מנחם מנדל קרנגיל תלמיד הגר"ס ששמע מפ"ק) בפרשתנו

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

תשמחנו במוצאי שבתות

בעולם של לפני חמישים שנה, כשתחום ההשתלות היה בראשית דרכו והמיכשור הרפואי אף הוא רחוק היה שנות דור, לידיעה הזו הייתה משמעות מפחידה מאוד. אם הניתוח הזה ייכשל, פירושו של דבר שהיא נותרת בלי כליות בכלל, ואת המשמעות מיותר לציין רחמנא ליצלן.

ברגע ששמעו בני משפחתה של גב' רייזנר את הידיעה נאחזו כולם בחרדה עצומה, אלא שלא היו להם ברירות רבות. העניינים התקדמו במהירות. תאריך הניתוח נקבע ליום ראשון בבוקר בשעה 9:00, בלית ברירה העניקה הגב' רייזנר את הסכמתה לביצוע הניתוח וחתמה על המסמכים הדרושים, כשהיא מודעת היטב למשקל החתימה שלה.

וכעת, במוצאי השבת שלפניו, הגיעו כל ילדיה המסורים להתפלל יחד להצלחת הניתוח למחרת.

תוך כדי אמירת התהלים מסמן אחד הבנים לעצור. רעיון כלשהו ניצת במוחו. היה זה בשנותיו האחרונות עלי אדמות של הרבי הקדוש רבי דוד משה מקרעטשניף זי"ע, כששמו נודע והתפרסם בכל אתר ואתר כפועל ישועות בקרב הארץ. אותן שנים הגיעה הנהירה ל'רחובות', עיר מושבו של הרבי, לשיאה.

יהודים מקרוב ומרחוק נהרו לחדרו של הרבי, להתברך ולהיוושע, וחזרו משם כשבאמתחתם סיפורי פלא וישועה מרעידי לב. "אנשים מעידים שהם ראו ישועות גדולות, שלא כדרך הטבע, אצל הרבי מקרעטשניף, למה שלא ניסע גם אנחנו לרחובות?" שאל האח כשהוא נועץ מבט באחיו שהביטו בו בהשתוממות.

"אני מציע שאחד מאתנו יקום ברגע זה, עכשיו ומיד, ייסע לרחובות ויקבל עוד הלילה את ברכתו של הצדיק להצלחת הניתוח של אמנו היקרה" חזר האח על דבריו, אך הוא היה כקול קורא במדבר.

האחים הביטו זה בזה, לא מתחברים לרעיון. הם לא נמנו על עדת החסידות, זה נשמע להם זה. "מי יודע אולי משם תצמח ישועתנו?" נשמע עוד קול מהוסס סביב השולחן, אך מיד נשמעו גם קולות הפוכים שלא הסכימו, לא תמכו בלשון המעטה.

"אני אלך" קם אחד האחים ממקומו, "אני מוכן לנסוע הרגע לרחובות".

כמה דקות לאחר מכן הוא כבר היה בדרכו, במכונית השועטת בכבישיה השחורים של השפלה בואכה רחובות הדרומית, כשפניו מועדות בפעם הראשונה בחייו להיכלו של הרבי מקרעטשניף.

קבלת הפנים שמקדמת את פניו, עם הפסיעה הראשונה בחצר הקודש, משאירה אותו נדהם. הוא לא ידע על מציאות שכזו. המקום חי ותוסס כאילו השעה אחת בצהריים. המוני יהודים מכל גווני הקשת צובאים על דלתו של הרבי, ממלאים את חדרי ההמתנה.

סלון הבית היה מלא בבני משפחה. המבוגרים ישבו ליד השולחן שעדיין מחופה היה במפה שבתית לבנה. הילדים שלא הבינו את גודל השעה השתובבו כרגיל ברחבי הבית, כשצחוקם מתגלגל כצורך גולות משוחררות.

בלי שום סיכום מוקדם, בלי לתאם מראש, בזה אחר זה התייצבו כל ילדי משפחת רייזנר באותו מוצאי שבת חורפי, אי שם בשנת תשכ"ח, בבית ההורים.

כוסות קפה ועוגיות לא הוגשו אל השולחן, שיחות משפחתיות מחויכות של מוצאי שבת לא התפתחו. ספרי תהלים מכל הסוגים והגדלים נשלפו מארון הספרים הישן ופרקי תהלים במנגינה דאוגה החלו לרחף בחלל הסלון, מסתלסלים זה בזה בדרכם לכיסא הכבוד.

בשתי מילים: "מחר הניתוח".

מרת רייזנר תחי', אם המשפחה, היא אישה מלאת מרץ וחיוניות, אשת חיל כבודה. לא רבים ממכרותיה יודעות שכבר שנים שהאישה הזו מתהלכת כשבליבה שוכנת כליה אחת בלבד.

לפני שנים התגלה סיבוך רפואי מסוים בגופה רח"ל, בעקבותיו נאלצו הרופאים לנתח את אחת מכליותיה, תוך כדי ניתוח הסתבכו העניינים והרופאים הוכרחו לכתות את הכליה כולה, כדי להציל את הגוף כולו מכליה, תרתי משמע.

הניתוח הצליח וגב' רייזנר חזרה לחיים מלאים ופעילים, מלאה שיר והודיה לבורא עולם, כשהיא עצמה מתקשה לזכור ביומיום שהיא מתפקדת עם כליה אחת בלבד. כך זה היה עד לפני כמה ימים...

באחד הבקרים מתעוררת מרת רייזנר כשכאב עמום מנקר בגופה. כאב שהופך למיחושים הנעשים תכופים וטרופים עד שהם מאלצים אותה לדבור במונית בהולה לבית הרפואה הסמוך, שם כבר ידעו, לפי ההיסטוריה הרפואית שלה, במה לחשוד.

הפנו אותה לסדרת בדיקות קצרה, בסיומה היא התבקשה להמתין ליד חדרו של הפרופסור - מנהל המחלקה שהנחית בפניה את הפצצה המרעישת: "בבדיקה שערכת התגלתה אבן בכלייתך, האבן גרמה לזיהום בכליה, עלינו לנתח אותך בדחיפות להוציא את האבן מהכליה".

גב' רייזנר הביטה ברופא בעיניים קמות, פניה הלבנו ככביסה צחורה שהורדה זה עתה מן החבל. היא נאחזה בידיות הכיסא בחולשה, מקווה מאוד שמשוה פה לא נכון. שהמילים האחרונות נאמרו למישהו אחר. אבל לא היה מישהו נוסף בחדר.

אדם מן השורה שמקבל ידיעה כזו – זה ענין אחד, אבל אדם שזו כלייתו היחידה! זהו כבר סיפור אחר לחלוטין.

"עוד פעם ניתוח בכליה?"... מלמלה אחוזת אימה.

כ"ק מרן אדמו"ר מקרעטשניף זי"ע

בוקר יום ראשון, השעה 9:00.
באחד מבתי הגדולים במרכז הארץ כבר מכונסים כל בני משפחת רייזנר, מקיפים בדאגה את אמם האהובה, ממתנים עמה ליד חדר הניתוח לתוכו היא אמורה להיקרא בכל רגע.
"גברת רייזנר" נשמעת הקריאה, במבט מצועף בדמעות נפרדת האם מבני משפחתה, צועדת לחדר הניתוח כששפתייה לוחשות תפילה. הרופא המנתח פונה לבני המשפחה ואומר להם בגילוי לב: תתפללו היטב שידיי תהיינה יציבות בשעת הניתוח, כי הרי יודעים אתם שמדובר בכלייתה היחידה.
ודי במילים אלו כדי להציף אשד של דמעות בעיני כל הילדים, הם פרצו יחד בתפילות מעומק ליבם הנשבר, שופכים שיח לפני הקב"ה 'בורא רפואות'. דקות ספורות חולפות ופתאום נפתחת הדלת, הרופא המנתח יוצא כשמבט מוזר תלוי על פניו.
"מה קרה?" מזנקים כנשוכי נחש כל הבנים מכיסאות ההמתנה, יציאתו של רופא בטרם עת מחדר הניתוח לא תמיד מבשרת טובות.
"תירגעו, תירגעו" מחייך הרופא, "הכל בסדר, תפילותיכם התקבלו, בסוף אין צורך בניתוח".
"מה? איך זה ייתכן?"
"התחלנו כבר בהכנות לביצוע הניתוח" סיפר הרופא כשאינו מסתיר את השתאותו, "אמכם כבר הייתה על שולחן המנתחים, הכול היה מוכן, אבל רגע לפני שאזמל המנתחים הונח על גופה, קרה דבר פלאי, באופן פתאומי יצאה לה האבן מעצמה ונפלטת מגופה, החוצה..."
"אם אין אבן – אין ניתוח!" סיים הרופא את סיפורו הקצר.
"אך בכל אופן" חזר הרופא לפסים מעשיים, "ברשותכם, בהסכמתכם, נרצה להשאיר את אימכם בבית החולים עד שתבריא לגמרי, בכל זאת מדובר בכליה יחידה וצריך לוודא שהיא מבריאה לחלוטין, שהזיהום נעלם כליל".
מילותיו האחרונות של הרופא מעבירות צמרמורת בליבו של מיודענו, הבן שחזר לפני שעה קלה מרחובות. מילותיו 'התמוהות והבלתי מובנות' של הרבי מקרעטשניף בחדרו, הפכו ברגע אחד למציאות חיה וקיימת: הניתוח ברוך ה' התבטל, אין צורך בו - כפי שאמר הרבי, אך האם שתחי' נשארת בבית החולים לעוד כמה ימים.
בדיוק כפי שניבא הצדיק, שערה לא נפלה מדבריו ארצה.

מקור: גיליון 'אורות משה' היו"ל על ידי אגודת חסידי קרעטשניף (רחובות תשל"ט) ומובא גם בספר 'רבינו הקדוש מקרעטשניף' – תודות לידידנו ספרא רבא הרה"ג ר' דוד משה הרשקוביץ שליט"א.

"מתי הזמנת תור?" שואל אותו אחד הממתינים לפי תומנו.
"תור?" משתומם האברך לבית רייזנר, "לא ידעתי שצריך להזמין תור".
בן שיחו פורץ בשחוק "כל מי שנמצא כאן הזמין תור לפני כמה חודשים, ואתה מגיע לך ככה, במוצאי שבת, וחושב שעוד ייתנו לך להיכנס? מה נראה לך שככה זה עובד?!"...
תוך כמה דקות קולט הבן את ביש מצבו, בליט ברירה הוא ניגש אל המשמש בקודש, הרה"ח ר' יוסף פולק ז"ל, מספר לו בקצרה על הסיבה בגינה הגיע, "זהו פיקוח נפש" זעק בשקט באוזניו.
אחרי שהוא הצליח לשכנע את הגבאי בדחיפות העניין, היה עליו לשכנע את הממתינים לוותר על תורם, לאפשר לו להיכנס לפניהם, וזו התגלתה כמשימה קשה שבעתיים. לילה שלם התרוצץ הבן בין היהודים הממתינים, דיבר, שכנע, הפציר, התחנן, בשעות הקטנות של מוצאי שבת, ליתר דיוק בשעות הבוקר המוקדמות של יום ראשון, הוא הצליח.
בחיל וברעדה נכנס לקודש פנימה והדבר הראשון שהפעים אותו היו פניו הרעננות והמאירות של הרבי, כאילו זה עתה התיישב על כסאו, כאילו אין מאחוריו שעות של עבודת קודש, הקשבה לצויותיהם של ישראל והעתרת ישועות שמיימיות עבורם.
הוא סיפר לרבי על מצבה של אמו, על הניתוח שאמור להתקיים בעוד שעות ספורות. הרבי מאזין לדבריו ופוסק כהרף עין: "אין צורך לעשות ניתוח!"
"מה?! משתומם הבן, "הרי כבר חתמנו במו ידינו על 'טופס הסכמה' לניתוח, שאמור להתחיל עוד שעות מספר".
"אם הרבי אומר שצריך לבטל את הניתוח" הוא מעכל כעבור רגע, "המשמעות היא שעלינו להוציא את אימנו מבית החולים?" הוא מסיים בלשון שאלה, כדי לוודא שהבין נכון.
"לא!", ענה הרבי, לא זו הייתה הכוונה, "אדרבה, לדעתי עליה להישאר בבית החולים עד שהיא תחלים בעזרת ה'".
בנקודה הזו מתבלבל הבן לגמרי. השמעתם על בית חולים שמסכים לאשפז בין כתליו מטופל שדוחה את המלצת הרופאים הבכירים שלו עצמו?
אלף שאלות עמדו על קצה לשונו, אבל השעה לא הייתה כשרה לכך. בחוץ כבר התרעמו ודחקו הממתינים שוויתרו על תורם, הוא לא הספיק לשאול עוד מילה וכבר הושיט לו הרבי את ידו, ברכו בחמימות ובאריכות ברפואה שלמה ומהירה.
הוא יצא מן החדר אפוף תמיהות. "שום בית חולים, המכבד את עצמו, לא יסכים להשאיר את אימנו תחת פיקוחו, אם לא נשמע להוראותיו", הרהר בליבו. "מה נעשה? כיצד נפעל עכשיו?!"...
ולמרות זאת, המילים הספורות ששמע מפי הרבי - מחזקות את ליבו. הרבי הרי בירך שהיא תזכה לרפואה שלימה במהרה. עם המילים האלו הוא עושה את כל הדרך חזרה, בכבישים שכבר נשטפו באור שמש.

המקום: ז'באריז.
הזמן: שב"ק בלק.

פסיפס

דמויות • שיחות • עבר

שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

כוח הרצון

אז מ'זויל פארט מען, און אז מ'פארט קומט מען, און אז מ'קומט פועל'ט מען..."

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע

כלומר: "כשרוצים (לנסוע אל הצדיק) – אזי נוסעים, וכשנוסעים אזי מגיעים, וכשמגיעים אזי זוכים לפעול ישועות.

עדה המצבה הזאת מצבות מספרות

רבים ייושעו בדרך זה מקשי יומם

הגאון רבי שלמה סופר זצ"ל אב"ד בערגסאז בעל 'חוט המשולש', נכד מרנא ה'חתם סופר' זי"ע, מספר על השתטחותו על ציון זקנו והגאון הקדוש רבי שמואל שאטין זי"ע, מהרש"ה, בעל 'כוס הישועות', זקנו של החת"ס:

בשנת תרנ"א, בחודש אלול, זכיתי אני ואחי הרב המאוה"ג הגביר מה"ו יצחק ליב נ"י להשתטח על קברי אבותינו הקדושים השוכנים בעיר פרנקפורט דמיין, וראיתי על ציון קברו של מרנא זקנינו מהרש"ה זצ"ל נחצב כזאת:

ביה"ח בפרנקפורט

"הגאון מ"ו שמואל שאטון אב"ד ור"מ דבה"מ פה, פה נטמן צנצנת המן כלכל ודרדע חכין ורבן איתקרי בכל מיני חכמה ומדע, העמיד תלמידים הרבה ושמעתתי מבדרין בעלמא ובשערים המצויינים שמו נודע לא הניח דבר גדול ודבר קטן עד ירדו לעומקא והביורור אליו נתוודע, ה"ה הגאון ומקובל אלקי נ"י פ"ה ע"ה מוהר"ר שמואל בהר"ר יוסף יוזפא כ"ץ זצ"ל נפטר אור ליום ש"ק י"ח תמוז, תע"ט".

"בצד ציון קברו יש חור עמוק בקרקע אשר מגיע לפי הקבלה עד קבר איש אלקים פנימה, לתכלית שכל מי שיש לו איהו בקשה אל איש האלקים שימליץ עבורו לפני מרן די בשמיא מעלה בקשתו עלי פתקא ותוחבו אל החור פנימה, וכן נהגו מאז מקדם כי לפי הנשמע כן ציוה ולפי המסופר רבים ייושעו בדרך זה מקשי יומם".

בספר הזכרונות של עיר פפד"מ כתוב עליו לאמור "יזכור אלקים את נשמת הרב הגדול הגאון מוהר"ר שמואל בן הר"ר יוזפא כ"ץ שאטין זצ"ל עבור שהי' מרביץ תורה בישראל ובחיבורים נחמדים הגדיל והאדיר תורת אל בנגלה ובנסתר ובכל חכמה ומדע גדול שמו בישראל ראוי ה' שתשרה עליו שכנת אל, ענוותן כהילל, לא עבר בשינה חצות ליל והמאור הגדול לממשלת התורה הייתה ממשלתו פה בבית מותבא רבא אחד ושלשים שנה ומצודתו פרוסה על מדינת דרמשטאט כו"

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

חזיון מופלא

הרה"ק מהר"י מדז'יקוב זי"ע

יום ד' בלק תשל"ג לפ"ק סיפר לי רבינו (הרה"ק רבי יהודה מדז'יקוב) זיע"א כי ביום אתמול היינו בבוקרו של יום ב' בלק ראה את הרה"ק ה"אמרי חיים" מוויניץ זי"ע בחלום. ובחלומו סיפר לה"אמרי חיים" כי בעיר 'ווישאב' היה שוחט אחד, איש תמים וירא אלקים ובן עליה, ופעם רצה השוחט להעתיק מקום מגורו לעיר "גראסווארדיין" בה התגורר באותם שנים הסבא קדישא הרה"ק ה'אהבת ישראל' מוויניץ זי"ע והלך לשאול את פיו, ואמר הס"ק "איני יודע אם להיות נאמן לעצמי ולבקשו לקבוע מגורו ב'גראסווארדיין', כדי שיהא לי שוחט כשר כזה, או להיות נאמן לבני המתגורר ב'ווישאב' ולבקשו להישאר במקומו". כל זה סיפר רבינו זיע"א בחלומו לה"אמרי חיים" ואמר שעוד לא שמע עובדא זו מעולם והיה הדבר לחידוש גדול אצלו (מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, זכרון יהודה)

שבת קודש, י' בתמוז:

הגאון רבי יעקב ישראל ב"ר שלמה אלגאזי. תקט"ז.

הרה"ק רבי אליעזר ב"ר צבי הירש הלוי הורוביץ (בן הרה"ק החוזה מלובלין) מגיישטאט. תר"ג.
הרה"ק רבי שלמה לייב ב"ר זאב וולף מטיטשין. בעל 'הכנת הלב לתפילה'. תרפ"ז.

יום ראשון, י"א בתמוז:

הגאון רבי יצחק ב"ר אברהם חיות. בעל "אפי רברבי". שמ"ה.
הרה"ק רבי צבי הירש ב"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב. בעל "עטרת צבי". תקצ"א.
הגאון רבי אליעזר ב"ר ישראל לנדא. בעל "יד המלך". תקצ"א.
הגאון רבי אהרן משה ב"ר יעקב טויבש, אב"ד יאסי. בעל "קרני ראש". תרי"ב.
הגאון רבי אלחנן בונם ב"ר נפתלי ביינוש ווסרמן, ראש ישיבת ברנוביץ'. בעל "קובץ שיעורים". תש"א.

הגאון רבי יהודה לייב ב"ר משה חיים צירלסון הי"ה. אב"ד קישינוב ומדינת בסרביה, בעל 'מערכי לב'. תש"א.
הרה"ק רבי שלמה חיים ב"ר יעקב פרלוב מבאלחוב. תש"ג.

יום שני, י"ב בתמוז:

רבנו יעקב ב"ר אשה, 'בעל הטורים'. ה"א ק"ח.
הגאון רבי אליהו ברוך ב"ר אברהם קמא, גאב"ד וראש ישיבת מיר. תרע"ז.

יום שלישי, י"ג בתמוז:

הגה"ק רבי אריה לייב ב"ר מרדכי הלוי עפשטיין, בעל 'הפרדס - אור השנים'. תקל"ה.
הרה"ק רבי מרדכי ב"ר יחיאל מיכל (מזלאטשוב) מקרעמניץ. תק"ף.

הגאון רבי חיים הכהן ב"ר שמחה ראפפורט.

בעל שו"ת רבנו חיים הכהן. תקל"א.
הרה"ק רבי דוד ב"ר מנחם נחום מראחמיסטריווקא. תש"ח.

יום רביעי, י"ד בתמוז:

הגאון רבי יוסף ב"ר משה מטרנאני. שצ"ט.
הגאון רבי שמואל ב"ר יוסף יוזפא הכהן שאטון, מהרש"ה. בעל "כוס הישועות". תע"ט.
הרה"ק רבי פינחס ב"ר משה שפירא מסלאוויטא. תרל"ב.

יום חמישי, ט"ו בתמוז:

רבנו חיים ב"ר משה בן עטר, "האור החיים הקדוש". תק"ג.
הגאון רבי אריה לייב ב"ר אשר גינצבורג ממיץ. בעל "שאגת אריה". תקמ"ה.
הגה"ק רבי צבי הירש ב"ר יצחק מזבארוב, אבי ה"ישמח משה". תקע"ד.
הגה"ק רבי אריה לייבוש ב"ר שמחה מטארניגראד, אבי ה"דברי חיים". תקצ"א.
הרה"ק רבי אלעזר ב"ר אלימלך מרישא. בעל "משנה למלך עה"ת". תר"ע.
הרה"ק רבי יצחק טוביה ב"ר מאיר רובין, חתן ה"דברי חיים". תרפ"ז.
הרה"ק רבי יעקב משה ב"ר אליעזר צבי מקומרנא. תרפ"ט.
הרה"ק רבי דוד משה ב"ר אליעזר זאב מקרעטשניף. תשכ"ט.

יום שישי, ט"ז בתמוז:

הרה"ק רבי דוד ב"ר ישראל היילפרין, אב"ד אוסטראה וסלב. תלמיד הבעש"ט. תקכ"ה.
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ב"ר יצחק מאיר, מקאפיטשיניץ. תשכ"ז.
הגה"צ רבי יעקב שמריה ב"ר חיים יהודה הלוי סג"ל דייטש. רב קהל חת"ס פ"ת. תשנ"ג.